JONAS ALWALL

KULTUREN I DEN HÅLLBARA STADEN

Slutrapport från ett följeforskningsprojekt om
Malmö stads kulturstrategi

KULTUREN I DEN HÅLLBARA STADEN

Institutionen för urbana studier, Malmö universitet
Malmö University Publications in Urban Studies
(MAPIUS 25)

© Jonas Alwall, 2019

Omslagsfoto: Anders Roos.

ISBN: 978-91-7877-029-8 (tryck)

ISBN: 978-91-7877-030-4 (pdf)

ISSN: 1654-6881

DOI 10.24834/isbn.9789178770304

Holmbergs, Malmö 2019

JONAS ALWALL

**KULTUREN I DEN HÅLLBARA
STADEN**

Slutrapport från ett följeforskningsprojekt om Malmö
stads kulturstrategi

Malmö universitet, 2019
Fakulteten för kultur och samhälle

INNEHÅLL

FÖRORD	7
KULTUREN, STRATEGIN OCH DEN HÅLLBARA STADSUTVECKLINGEN – BAKGRUND OCH INLEDANDE RESONEMANG	
1 INLEDNING	13
1.1 Följeforskningsprojektets bakgrund.....	14
1.2 Kulturstrategin och kulturens roll för en hållbar stadsutveckling	16
1.3 Implementeringen av Kulturstrategin	21
2 PERSPEKTIV PÅ KULTUR OCH HÅLLBAR STADSUTVECKLING	25
2.1 Det komplexa kulturbegreppet	25
2.2 Om kulturens väsen och roll	27
2.3 Kulturen i den hållbara stadsutvecklingens diskurs.....	36
2.4 Forskning om kultur och hållbar utveckling	44
KULTURSTRATEGIPROCESSEN – EMPIRISKA RESULTAT	
3 KULTURSTRATEGIPROCESSEN 2017-18: EN ÖVERSIKT....	53
3.1 Iakttagelser från möten och seminarier 2017-2018	54
3.2 Förvaltningarnas engagemang för att stärka kulturen i Malmö.....	57
3.3 Ändrade förutsättningar	60
4 MÖTEN OCH SEMINARIER 2017-2018	67

5. FÖRVALTNINGARS OCH KULTURINSTITUTIONERS ROLL I KULTURSTRATEGIPROCESSEN – RESULTAT FRÅN INTERVJUUNDERSÖKNINGEN	81
5.1 Genomförandet av intervjuundersökningen	82
5.2 Intervjufrågor	83
5.3 Kulturförvaltningen och -institutionerna	84
5.4 Andra förvaltningar	97
6 KULTURSTRATEGIPROCESSEN – SAMMANFATTANDE IAKTTAGELSER	108
6.1 Iakttagelser från processen	108
6.2 Intervjuundersökningen	112
KULTUREN I MALMÖ – REFLEKTIONER OCH BLICKAR FRAMÅT	117
7 KULTUR OCH HÅLLBAR UTVECKLING I MALMÖ – ÅTTA ASPEKTER AV KULTUR SOM DIMENSION I HÅLLBAR STADSUTVECKLING	119
7.1 Kultur som arv	121
7.2 Kultur som kreativitet	122
7.3 Kultur som utbud	122
7.4 Kultur som upplevelse	123
7.5 Kultur som mångkultur	124
7.6 Kultur som resurs för hälsa och välbefinnande	125
7.7 Kultur som lärande	125
7.8 Kultur som estetiska värden	126
8 SAMMANFATTANDE REFLEKTIONER OCH BLICKAR FRAMÅT	128
8.1 Sammanfattning av resultaten	128
8.2 På väg mot en ny kulturstrategi	134
REFERENSER	138
Källor	138
Litteratur	140

FÖRORD

Jag vill börja med två frågor: *Vad är en stad?* och *Vad betyder kultur för en stad?*

Städer är svåra att få grepp om. De kan förstås på så många sätt. När vi tänker oss en stad tänker vi något som har en utsträckning i rummet. Staden har en geografi. Vi kan också tänka att staden – för att vara en stad – behöver ha uppnått ett visst invånarantal och ha en viss täthet. Annars är det ingen stad utan en annan typ av tätort, eller inte någon tätort alls. Stadens utsträckning avser också tiden. En stad har sin historia: sitt arv och sina minnen. Och även om den som alltid är oviss har staden en framtid. Staden kommer att finnas kvar när du och jag en gång har lämnat den.

Vi beskriver städer genom representationer: en karta, bilder av viktiga byggnader eller konstverk, en skyline. Men en stad är så mycket mer än det vi känner igen som staden. Den är fysiska strukturer, den är människor, den är inslag av natur- och djurliv som konkurrerar med de mänskliga fysiska och sociala strukturerna, med deras expansion, deras rörelsemönster. En stad är också språk, symboler och koder. En stad är kommunikation; den är kopplingar, möten. Men också glapp och barriärer, hinder för möten.

I staden råder, kan vi tänka, en märklig form av balans. Något är alltid sig likt men samtidigt befinner sig allting i förändring, i rörelse. En stad är ett knippe rörelser, och dessa rörelsers medier. I staden ryms allt det som förbinds, liksom allt det som förbinder, och ofta är det som förbinds och det som förbinder samma sak. Stråket, gatan, bron, floden eller kanalen: de förbinder olika delar av staden med varandra, men de är själva också noder i staden och själva mål för förflyttningar.

En stad är också livsvärldar; den är *olika platser*. I förlängningen är den egentligen olika städer, för olika människor och grupper. I rummet och tiden bildar staden en ansamling: ett aggregat, ett assemblage. Men av vad? Av byggnadsverk? Av platser? Av människor? Eller av alltihop på samma gång? Ja, helt säkert allt detta. Men vad blir då en beståndsdel i staden i relation till staden som helhet? Vad blir en park, en gata, ett torg – eller en ensam människa som sneddar över torget? En del i dess konstruktion? En tråd i dess väv? Eller något flyktigare? Delar kan tas bort – eller läggas till – och staden ändå förbli densamma. En stad är alltså något mer än summan av sina delar.

Många vill se staden som ett objekt, som något som kan föras samman inom ramen för ett namn, en symbol, ett varumärke: något som ska ”säljas in”, locka kapital och människor. Men gör vi då inte staden till något likt en av dessa djuphavsfiskar som med sitt vackert skimrande ljus lockar sitt byte in i gapet? Staden som magnet (en kanske mindre dramatisk bild men med samma innebörd); den kan fånga dig i sitt grepp, dra dig till sig. Den *attraktiva staden*, är det vad vi åstundar? Vad får detta i så fall – om det lyckas såväl som om det misslyckas – för konsekvenser för staden som byggd miljö, som kommunikation och för sådant som integration, jämlikhet, livskvalitet och hälsa? (Vi märker att staden skapar fler frågor än svar.)

Eller är det den friska, hälsosamma staden som är målet? För att staden ska bli mer hälsosam behöver den bli mer jämlik. Och för att bli mer jämlik behöver den antagligen också bli mer blandad, för ojämlikheten är förknippad med fysiska begränsningar och instängningsmekanismer. Hela staden är inte allas stad, och det sätt på vilket dess delar är ordnade signalerar detta. Mycket är åtskilt, och kommer att förbli åtskilt, men i den friska staden hör allt samtidigt ändå samman. Varje del får sitt värde för staden genom att den hör till staden.

Vilket är vårt uppdrag? Vi som lever och verkar i staden, vi som vill den väl: vad ska vi göra? Är vår uppgift att föra samman livsvärldarna, göra dem mer homogena, mer jämlika, mer *integrerade* (om man så vill)? Jag vill tänka att det är så, samtidigt som skapandet av skillnader är en omistlig del av stadens produktivitet. Mångfalden är och förblir dess särskilda kännetecken. Att utjämna, att integrera – utan att homogenisera – det är vårt uppdrag i staden.

Det mesta i staden är osynligt, menar filosofen Bruno Latour (Latour & Hermant, 1998). Vi kan aldrig greppa dess helhet. Den panoramavy jag kan få från en högt belägen plats eller en hög byggnad, den vyn visar mig hela staden men ändå nästan inget, för under det ytskikt jag förnimmer finns så många lager av verklighet, så många strukturer som tillsammans bildar stadens väv av sammanlänknings- och av mening. Det jag ser, det som för mig är bilden av staden, är bara en blick från utsidan. Och det vi ser från utsidan kan vi tycka oss äga men blir aldrig riktigt delaktiga av. För att verkligen *se* staden behöver vi, steg för steg, börja följa dess spår. *Ser* staden gör vi först när vi vandrar genom den, i rörelsen från den ena blickpunkten till den andra. Först då kan staden bli verklig för oss, liksom vi, i samma skeende, själva blir verkliga.

Alla dessa iakttagelser om staden gör att vi kan säga: *Staden är kultur*. Staden *har* en kultur, det som ger den dess kännetecken och gör att vi kan känna igen den, trots dess ständigt pågående omvandlingar. Staden *rymmer* kultur, för det är just detta som ligger förborgat i alla dessa möten, i allt det som kommuniceras och i den mening som skapas hos människor mitt i stadens flöden. Men kulturen är samtidigt splittrad, liksom den fysiska väv som staden utgör är splittrad. Det finns spänningar, och det finns sprickor och sår mellan stadens delar och mellan grupper som befolkar staden. Tror vi att kulturen har en läkande kraft borde detta leda oss till tanken att kultur inte bara finns utan också – och samtidigt – behöver *tillföras*. I ett sådant arbete behövs det planer och strategier, och det behövs människor burna av en vision om en bättre stad och om kultur som något som kan gagna helheten.

Med den iakttagelsen är vi framme vid startpunkten för denna rapport.

Bild 1. Muralmålning i Holma, Malmö, 2014. (Foto: Artscape)

**KULTUREN, STRATEGIN
OCH DEN HÅLLBARA
STADSUTVECKLINGEN
– BAKGRUND OCH INLEDANDE
RESONEMANG**

1 INLEDNING

Denna rapport avslutar och sammanfattar den följeforskning om implementeringen av Malmö stads kulturstrategi som jag har genomfört under åren 2017-2018. Rapporten bygger vidare på – och inrymer också delar av – den tidigare delrapport som överlämnades till uppdragsgivaren, Malmö stads kulturförvaltning, i januari 2018 och presenterades för kulturnämnden i slutet av februari samma år.

Jag som har genomfört denna följeforskning är universitetslektor på Institutionen för urbana studier vid Malmö universitet. Mitt lektorat har jag i ämnet Internationell migration och etniska relationer (förkortat IMER), vilket under åren har utgjort ett av mina forskningsområden. När jag får frågan om min vetenskapliga bakgrund brukar jag säga att jag är sociolog, vilket jag ser som den disciplinära bestämning som bäst täcker in mina forskningsintressen och vetenskapliga perspektiv, men mer specifikt började jag min forskarbana som *religionssociolog* och jag har därefter befunnit mig på en akademisk resa som har gått via andra samhällsvetenskapliga ämnen – IMER (som sagt) samt socialt arbete – till den urbanforskningsmiljö där jag nu befinner mig. Av denna beskrivning kan läsaren antagligen ana att min ingång till frågorna om kulturens roll i det urbana livet i första hand har varit ett intresse för kultur i samhällsvetenskaplig mening (ett intresse för, närmare bestämt, den kultur vi syftar på när vi talar om kulturell mångfald, kulturmöten etc). Men mitt intresse för kultur i en vidare mening – och dess särskilda koppling till städer och städers utveckling ur ett hållbarhetsperspektiv – har vuxit efter hand, och under de senaste åren har jag själv kommit att uppfatta det som ett av mina centrala forskningsintressen.

Jag vill inleda rapporten med att ge några läsanvisningar.

För den otålige läsaren – som snabbt vill få en bild av följeforskningsprojektets resultat – går det bra att läsa detta inledningskapitel (som beskriver bakgrunden) och därefter bege sig direkt till det sammanfattande och framåtblickande kapitel 8.

För den läsare som har mer tid och vill ta del av en betydligt större mängd detaljer rekommenderar jag däremot en genomläsning av hela rapporten från början till slut. Denna läsning går i så fall från inledningen (kapitel 1) via teorin (kapitel 2) till studiens empiri (kapitel 3-6) och, slutligen, till en mer sammanfattande diskussion om dels vilka aspekter av kultur som kan bidra till en hållbar stadsutveckling i Malmö (kapitel 7), dels vad som blev utfallet av Kulturstrategins implementeringsprocess samt mina tankar om vad som kan vara värdefullt att ta med sig in i arbetet med en ny kulturstrategi för Malmö (kapitel 8).

Det jag här har benämnt empirin – rapportens faktaunderlag – presenteras i tre kapitel (3-5) samt ett sammanfattande kapitel (6). Kapitel 3 beskriver övergripande det händelseförlopp som följeforskningsprojektet har följt, kapitel 4 beskriver mina deltagande observationer från ett stort antal möten och seminarier arrangerade inom ramen för Kulturstrategins implementeringsprocess och kapitel 5 fördjupar sig i det intervjumaterial som följeforskningsprojektet har genererat. Även här är det givetvis möjligt för läsaren att nöja sig med att läsa sammanfattningen av rapportens empiriska delar (kapitel 6).

1.1 Följeforskningsprojektets bakgrund

Följeforskningsprojektets uppdrag definierades i januari 2017 i dialog med kulturförvaltningen, då representerad av projektledarna för kulturstrategiarbetet. Som följeforskningsprojektets syfte angavs

[att] titta på implementeringsprocessen av Kulturstrategin och handlingsplanen utifrån det övergripande målet att stärka Malmös hållbarhet med hjälp av konstnärliga och kulturella uttryck.

Uppdraget ska alltså förstås som en fråga om att följa implementeringsprocessen för Malmö stads kulturstrategi, det vill säga en konkret fråga om hur denna process har genomförts och vad utfallet av den har blivit (under den undersökta perioden). När jag i det

följande talar om *kulturstrategiprocessen* så är det denna implementeringsprocess jag syftar på.

Samtidigt finns det också ett större sammanhang i vilket denna rapport ingår. Det handlar då om vilken roll kulturen spelar, och kan spela, för en stads hållbara utveckling. Denna fråga har varit min egen ingång till uppdraget som följeforskare, även om det direkta uppdraget alltså har handlat om att följa och värdera kulturstrategiprocessen i sig.

De två perspektiven – den konkreta processen och den större frågan om kulturens roll för en hållbar utveckling – länkas här samman av ett par viktiga antaganden, vilka har varit uttalade i kulturstrategiprocessen, nämligen att det finns ett positivt samband mellan kultur och hållbar stadsutveckling ("konst och kultur är effektiva verktyg för att skapa en hållbar stad") samt att en stärkt roll för kulturen i staden i sin tur kräver såväl förändringar inom den kommunala organisationen som ett utvecklande av nya samarbeten, "såväl inom den kommunala organisationen, som med externa lokala och regionala aktörer och inte minst Malmöbor" (citaten är hämtade från *Kulturstrategi 2014-2020*, 2015, s. 7 resp. *Handlingsplan för kulturstrategi 2016-2018*, 2017, s. 5).

Frågan om kulturens positiva roll för en hållbar stadsutveckling kan alltså förstås som ett grundantagande för Kulturstrategin. Den *utvärderande* frågan för följeforskningsprojektet har alltså inte primärt handlat om huruvida kulturen har en sådan roll utan *om kulturstrategiprocessen har inneburit sådana positiva förändringar*.

I överenskommelsen med uppdragsgivaren angavs att metoderna för följeforskningen skulle vara

- *deltagande observationer* i samband med de evenemang som kulturförvaltningen anordnar som implementeringsstöd för andra förvaltningar och stadens kulturinstitutioner och
- *intervjuer* med tjänstepersoner inom kulturförvaltningen och inom andra förvaltningar samt med företrädare för stadens kulturinstitutioner och andra kulturaktörer.

Den metodologiska ansatsen för följeforskningsprojektet har alltså varit uttalat kvalitativ. De gjorda metodvalen stämmer väl överens med denna utvärderings ambition att vara just ett *följeforskningspro-*

jekt. Termen följeforskning syftar på en typ av utvärdering – ibland också kallad processutvärdering, alternativt lärande utvärdering – som inte i första hand vill mäta resultatet av en insats sedan den genomförts (effektutvärdering) utan som på ett flexibelt sätt *följer* den insats eller det projekt som utvärderas över tid och som också innehåller återkommande inslag av dialog, varigenom följeforskarna ”löpande [ger] synpunkter och råd till dem som håller i genomförandet av projekt och program” (*Nytta med följeforskning*, 2008, s. 15).

Föreliggande rapport rymmer ett antal iakttagelser från genomförda observationer och intervjuer, gjorda under tvåårsperioden 2017-2018, men också andra iakttagelser från kulturstrategiprocessen samt resonemang kring Kulturstrategins roll för kulturen i staden och – på ett ännu mer övergripande plan – teoretiskt grundade resonemang om kulturens betydelse för staden och dess utveckling. I fråga om material rymmer den – utöver ovan nämnda intervjuer och anteckningar från deltagande observationer – också dokument som har genererats av de ansvariga för kulturstrategiprocessen under denna process gång.

Texten refererar också till annan forskning inom det vidare området ”kulturens roll för en hållbar stadsutveckling” (eller hur detta område nu har definierats i de olika sammanhang där det har beforskats). Det handlar, liksom i denna studie om Malmö, om vilken betydelse kulturen har eller kan få i städer: i utvecklings- och planeringsprocesser och för att på olika sätt berika det urbana livet.

1.2 Kulturstrategin och kulturens roll för en hållbar stadsutveckling

Den konkreta utgångspunkten för rapporten är Malmö stads kulturstrategi, ett viktigt policydokument för staden men också en process som jag har haft förmånen att under två år få följa.

1.2.1 Malmö stads kulturstrategi

Malmö stads kulturstrategi – stadens kulturpolitiska program för åren 2014-2020 – antogs av kommunfullmäktige 2014. I förordet till dokumentet beskrivs att:

Strategin har utarbetats i dialog mellan stora delar av stadens organisation, det breda kulturlivet och engagerade Malmöbor.

Även högskolevärlden, regionala aktörer och näringslivet har engagerats. Resultatet av detta gränsöverskridande samarbete är en handfast plan för hur konst och kultur ska bidra till att göra Malmö ännu mer demokratiskt, tillåtande och välkomnande. (*Kulturstrategi 2014-2020*, 2015, s. 3)

Kulturstrategin var alltså i sig resultatet av ett gediget dialogarbete där många röster fick höras. Arbetet med att implementera Kulturstrategin genomfördes därefter i form av att en handlingsplan togs fram. Viktiga steg i detta arbete utgjordes av fem olika dialogseminarier, med medverkan från samtliga stadens förvaltningar, som genomfördes under 2015. Handlingsplanen antogs därefter i kommunfullmäktige 2016 men behövde redan året därefter revideras på grund av en betydande omorganisation av stadens förvaltningar, bland annat i form av att de tidigare stadsområdesförvaltningarna upplöstes och handlingsplanens formuleringar om åtaganden som en följd av detta behövde ändras.

Kopplade till kulturstrategiarbetet har också ett antal andra satsningar från kulturförvaltningen varit, såsom de kulturluncher som har anordnas några gånger om året och en rad andra evenemang och möten. Kulturstrategin har en tillkomstprocess som kan beskrivas (vilket dock inte har varit uppgift för denna rapport), och som genomförd satsning – särskilt kopplad till den handlingsplan som diskuteras nedan (avsnitt 1.3) – kan den också beskrivas i form av ett förlopp. Det är detta förlopp – med fokus på åren 2017 och 2018 – som har varit mitt ärende att försöka belysa.

1.2.2 Kulturen i Kulturstrategin

Kulturstrategin gör klart att kulturens roll är att bidra till den hållbara stadsutvecklingen i alla dess aspekter. "Konst och kultur", hävdar dokumentet, "påverkar den hållbara samhällsutvecklingens samtliga dimensioner". Dock kan man även utläsa av dokumentet att det i synnerhet antas vara den *sociala* hållbarheten som stärks av kultur.

Kulturstrategin diskuterar inte kulturen som en egen hållbarhetsdimension utan, alltså, som ett *medel* för en hållbar utveckling i mer övergripande mening. I detta kan man hålla med eller invända (och ett sådant resonemang kommer att utvecklas i kapitel 2 i denna rapport) men konstaterandet att kulturen bidrar till att göra staden

mer hållbar är i sig inte tillräckligt för att klargöra vad vi menar med *hållbar stadsutveckling*. Trots sitt begränsade omfång har Kulturstrategin en hel del att säga om vad kulturen bidrar *med*, men vad den bidrar *till* förblir ändå en smula oklart.

MALMÖ Kulturstrategi 2014-2020

Citat om kultur i relation till hållbar utveckling (exempel):

”I Malmö vet vi att konst och kultur är effektiva verktyg för att skapa en hållbar stad.

”Konst och kultur påverkar den hållbara samhällsutvecklingens samtliga dimensioner.”

”Konst och kultur ger viktiga nycklar till hållbar stadsutveckling och är centrala byggstenar för både stadens och enskilda invånares identitet, tillhörighet och gemenskap.”

”Stadens politik på kulturområdet kan inte längre enbart avse en avgränsad kultursektor. För att utveckla en starkare hållbarhet behöver konstnärliga och kulturella kompetenser ses och användas på fler och nya sätt.”

”Med hållbarhet som övergripande mått på samhällsutveckling behövs helhetsperspektiv och ett bredare synsätt. En hållbar stad kan bara uppnås om Malmö antar utmaningarna för den sociala hållbarheten på fler och nya sätt. Att det allmänna kan leva upp till invånarnas kulturella behov och rättigheter är en väsentlig del av samhällets hållbarhet. Genom att i högre grad använda konstnärliga och kulturella uttryck kan Malmö bli starkare och mer hållbart.”

En nyckelformulering i Kulturstrategin – som återkommer flera gånger – är just ”konst och kultur”. Även om detta inte ska läsas som att kultur alltid är detsamma som konst – kultur är också annat – innebär det ändå att det i Kulturstrategin läggs en tyngdpunkt på det kvalificerade kulturskapandet, alltså de konstnärliga och estetiska uttrycksformerna och tillägnandet av dessa som ett kultur*utbud*. Jag väljer här att tala om *kvalificerat* kulturskapande eftersom det inte enbart handlar om en professionell kulturproduktion. Kultur skapas också i sammanhang och av människor som bärs av ett ideellt enga-

gemang och intresse. Poängen här är att kultur – i Kulturstrategins bemärkelse – har karaktären av något som bygger på upptränade färdigheter, något som människor skapar och som andra människor kan ta del av som just något producerat, även om formerna för både produktionen och konsumtionen av kultur kan skifta avsevärt.

Det är tillgängligheten och kvaliteten hos stadens kulturliv som kan ses som kulturnämndens, kulturförvaltningens och stadens kulturpolitikens ärende. Till åtagandet hör emellertid också den aspekt av kulturen som kan benämnas *kulturarv*. Exempel på vad detta kan avse ges i Kulturstrategin: ”museer, arkiv, kulturminnen, kulturmiljöer, kulturhistoria och så vidare” (*Kulturstrategi 2014-2020*, 2015, s. 4). Till åtagandet i dess vidaste mening hör också ”verksamheter som bibliotek och folkbildning, verksamheter som ligger nära konstarterna (som design, hantverk, arkitektur)” samt ”populärkulturella uttryck och verksamheter och människors eget skapande inom dessa områden”(ibid.).

1.2.3 Andra viktiga dokument

Kulturstrategin kan – eller snarare, menar jag, *bör* – ses i relation till två andra dokument från samma tid som, liksom Kulturstrategin, båda relaterar till Malmö och som, åtminstone i någon mån, berör frågan om hur kultur kan koppla till en hållbar stadsutveckling. Som en bakgrund till dessa texter kan vi se på Malmö som en stad som under de senaste åren har genomgått en snabb och dynamisk förändring men som samtidigt rymmer ett antal kvardröjande och svårhanterliga problem med segregation och sociala klyftor, problem som sin tur har konsekvenser i form av mycket ojämnt fördelade livsvillkor och ojämnt fördelad hälsa bland människorna i staden.

Det första dokumentet jag tänker på är Malmökommissionens slutrapport *Malmös väg mot en hållbar framtid* (Kommission för ett socialt hållbart Malmö, 2013). Det andra är översiktsplanen för Malmö – särskilt den så kallade *planstrategin* – även den från 2014. Båda dessa dokument har, liksom Kulturstrategin, haft en stor betydelse för det utvecklings- och planeringsarbete som staden sedan dess har bedrivit.

Självklart skiljer sig dokumenten åt. För Kulturstrategin är ju kulturen själva huvudfrågan; så inte för de andra dokumenten, men även de har alltså saker att säga om kultur. Det jag här särskilt vill ta fasta

på är vad som sägs om kulturens roll för den hållbara stadsutvecklingen, i Malmökommissionens slutrapport respektive i planstrategin.

I Malmökommissionens slutrapport betonas det som var kommissionens utgångspunkt, nämligen konstaterandet att skillnader i socioekonomiska villkor skapar stora och för stadens utveckling ödesdigra skillnader i hälsa mellan olika grupper i befolkningen. En hållbar utveckling kräver, från detta perspektiv, en utjämning av de sociala förhållanden som präglar malmöbornas liv och som skapar dessa skillnader. Det offentliga samhällets uppgift är att forma och implementera en politik som jämnar ut skillnader, gör människor mer delaktiga i styrprocesser på olika nivåer och ger dem mer makt och kunskap att forma sina egna liv. Som två vägar att uppnå dessa mål pekar kommissionens slutrapport på att det behövs ”en social investeringspolitik som kan utjämna skillnaderna i levnadsvillkor och göra samhällssystemen mer jämlika” (*ibid.*, s. 137) samt att stadens processer behöver förändras ”genom att skapa kunskapsallianser och demokratiserad styrning” (*ibid.*, s. 143).

Var kommer då kulturen in i detta sammanhang? Jo, även om Malmökommissionen inte är särskilt konkret i sina skrivningar om vare sig kulturens innebörd eller dess roll är det i alla fall tydligt att man ser kulturen ur två olika aspekter: dels som en fråga om *kulturell mångfald* (bland människorna i staden), dels som en fråga om *kulturellt utbud* (kulturproduktion och kulturella arrangemang; kort sagt det man identifierar som stadens *kulturliv*). Ännu mer påtagligt än detta dubbla (eller, som kommissionen själv skriver, ”breddade”) kulturbegrepp är dock den starka koppling man ser mellan kulturen och *civilsamhället*, alltså föreningslivet och människors frivilliga sammanlutningar för ömsesidig hjälp, social samvaro, lärande och för att driva gemensamma frågor och behov. Utan ett starkt kulturliv och ett starkt civilsamhälle – just dessa två tillsammans – skulle Malmö socialt och hälsomässigt ha befunnit sig i en ännu sämre situation än staden gjorde vid tiden för kommissionens arbete, detta eftersom ”[kulturlivet] och civilsamhället fungerar som sammanbindande kitt – som väver ihop staden och som påverkar människors hälsa, delaktighet och känsla av sammanhang” (*ibid.*, s. 47).

Bland dokumenten från Malmö stad är det faktiskt planstrategin från 2014 som går längst när det gäller att uttryckligen tala om *kulturell hållbarhet* som en särskild hållbarhetsaspekt.

Kulturell hållbarhet innebär såväl bevarande och främjande av kulturell mångfald och respekt för nedärva värderingar och traditioner (kulturarv) som öppenhet för det nyskapande, det anorlunda och avvikande. (Översiktsplan för Malmö, 2014, s. 35)

Om kulturens koppling till stadsrummet säger planstrategin att:

Stadsrummet ska vara en arena för kultur i bred bemärkelse, en plats för aktivitet och evenemang, konst, installationer, ljus och ljud. Det kan också handla om mänskliga relationer som tar sig uttryck som gemenskap, demokrati, kulturell mångfald, kulturarv – ett gott stadsrum kan bidra till att skapa en känsla av sammanhang och identitet och förmedla humanistiska värden som öppenhet, tolerans och ansvar. (*Ibid.*, s. 38)

Här finner vi alltså starka formuleringar om kulturens betydelse för livet i staden och för dess hållbara utveckling. Formuleringarna om kulturell hållbarhet återkommer dock inte i den reviderade Översiktsplan för Malmö som kom år 2018. Där knyts i stället hållbarhetsperspektiven till stadens arbete med den de globala hållbarhetsmålen, och det är tydligt att det är de tre vedertagna dimensionerna – den miljömässiga, den ekonomiska och den sociala – som nu återigen får definiera hållbarheten.

För att återvända till Kulturstrategin, tillkommen under samma period då både Malmökommissionens arbete och översiktsplanen genomfördes, kan vi konstatera att Kulturstrategin överlag tycks göra samma positiva värdering av kulturen och dess betydelse som dessa andra dokument. Kulturen behövs för att skapa identitet, samhörighet, lärande och delaktighet i samhället och dess utveckling. Här tycks det alltså råda en enighet om kulturens betydelse för en positiv samhällsutveckling.

1.3 Implementeringen av Kulturstrategin

Basen för följeforskningsprojektet är den *Handlingsplan för kulturstrategi 2016-2018* som togs fram inom kulturförvaltningen och som uppdaterades under våren 2017 mot bakgrund av den då förestående organisationsförändringen i staden. Den aktuella versionen av handlingsplanen är alltså daterad 2017. Behovet av en handlingsplan

klargörs i inledningen av dokumentet och utgår från den starka ambition om samverkan mellan kulturnämnden och andra nämnder och styrelser i staden som uttrycks i Kulturstrategin. Stadens kulturpolitiska uppdrag rymmer, konstateras det, både kulturnämndens ansvarsområde och ”en gemensam plattform att ha som utgångspunkt för samarbeten mellan nämnder, förvaltningar och bolag inom kulturområdet” (*Handlingsplan för kulturstrategi 2016-2018, 2017, s. 5*), en plattform som alltså tydliggörs av Kulturstrategin och dess handlingsplan.

Strukturen i Handlingsplanen bygger på de i Kulturstrategin definierade delstrategierna och de tio prioriterade åtaganden som har formulerats baserade på dessa.

Kulturstrategin 2014-2020 – fem delstrategier

1. I Malmö är det lätt att vara med

I Malmö använder vi konstnärliga och kulturella uttryck för att öka människor delaktighet, makt över sina egna liv, inflytande, livskvalitet och livsmöjligheter.

2. I Malmö vill människor vara

I Malmö använder vi konstnärliga och kulturella uttryck för att utveckla stadens attraktionskraft – Malmö är en stad där man vill leva, bo och verka.

3. I Malmö är det lätt att vara kulturaktör

I Malmö ges konstnärer och kulturaktörer goda villkor att verka, utvecklas och synas

4. I Malmö är tanken och ordet fria

I Malmö använder vi konstnärliga och kulturella uttryck för att ge perspektiv på och reflektera över vart staden och samhället är på väg.

5. I Malmö är det lätt att utvecklas och vara kreativ

I Malmö använder vi konstnärliga och kulturella uttryck för att utveckla den samlade kreativiteten och kunskapsutvecklingen.

Ur de fem delstrategierna har följande åtaganden för stadens nämnder och förvaltningar mejslats fram:

Åtagande	Kopplar till del-strategi	Ansvariga för genomförande (Huvudansvarig är i samtliga fall kulturnämnden.)
1. Öka tillgång till kultur för barn i skola och förskola	1, 2, 5	Kulturnämnden i samarbete med Förskolenämnden, Grundskolenämnden, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden samt Tekniska nämnden.
2. Öka tillgång till kultur i vård, omsorgs- och stödverksamheter	1, 2, 5	Kulturnämnden i samarbete med Hälsa-, vård- och omsorgsnämnden, Funktionsstödsnämnden och Arbetsmarknads- och socialnämnden.
3. Kultur på fler platser i Malmö	1, 2, 4, 5	Kulturnämnden i samarbete med Stadsbyggnadsnämnden, Miljönämnden, Tekniska nämnden, Servicenämnden, Fritidsnämnden, Grundskolenämnden, MKB samt Räddningstjänsten Syd.
4. Inkludera det professionella kulturlivet	2, 3, 4, 5	Samtliga nämnder och styrelser.
5. Arbeta för goda levnadsvillkor för kultursektorn i staden	2, 3, 5	Kulturnämnden i samarbete med Kommunstyrelsen (Näringslivskontoret), Fritidsnämnden, Arbetsmarknads- och socialnämnden, Miljönämnden, Tekniska nämnden och Servicenämnden.
6. Öka tvärssektoriell samverkan	2, 3, 5	Kulturnämnden i samarbete med Kommunstyrelsen (Näringslivskontoret)
7. Inför kulturperspektiv i planerings- och utvärderingsprocesser	1, 2, 3, 4, 5	Kulturnämnden i samarbete med samtliga nämnder och styrelser.
8. Skapa kulturportal för arbete med kulturstrategi	1, 2, 3, 4, 5	Kulturnämnden.
9. Öka kompetens och kunskap på kulturområdet i Malmö stad	1, 2, 3, 5	Kulturnämnden.
10. Initiera samarbete och inkludera kulturaktörer för en kulturellt hållbar stad	1, 2, 3, 4, 5	Kulturnämnden i samarbete med samtliga nämnder och styrelser.

Genom arbetet utifrån åtaganden som i de flesta fall delas mellan flera nämnder och styrelser ”skapas förutsättningar för en gemensam inriktning för staden på kulturområdet vilket gynnar möjligheter till olika typer av samarbeten”, som handlingsplanen uttrycker det. Men även om åtagandena är delade är det, konstaterar man, ”respektive nämnds eget ansvar att tolka och bryta ned de övergripande kulturmålen till sina verksamheter”(Handlingsplan för kulturstrategi 2016-2018, 2017, s. 6).

I fortsättningen av rapporten kommer jag att ge konkreta exempel på hur detta arbete har utvecklats, både med avseende på samarbetet och på respektive nämnds/styrelses egna ansvarsområden. En tyngdpunkt i rapporten kommer dock att ligga på det övergripande ansvar för kulturförvaltningen som också omnämns i handlingsplanen: ”[För] att säkerställa en gemensam kraftsamling, tar kulturförvaltningen på sig ansvaret för att bjuda in till förvaltnings- och bolagsövergripande dialoger” (*ibid.*). Angående kulturförvaltningens ansvar för denna process konstaterar handlingsplanen att:

Det är kulturförvaltningens ansvar att samordna arbetet med handlingsplanen och vara ett stöd för övriga förvaltningar och bolag. Kulturförvaltningen kommer att tillsätta personer med särskilt ansvar för att initiera samarbeten och arbeta tillsammans med övriga förvaltningar och bolag. Ambitionen med handlingsplanen för kulturstrategin är därför att denna kan utgöra ett stöd och bidra med inspiration till stadens nämnder och styrelser i deras arbete med att formulera mål på kulturområdet. (*Ibid.*)

Hur har då detta arbete lyckats? Ja, det är just denna fråga som följeforskningsprojektet har syftat till att försöka besvara. Dock är det alltså viktigt att ha i minnet att projektet, liksom arbetet med Kulturstrategin i stort, vilar på en större och mer grundläggande fråga, nämligen hur Malmös hållbarhet ska kunna stärkas med hjälp av konstnärliga och kulturella uttryck. Några övergripande perspektiv på denna fråga kommer att ges i nästa kapitel.

2 PERSPEKTIV PÅ KULTUR OCH HÅLLBAR STADSUTVECKLING

I detta kapitel behandlas några teoretiska utgångspunkter och exempel på aktuell forskning som ur olika perspektiv rör frågorna om kultur och hållbar utveckling samt relationen däremellan. Kapitlet utgör i vissa avseenden en utvikning från rapportens huvudteman, men också en möjlighet till begreppsprecisering och teoretisk fördjupning av en del av de resonemang som följer i fortsättningen av rapporten.

Framställningen börjar med det som är nyckelordet för denna rapport: *kultur*. Vilka betydelser kan knytas till ordet kultur och vilka kan ses som särskilt väsentliga i rapportens sammanhang?

2.1 Det komplexa kulturbegreppet

Ordet kultur, med dess många snarlika varianter på olika språk, kommer från det latinska ordet *cultura*, som betyder *odling*. Kultur kan syfta på odling i en konkret bemärkelse. Vi kan identifiera denna konkreta, biologiska innebörd av begreppet i ord som bakteriekultur, yoghurtkultur och kulturlandskap (i betydelsen odlingslandskap). Men ordet kultur används oftare i en överförd bemärkelse, syftande på det som ”odlar” människan, det som berikar och fördjupar hennes liv.

Kultur – som ordet alltså oftast används – har blivit term för en rad olika företeelser. I mängden av dessa företeelser kan två tyngdpunkter – eller ”poler” – urskiljas: den ena handlar om de sätt människor kommunicerar och förmedlar traditioner, normsystem och förståelser av sociala mönster i ett samhälle, den andra om de särskilda

uttrycksformer som vi identifierar som konstnärliga eller estetiska. Därför kan det förefalla rimligt att tala om två olika kulturbegrepp: ett *antropologiskt* och ett *estetiskt*. Samtidigt måste dock konstateras att dessa olika kulturbegrepp inte är klart åtskilda. De rymmer mängder av överlappningar, och kanske är det därför bättre att tala om det antropologiska och det estetiska som just två poler, som olika betydelser av termen kultur kan kretsa kring men också – i flera avseenden – röra sig emellan. Gemensamt för dessa två betydelser av kultur är att vi tänker oss att båda utgör en hjälp för oss att göra vår tillvaro meningsfull och definiera vår identitet och vår plats i världen och samhället.

Kulturbegreppets *antropologiska* pol utgörs av den kultur vi *lever i*. Vi kan i denna bemärkelse till exempel tala om *svensk kultur* – till skillnad från andra folks och samhällens kulturer – men vi kan också, vilket är synnerligen relevant i fallet Malmö, tala om *mångkultur*, innefattande företeelser som kulturmöten och kulturell förändring och hybridisering. Kulturen, sedd från denna utgångspunkt, består av språk, tecken, symboler och traditioner; kulturen yttrar sig i form av hur vi kommunicerar, hur vi relaterar till varandra som män och kvinnor eller äldre och yngre, hur vi leker, hur vi firar våra högtider, hur vi klär oss, vad vi äter och mycket annat.

Om vi däremot utgår från begreppets *estetiska* pol så rör vi oss inom ett område av olika skapande verksamheter. Vi kan tala om detta område som *konstformerna*; det kan handla om musik, litteratur, bildkonst, teater, film, och så vidare. Den estetiska kulturen är inte en kultur vi lever i (åtminstone inte på samma sätt) utan något som vi kan sägas förhålla oss till, till exempel som producenter eller konsumenter.

Till de viktigaste identitetsmarkörerna för oss hör (åtminstone i vår tid) vilken musik vi lyssnar på. Vår musiksmak blir alltså en viktig del av vår personliga stil, men också något som markerar en gruppstillhörighet. Vidgar vi frågan om (den estetiska) kulturens roll som identitetsmarkör så kan vi också innefatta de filmer vi gillar, de böcker vi läser (om vi läser böcker) och de bilder vi väljer att hänga upp på väggarna; ja, inte bara det: vårt förhållande till kultur kan förstås som en fråga om hur vi över huvud taget väljer att estetisera våra liv. I detta ryms därmed människors intresse för sådant som heminredning, mode och arkitektur: helt enkelt det – i våra liv och

den miljö vi lever i – som vi uppfattar som tilltalande och vackert (till skillnad från oangenämt och fult). Det är från denna utgångspunkt vi kan tala om ett hem – eller i förlängningen ett område eller en hel stad – i estetiska termer.

Sammanhanget för denna rapport är Malmö stads kulturstrategi, vilket i viss mån begränsar räckvidden för det kulturbegrepp vi här talar om. När vi talar om kultur med koppling till det offentliga samhällets uppdrag – till kulturpolitiken – så är det i första hand den estetiska kulturen vi talar om. Jag säger i första hand, för gränserna är som sagt inte fasta. Stadens kulturstrategi handlar om kulturen i staden: dess plats, roll, värden och utveckling. I staden som av människor levd miljö kommer de antropologiska och estetiska aspekterna av kultur inte att leva i slutna rum utan stå i en ständig dialog med varandra. Den estetiska kulturen hämtar stoff från den antropologiska (ofta är dess uttalade syfte att i något avseende spegla det liv som levs i staden). Konsten hämtar därmed delar av sitt innehåll från vardagslivet, men omvänt kommer också element från den estetiska kulturen att i bearbetad form genomsyra den antropologiska.

2.2 Om kulturens väsen och roll

I grunden för en undersökning som denna, som har sysselsatt mig de senaste två åren (och i mindre specifik form redan några år dessförinnan), finns en fråga om vilken betydelse kulturen kan ha för en stad. Detta är en fråga som i sin tur öppnar sig mot flera andra frågor. Dessa frågor handlar såväl om kulturens uppfattade *väsen* som om dess *roll*. Med andra ord: Vad *är* kulturen och vad *gör* kulturen? Och vad, mer specifikt, *är och gör* kulturen i en stad som Malmö?

2.2.1 Vad kulturen gör

Frågan om vad kulturen *är* har berörts i inledningen till detta kapitel, givetvis inte på något heltäckande sätt men ändå på ett sätt som ger oss en aning om detta begrepps komplexitet. Frågan om vad kulturen *gör*, vilken roll den fyller och vilken betydelse den har för oss människor, återstår dock att besvara.

I en publikation kallad *Kulturens värden och effekter* beskriver branschorganisationen Svensk scenkonst (2010) vad man ser som kulturens mångfacetterade, positiva roll. Enligt denna publikation skapar kulturen jobb, den lockar till sig besökare och skapar därmed

attraktivitet och utvecklar platser; vidare får kulturen oss att må bra, den stimulerar vår inlärning och vår prestationsförmåga; kulturen skapar också en grund för demokrati, integration och identitet, och den gör oss mer kreativa. Man kan reagera mot hur starkt positivt laddad kulturen blir i denna beskrivning, men kanske ännu mer mot den instrumentella förståelsen av dess roll som detta dokument uttrycker. Kulturen bedöms här utifrån sina ”frukter” – allt det goda den åstadkommer – snarare än utifrån vad den är i sig själv. Beskrivningen skvallrar emellertid också om något annat som blivit utmärkande för hur kultur ofta diskuteras i vår tid, nämligen att kulturen ses som ett slags *tillgång* vilken kan investeras och ge avkastning, för en individ såväl som för en plats. Kulturen höjer människors livsvärde, men också platsers och städers värde i form av *attraktivitet*: en förmåga att locka nya besökare till sig och – därmed – skapa nya arbetstillfällen och en stärkt ekonomi. Även på den enskilda platsens nivå bidrar kulturen till att skapa en särskild dragningskraft. Sociologen Sharon Zukin (1995, s. 3ff) talar – med flera exempel från hennes hemstad New York – om en urban *symbolisk ekonomi*, där kulturella symboler och entreprenöriellt kapital flätas samman.

Vi kan kontrastera Svensk Scenkonsts beskrivning av kultur mot en som den tidigare socialdemokratiska kulturministern Bengt Göransson har gett i en intervju (Holmlund, 2011). Göransson säger där att:

[kultur] är inte stundens upplevelse, ingen kassako, inte trösten som ska hjälpa oss att uthärda världen. Om vi blir friskare och gladare av kultur så är det bra. Men det är inte syftet. I stället är kulturen källan till djupa, subjektiva insikter som skapar ett engagemang, som är lika med samhällsdeltagande och demokrati.

I ett avseende är Göransson och Svensk scenkonst överens, nämligen i fråga om kulturens roll för demokratin. Överlag tycks de dock inta olika perspektiv i fråga om dess roll. Men även om tyngdpunkten förskjuts när vi går från den ena texten till den andra – från en samtidigt både marknadsmässig och individualiserad betydelse av kulturen till en som betonar dess roll för hur vi lever i samhället tillsammans – kan kulturens övergripande ”syfte” fortfarande förstås instrumentellt. Vi behöver kulturen för att andra värden ska uppnås. Detta utesluter inte en uppfattning om ett egenvärde för kulturen: att den är värdefull

i sig själv, oavsett vilka effekter den har (för individen respektive det sociala och ekonomiska livet). Det är bara inte detta egenvärde – om det finns – som är i fokus för hur kulturens värde här beskrivs.

Själv brottas jag med hur kulturen ska förstås i termer av värde och funktion. Om vi utgår från att kulturen är värdefull så är det också rimligt att fråga sig vad det är som gör den värdefull. Det är svårt att komma ifrån att detta i så fall är något som har att göra med vilken roll kulturen fyller, alltså vad den *gör* för oss. Det förefaller därför inte orimligt att se instrumentellt på kulturen, som något vi behöver för att kunna uppnå något annat (t.ex. värden som har med hälsa, välbefinnande eller en känsla av meningsfullhet att göra). Men det är samtidigt uppenbart att det instrumentella perspektivet på kulturens värde inte är det enda. Författaren Umberto Eco skriver om skönhet (onekligen ett av de kulturella värdena) att det handlar om något vi njuter av för dess egen skull; han menar att vackra ting är ”ting som är vackra att skåda oberoende av det begär vi hyser till dem” (Eco, 2015, s. 10). Det är alltså rimligt att tänka sig att det finns kulturella värden som inte kan knytas till någon specifik nytta för individen utöver det rena intrycket. Vi skulle kunna tala om detta som kulturens *direkta* värde: det värde kulturen får för individen i själva mötet med den.

En annan fråga handlar om huruvida kulturens betydelse ska förstås på individuell eller på aggregerad nivå. Är det – om vi tar Malmö stads kulturstrategis sammanhang som exempel – kulturens betydelse för den enskilda människan eller för staden i stort som är det väsentliga? Eller rör vi oss snarare på nivåer mellan dessa: behövs kulturen för grupperns sammanhållning, för grannskapet (t.ex. för bostadsområdet där jag bor), för våra sociala sammanhang på arbetsplatsen, i skolklassen eller i föreningen där vi är medlemmar?

En ytterligare aspekt av denna fråga, som förhoppningsvis kan bidra till att tydliggöra resonemanget, är att det har betydelse vilken ”kultur” vi egentligen talar om. Den antropologiska kulturen har, menar jag, ett *omistligt* socialt och existentiellt värde för människan. Vi kan helt enkelt inte leva utan kultur i denna mening, i alla fall inte leva som människor i ett samhälle. Den estetiska kulturen, å sin sida, är mer sparsmakad i sin betydelse. Visst kan vi, i alla fall i teorin, leva som människor utan att läsa böcker, gå på bio eller konserter och utan att någonsin sätta vår fot i en teatersalong eller på ett konstmuseum.

Men vad händer med oss om vi exkluderas från detta? Det är kanske den frågan vi behöver ställa oss. Ett liv utan den estetiska kulturen är ett fattigare liv. Men fattigare på vad? Att bara svara ”kultur” blir ett cirkelresonemang och hjälper oss inte att förstå kulturens egenart. Det väsentliga här blir, återigen, hur kulturen påverkar oss, hur den får oss att se saker och förstå sammanhang vi inte tidigare har sett eller förstått, skapar upplevelser hos oss och får oss att känna oss berörda och delaktiga i något större.

Även om vi talar om kultur i ordets bredaste bemärkelse, på ett sätt som rymmer både dess estetiska och dess antropologiska aspekter, så menar jag att det inte är någon överdrift att påstå att kulturen har en betydelse – kanske rentav en avgörande betydelse – för vår hälsa och vårt välbefinnande. Denna betydelse kan tillskrivas ett antal effekter hos kulturen som vi kan tala om som både direkta och indirekta.

De direkta effekterna handlar om hur kulturen engagerar oss genom att engagera våra meningssystem. I ett annat sammanhang har jag beskrivit detta samband på följande sätt:

Kultur och mening förutsätter varandra. En mänsklig kultur kan ses som en socialt skapad förståelseram inom vilken tillvaron ordnas och görs begriplig – meningsfull. Men ”kultur” används också för att beteckna vissa konkreta frukter av det mänskliga kulturskapandet: kulturella produkter som vi brukar klassificera som konst, musik, litteratur etc. Dessa kulturella produkter tillägnar vi oss som människor genom processer som i hög grad liknar dem som utmärker det existentiella meningssökandet. Kulturen hjälper oss att formulera – och i bästa fall också att subjektivt lösa – tillvarons gåtor. Att förstå kulturens roll för det mänskliga livet är därför också en nyckel till förståelsen av tillvarons existentiella aspekter. (Alwall, 2016)

De indirekta effekterna utgörs bland annat av de effekter som vi kan benämna *sociala*. Det handlar om hur kulturen bidrar till att skapa och stärka band mellan människor, knyta samman generationer och sammanlänka sociala grupper.

Kulturen erbjuder oss möjlighet till *identifikation*, där vi förknippar oss själva med andra och där deras sätt att vara kan bli exempel för oss att efterlikna. På det mest grundläggande planet fyller kulturen för oss genom livet rollen av att erbjuda ett sammanhang för vår iden-

titet och våra erfarenheter. Men det handlar indirekt – i förlängningen – också om hur kulturen kan bidra till samhällsutvecklingen genom att frammana nya sociala och organisatoriska formationer och ge upphov till nya näringar och produkter som kan bidra till en social vitalisering av samhällslivet såväl som till en stärkt ekonomi och nya arbetstillfällen. Kulturen frigör (skulle man kunna säga) samhällets kreativitet, och en effekt av detta kan bli ett ökat välbefinnande.

I skärningspunkterna av kulturens effekter knyts därför samhällslivets olika nivåer – från det individuella till det bredast kollektiva – samman. Det är därför vi kan prata om kulturens roll för sådant som demokrati och kollektiva identiteter, inklusive de identiteter vi förknippar med fysiska platser, städer, regioner eller länder. En stad kan i denna mening förstås som ett slags aktör. Vi talar då om något mer abstrakt och komplext än enskilda människors identitet och aktörskap, men även städer kan alltså sägas ha dessa egenskaper. En kommunal kulturstrategi har den kommunala organisationen som subjekt – dess ärende är att ange en riktning för denna organisations åtaganden på kulturens område – men i förlängningen kan själva staden (orten) ses som strategins subjekt. Det handlar om hur staden – som plats och levd miljö – behöver utvecklas, vad den behöver rymma av kulturella uttryck och möjligheter: vad den (staden) behöver *bli* i kulturellt avseende.

I följande bild har jag försökt sammanföra dessa olika funktioner hos kulturen:

Bild 2. Vad kulturen gör: dess funktion och värde ur stadens och dess medborgares perspektiv.

2.2.2 Kultur som svar på uppfattade behov

I Malmö stads kulturstrategi är en viktig utgångspunkt att kultur ska erbjudas alla stadens invånare. Men vilken kultur är det då som ska erbjudas? Och vilka kriterier behöver den motsvara? Syftet med ett rikt kulturutbud antas vara att det ska svara mot människors kulturella behov. Detta skulle kunna ses som svaret på frågan: Den kultur som ska erbjudas oss är den kultur vi *behöver*. Detta konstaterande riskerar dock bli trivialt och besvarar inte frågan om vad som kännetecknar de kulturella behoven.

I ett marknadsorienterat tänkande antas ett erbjudande – ett utbud – svara mot en *efterfrågan*. Överfört på kulturen skulle detta betyda att kulturen bör finnas tillgänglig *på de sätt och i den mån som människor efterfrågar den*. Om utbudet motsvarar efterfrågan kan det antas råda en balans, en “marknadsjämvikt”. Men efterfrågan i denna mening är knappast riktigt vad man i samband med kultur menar med “behov”. Tanken om kulturen som ska erbjudas alla grundar sig, menar jag, inte primärt i en idé om vad människor aktivt efterfrågar utan snarare i den föreställning om kulturens avgörande betydelse för mänsklig identitet och utveckling som har berörts tidigare. Från denna utgångspunkt kan man hävda att kulturen *behövs*, vare sig mottagarna av den själva är riktigt medvetna om det eller inte. Samtidigt gör detta inte frågan om kulturella behov mindre problematisk, för med vilken rätt definierar en kommunal organisation människors behov? Innebär inte ett sådant förhållningssätt att “vi” (den kommunala organisationen, som levererar det goda som människorna behöver) tror oss veta mer om dessa behov än vad människorna (mottagarna) själva gör. Ett sådant förhållningssätt skulle starkt påminna om det som utgjorde motorn för den *sociala ingenjörskonst* som blev en så väsentlig del av modernismens samhällsprojekt under förra seklet, ett förhållningssätt som under senare decennier har varit starkt kritiserat. Ska vi alltså, i vår tid, utveckla vad som skulle kunna kallas en *kulturell ingenjörskonst*, eller menar vi något annat?

Föreställningen om att “vi” vet vad de andra behöver (bättre än de själva) rymmer något förmätet och paternalistiskt, som man kan tycka bör undvikas i ett demokratiskt samhälle och kanske särskilt i en mångkulturell samhällskontext där föreställningar om olika grupper – “de andra” – lätt byggs på fördomar och en okunskap

om vad som präglar dessa gruppers liv, inklusive deras kulturliv. Jag tror därför inte att en kulturell ingenjörskonst – om vi förstår det analogt med den sociala ingenjörskonst som, med Yvonne Hirdmans (2010) ord, ville “lägga livet till rätta” – är vad som eftersträvas av vare sig kulturnämnden, kulturförvaltningens tjänstepersoner eller de många andra representanter för olika verksamheter i staden som arbetar med att sprida kultur till malmöborna. Dessa personer är medvetna om den ofta svåra balansgång det innebär att förverkliga stadens erbjudande om kultur till malmöborna samtidigt som dessa malmöbor själva tycks ha svårt att alltid förstå värdet av detta erbjudande. De behöver kulturen men tycks själva inte riktigt förstå att de behöver den. Hur ska detta dilemma kunna hanteras?

Talet om kulturella behov tycks ligga nära de instrumentella synsätt på kulturen som har berörts ovan. Vi behöver kulturen för att uppnå något annat, och själva behovet definieras av vad detta något är. Det kan, som vi har konstaterat, handla om hälsa, välbefinnande, skönhetsupplevelser, kunskap eller andra värden i livet. Det som svarar mot behovet, uppfattat på detta sätt, blir alltså inte blott och bart “kultur” utan “kultur som gör oss friska”, “kultur som får oss att må bra”, och så vidare. Detta innebär en bearbetning och ett nyttiggörande av kulturen som tycks strida mot många kulturutövares syn på dess väsen och därmed något dessa knappast skulle instämma i.

Ett motsatt sätt att förstå idén om de kulturella behoven – mer förenligt med föreställningen om kulturens egenvärde men samtidigt problematiskt på ett annat sätt – skulle vara att hävda de kulturella behoven som något närmast metafysiskt, en inneboende kvalitet hos människan som liksom ett frö har nedlagts djupt i henne för att svara mot kulturens väsen som självändamål (en existens som inte syftar till något annat än sig själv). I identifierandet av ett sådant synsätt – och när jag kallar det metafysiskt – så menar jag inte att raljera. Jag menar bara att vi måste vara medvetna om att detta i så fall är en tro, snarare än något som kan ledas i bevis.

Ett mer pragmatiskt sätt att hantera frågan, som samtidigt bejakar kulturens djupa existentiella innebörd, kan vara att försöka operationalisera de kulturella behovens olika aspekter och fråga sig: Om vi har kulturella behov, vad är det vi i så fall konkret *behöver*? Följande bild kan ses som ett försök att besvara en sådan fråga.

Bild 3. Aspekter av kulturella behov. Bilden är, i lätt modifierad form, hämtad från *Teaching Aboriginal and Torres Strait Islander People and Societies; A Teacher's Guide* (2014). (Dess ursprungliga sammanhang är alltså en diskussion om kulturella behov hos den australiska urbefolkningen, men i denna schematiska form kan de teman som behandlas betecknas som allmänmänskliga.)

För att stärka – eller i alla fall bevara – vår kulturella identitet och vår livskvalitet behöver vi, enligt detta synsätt, ha *tillgång* till vår kulturella identitet (i modellen har denna definierats som “personlig identitet”, men vad det handlar om är att få tillhöra en kulturell grupp och att medges en relation till och kunskap om denna grupps kultur). Vi behöver också befinna oss i ett sammanhang av kulturella värderingar, föreställningar och praktiker, och vi behöver ha tillgång till specifika kulturella uttryck som manifesterar vår identitet och genom vilka vi kan uttrycka våra känslor. Kopplat till detta är en konkret social tillgång till gruppen (särskilt manifesterad genom den egna familjen) men också delaktighet i denna grupps historia och en koppling till den plats där gruppen – och därmed kulturen – har sin hemvist.

Denna modell tycks alltså handla mer om den antropologiska kulturen än om den estetiska (med undantag, möjligen, för aspekten “kulturella uttryck”) och det är lätt att se hur den kan fungera för att konceptualisera en kulturell minoritets behov i ett sammanhang där dess kulturella identitet är under press från andra kulturer, särskilt från en oförstående majoritetskultur. Jag menar dock att modellen kan tolkas lite vidare än så. De kulturella behoven blir här tydliga

som *aspekter av allmänmännsliga behov*. Vi behöver kultur för att vi behöver våra uttrycksmedel, vårt sociala sammanhang, en anknytning till en plats; vi behöver kultur för att vår identitet, vår historia och vår anknytning till den grupp vi tillhör är viktiga för oss.

2.2.3 Kultur – något som “begärs” eller något som “ges”?

Om det alltså finns kulturella behov – och om det offentliga samhället ser som sin uppgift att åtminstone i någon mån tillfredsställa dessa behov – så är det vi här har identifierat i högsta grad relevant för hur vi kan förstå Malmö stads kulturstrategi och dess ambitioner. Förståelsen av denna uppgift skulle kunna ses som utgående från ett förhållningssätt där kulturen är något som *ges*. Vi behöver inte tolka detta förhållningssätt så drastiskt som att tala om det som “kulturell ingenjörskonst”. Det räcker att jämföra kulturen med andra sociala nyttigheter som vi som medborgare förväntar oss ska finnas, till exempel de som brukar sammanfattas med orden vårdskola–omsorg. Är dessa företeelser något som *ges*, eller ska de snarare ses som något som *begärs*?

Det är naturligt att tänka att samhällets vård- och omsorgssystem, liksom det offentliga utbildningssystemet, finns där för att människor behöver dem, och givetvis skulle vi kunna uttrycka vår egen relation till dessa sociala nyttigheter som att vi konsumerar dem. Vad vi däremot inte med säkerhet kan säga är att vår “konsumtion” alltid föregås av en egentlig efterfrågan. Ta grundskolan, till exempel. Den finns inte där i första hand för att barnen – eller ens deras föräldrar – “begär” den utan för att det finns en allmänt uppfattad idé, stadfäst i lag, om att *alla barn behöver gå i skolan*. Parallellen är tydlig: alla behöver utbildning, alla behöver vård och omsorg – och alla behöver kultur. Samhällets tillfredsställande av behoven av utbildning, vård och omsorg är dock villkorat. Det finns en rätt tid och ett rätt sammanhang för tillfredsställandet av dessa behov; vi ska erbjudas utbildning, vård och omsorg *när* vi behöver dem. Utbildning behöver vi när vi är unga eller när vi behöver förvärva nya kunskaper för att göra oss tillgängliga för arbetsmarknaden; vård och omsorg behöver vi när vår hälsa och eller funktionalitet tryter. Men när är rätt tid – och vad är rätt sammanhang – för att tillfredsställa de kulturella behoven? Och vem ska, återigen, definiera dessa behov?

Tillgången till kultur i staden – det utbud eller det “erbjudande” jag här har talat om – kan, menar jag, inte helt frikopplas från vad som “begärs”. Gjorde vi det skulle kulturen i förlängningen riskera bli något som erbjöds alla men som ingen efterfrågade, vilket både skulle vara demoraliserande för kulturutövarna och samhällsekonomiskt galet. Det finns ju i staden ett antal människor för vilka det betyder oerhört mycket att få gå på teater eller konserter eller ta del av konstutställningar (vi kan kalla dem *den etablerade kulturpubliken*). Måste inte kulturpolitiken i Malmö, åtminstone i någon mån, utgå från vad de vill ha? Den etablerade kulturpubliken antas ju också stå för kunskap och medvetenhet: för den kulturella urskillningsförmåga – *distinktionen* – som sociologen Pierre Bourdieu har beskrivit som det kulturella kapitalets särskilda kännetecken (Bourdieu, 2010). Dessa människors kulturella “begär” är därför viktigt för uppfattningen om kulturens kvalitet. Människor som söker sig till *bra* bildkonst, scenkonst, musik eller litteratur utgör (antar man då) kanske en liten och sparsmakad men ändå – för konstens kvalitet och integritet – oerhört viktig grupp. *Om de kommer så vet vi att vi gör något bra.*

Vad händer alltså med kulturens kvalitetsanspråk om begäret kopplas bort som drivkraft? Det är lätt att tänka sig att detta skulle kunna leda till ett förvirrat och överambitiöst utbud: ett “allt åt alla” utan djupare tanke och riktning. Kulturpolitiken behöver alltså bejaka det kulturella “begäret” som drivkraft, även om det kulturella utbudet samtidigt också behöver präglas av en lättillgänglighet och en generositet i former och uttryck.

2.3 Kulturen i den hållbara stadsutvecklingens diskurs

Efter att ha vridit och vänt på begreppet kultur närmar vi oss nu ett annat begrepp av stor betydelse för rapportens sammanhang, nämligen begreppet *hållbar utveckling*. Vad menar vi egentligen med hållbar utveckling, detta som vi hävdar att kulturen relaterar och kan ge ett viktigt bidrag till?

2.3.1 Hållbar (stads)utveckling

Följande bild visar hur vi har blivit vana vid att betrakta saken. Hållbar utveckling – inklusive hållbar stadsutveckling – bildar en helhet men består samtidigt av tre mer eller mindre distinkta dimensioner: en miljömässig (eller ekologisk), en ekonomisk och en social.

Bild 4. Den hållbara utvecklingens tre dimensioner (Alwall, 2017).

Grunddefinitionen av hållbar utveckling kommer från den så kallade Brundtlandkommissionens rapport *Our Common Future* (1987). Där talade man om hållbar utveckling som en *utveckling som möter nuets behov utan att kompromissa med kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov*. Uppdelningen i de tre hållbarhetsdimensionerna kommer också från denna tid och vi har sedan dess blivit så vana vid den att den närmast har kommit att betraktas som självklar.

Den hållbara utvecklingens treenighet bildar dock inte *utan vidare* någon harmonisk helhet. Begreppet rymmer också motsättningar mellan de olika dimensioner det innehåller. Scott Campbell (1996) talar om tre konflikter – *egendomskonflikten*, *utvecklingskonflikten* och *resurskonflikten* – som han uppfattar finns inbyggda i relationerna mellan de tre hållbarhetsdimensionerna. För att hantera dessa konflikter måste strävan efter hållbar utveckling handla om att skapa *balans* mellan de tre dimensionerna. Som den viktigaste balansen i detta avseende har ofta framhållits den mellan de miljömässiga och ekonomiska dimensionerna. Det handlar om hur vi ska kunna bevara vårt ekonomiska välbefinnande utan att samtidigt äventyra vår livsmiljö och världens naturresurser. Är det möjligt att hitta en balans eller måste vi välja mellan tillväxt och miljö? Inom den dominerande diskursen om hållbar utveckling vill man tro att en sådan balans är möjligt.

Under senare år har det däremot varit den dimension som annars (uppenbarligen) lätt riskerar att glömmas bort – den sociala – som

oftare har hamnat i fokus. Malmökommissionens arbete – liksom en rad andra initiativ i Malmö under det senaste decenniet – kan sägas exemplifiera detta.

Med beslutet om FN:s globala mål om hållbar utveckling (ofta refererade till som Agenda 2030) har världssamfundet bestämt sig för en strategi för hållbar utveckling som bryter ner den eftersträfvade hållbara utvecklingen för världen i 17 mål.

Bild 5. Globala målen för hållbar utveckling (Agenda 2030, 2017). Inringat på bilden är här mål 11, Hållbara städer och samhällen.

Även om den hållbara utvecklingen fortfarande definieras utifrån de tre dimensionerna *social*, *miljömässig* och *ekonomisk* – och trots att de 17 målen har beskrivits som “integrerade och odelbara” (Agenda 2030, 2017, s. 2) – tenderar identifierandet av dessa mål att leda tankarna till ett antal konkreta områden snarare än till den hållbara utvecklingen som en komplex helhet. Detta kan ses som både en styrka och en svaghet. En styrka är det onekligen eftersom det torde göra hållbarhetsarbetet mer fokuserat och operationaliserbart; varje “område” (politik- eller policyområde) kan ju på detta sätt sägas få sitt eget mål, med sina egna specifika delmål. En svaghet riskerar det dock att bli om det får aktörer inom området hållbar utveckling att fokusera sina egna specifika “nischer” snarare än att se att målen i så hög grad är beroende av varandra. Det är till exempel lätt att tänka att frågorna om hållbar stadsutveckling relaterar till *ett* av målen – mål 11 (“Göra städer och bosättningar inkluderande, säkra,

motståndskraftiga och hållbara”) – men så snart vi diskuterar städers utveckling ur ett bredare hållbarhetsperspektiv är det uppenbart att samtliga mål i praktiken har relevans för detta område.

2.3.2 Kultur och social hållbarhet

När kultur diskuteras i relation till hållbar utveckling och dess tre dimensioner brukar det i synnerhet vara den *sociala* hållbarhetsdimensionen som kulturen kopplas till och antas ha en särskilt viktig roll för att stödja. Men vad menas egentligen med social hållbarhet, detta som i Malmö såväl Kulturstrategin som Malmökommissionen och en rad andra satsningar har initierats för att stärka: detta som i själva verket har varit Malmö stads ledstjärna under de senaste åren? Och vad innebär, ännu mer specifikt, social hållbarhet från en stads perspektiv?

Forskarna Dempsey m.fl. (2011) har i en artikel tagit på sig att reda ut denna fråga. De konstaterar att två företeelser är centrala i förståelsen av begreppet *hållbar stadsutveckling*, nämligen “social equity” och “sustainability of community”. I kärnan av vad som kan göra en stad socialt hållbar finns alltså frågor om dels jämlikheten i staden, dels dess “hållbarhet” i betydelsen det lokala samhällets “continued viability, health and functioning”. Från denna utgångspunkt kan man dra slutsatsen att en socialt hållbar utveckling av en stad handlar om både nödvändig omvandling – för ökad jämlikhet – och en möjlighet att bevara det befintliga som har värde i staden. Till det som ska bevaras hör språk, traditioner och levnadssätt; kort sagt: kultur (i dess antropologiska mening).

I linje med Dempseys och hennes kollegors resonemang ovan kan vi också uppfatta ambitionen om att stärka den sociala hållbarheten så, att det sätt vi tänker kring hållbarhetsbegreppet som helhet behöver knytas till en fråga om *rättvisa* i samhällslivet. För att vara hållbar måste samhällsutvecklingen alltså innefatta en strävan efter rättvisa. Den brittiske professorn i stadsplanering Julian Agyeman är en av de forskare som tydligast har betonat detta tema, som han själv kallar “just sustainabilities” (pluralformen motiveras av att hållbarhet måste finna många plats- och kulturbundna former, alltså “hållbarheter” snarare än hållbarhet). Definitionen av begreppet tydliggör detta perspektiv:

The need to ensure a better quality of life for all, now and into the future, in a just and equitable manner, whilst living within the limits of supporting ecosystems. (Agyeman, 2013, s. 5)

Om relationen mellan rättvis hållbarhet och kultur, mer specifikt, säger Agyeman att hotet mot dagens städer handlar om att planeringsprocesser alltför ofta visar sig vara blinda för kulturella skillnader, vilket leder till att vissa grupper exkluderas från det offentliga livet i staden. För att tillgodose en rättvis hållbarhet måste vi därför, menar han, utveckla *kulturellt inkluderande praktiker*, vilket i sin tur kräver att planerare, arkitekter och andra grupper som är involverade i stadens utformning och offentliga platsters skötsel utvecklar en *kulturell kompetens* som Agyeman identifierar med följande fem punkter:

1. valuing diversity;
2. the capacity for cultural self-assessment;
3. consciousness of the ‘dynamics’ of cultural interaction;
4. the institutionalization of cultural knowledge; and
5. the development of adaptations to service delivery based on understanding diversity inter- and intra-culturally. (*Ibid.*, s. 137-155)

2.3.3 Kultur som den hållbara utvecklingens fjärde dimension

I debatten har emellertid många inte nöjt sig med att konstatera kulturen som en aspekt av en socialt hållbar utveckling utan i stället valt att lyfta fram kulturen som en egen, fjärde hållbarhetsdimension. Diskursen om den socialt hållbara utvecklingen har alltså berikats med en diskurs som särskilt tar fasta på den kulturella dimensionen och ger denna en självständig ställning.

Vilken kultur är det då förespråkarna för kultur som en fjärde dimension i hållbar stadsutveckling talar om? Efter en ganska grundlig genomgång av olika texter – internationella rapporter, policydokument, hemsidor, utbildningsdokument och så vidare – har jag funnit att kultur i denna diskurs framför allt förknippas med två saker, nämligen med *arv* (traditioner, artefakter, nedärvda levnadssätt och beteendemönster) och med *kreativitet* (skapande aktiviteter, med både sociala och ekonomiska konsekvenser).

I talet om kultur som en fjärde hållbarhetsdimension ryms alltså en motsättning: kultur pekar här i två riktningar, både bakåt och framåt skulle man kunna säga: mot både *bevarande* och *förändring*. Denna motsättning är dock inte så anmärkningsvärd som den kan verka. I själva verket finns den inbyggd i begreppet *hållbar utveckling*. Hållbar utveckling pekar också åt två olika håll: mot både *bevarande* (“hållbarhet”) och *förändring* (“utveckling”), vilket illustreras i följande bild:

Bild 6. Schema för förståelsen av kulturens roll för en hållbar utveckling.

2.3.4 Agenda 21 för kultur

Men om man nu vill se kulturen som en fjärde hållbarhetsdimension, hur ska man då förstå och bedöma den? Den organisation som särskilt har gjort denna fråga till sin utmaning är United Cities and Local Governments (UCLG), som under några år har tagit fram ett antal skrifter som innehåller olika instrument, frågeformulär och åtgärder för att mäta, värdera och utveckla hållbarheten utifrån dess olika dimensioner/aspekter, inklusive den kulturella hållbarheten (som i detta sammanhang beskrivs som den hållbara utvecklingens fjärde ben). Som ett samlingsnamn för satsningen på att både stärka den kulturella hållbarheten och etablera begreppet har man valt att tala om “Agenda 21 for Culture”.

Jag vill här särskilt nämna två av UCLG:s rapporter. Dels den som heter *Assessing Cultural Sustainability* (James, 2014); det handlar där om att värdera kulturell hållbarhet, och rapporten innehåller

bland annat ett frågeformulär för “kulturell självskattning”, att tillämpas inom en stad eller större urban region. Dels den som heter *Culture 21: Actions* (United Cities and Local Governments, 2015), och som UCLG de senaste åren har arbetat intensivt med att tillämpa i olika städer i världen. I den senare rapporten handlar det om att gå från värdering och analys av den kulturella hållbarheten till att göra “verkstad”: här jobbar man med *åtaganden* för städer, och med konkreta *åtgärder* vilka ryms under nio rubriker: 1) Kulturella rättigheter, 2) Arv, mångfald och kreativitet, 3) Kultur och utbildning, 4) Kultur och miljö, 5) Kultur och ekonomi, 6) Kultur, jämlikhet och social inkludering, 7) Kultur, stadsplanering och det offentliga rummet, 8) Kultur, information och kunskap samt 9) Kulturens styrning (governance).

UCLG och dess Agenda 21 for Culture förtjänar beröm för att de på ett globalt plan har arbetat för att stärka kulturens roll i städer och att fördjupa vår förståelse av hållbar utveckling. Det är ett pågående arbete och kanske för tidigt att säga vilket genomslag det kommer att få, men på många håll sätter det ändå spår, påverkar inriktningar och motiverar satsningar.

En av de mest drivande personerna i detta sammanhang heter Paul James. Han är en australiensisk forskare som har specialiserat sig på frågor om globalisering och hållbar utveckling, inte minst med koppling till städer. Tillsammans med en forskargrupp har han utvecklat ett instrument för att bedöma hållbarhet i en stad eller region, ett instrument som kallas *hållbarhetscirklar*, *Circles of Sustainability*.

Figure 1. Culture: the Fourth Domain

Bild 7. Kultur som en fjärde dimension i hållbar stadsutveckling (James, 2014, s. 6).

Utifrån hållbarhetscirkulärnas modell kan vi alltså se kulturen som en fjärde hållbarhetsdimension, och det kan uppfattas som att man lägger till en dimension till de tre befintliga (den ekologiska, den ekonomiska och den sociala dimensionen). Men så har Paul James och hans kollegor inte definierat sina fyra hållbarhetsdimensioner. Ovanstående bild ger exempel på en hållbarhetscirkel (just denna cirkel gäller staden Melbourne i Australien). Här framgår också hur kulturen – och de övriga hållbarhetsdimensionerna – har definierats i form av en uppsättning indikatorer. Modellen rymmer alltså en metod för att mäta hur stark kulturen i staden eller regionen är, utifrån dessa indikatorer. Men ytterligare en sak bör noteras i modellen. Den sociala hållbarhetsdimensionen ingår inte i den utan i stället nämns kultur vid sidan om *ekologi*, *ekonomi* och *politik*.

Den politiska dimensionen handlar här om demokrati och inflytande, styrelseformer, rättsväsende, försoningsprocesser, etik och ansvarskrävande. Men den sociala dimensionen då? Har den bara försvunnit? Nej, menar Paul James. Den sociala dimensionen ligger bakom dem allihop. Vi lever i en värld skapad av människor i sociala relationer. Hållbarhetens dimensioner är därmed samtliga sociala. Paul James talar om hållbarhetsdimensionerna som *fyra sociala domäner*.

2.3.5 Tre varianter på kulturens specifika roll

Inom ramen för EU:s forskningssamarbete COST (European Cooperation in Science and Technology) har ett projekt genomförts som har syftat till att undersöka kulturens roll för en hållbar utveckling. Projektet har mynnat ut i en rapport som heter *Culture in, for and as Sustainable Development*, och nyckelorden “i”, “för” och “som” antyder vilka förhållanden mellan kultur och hållbar utveckling man vill undersöka.

Bild 8. Kultur och hållbar utveckling – tre sätt att förstå kulturens roll: kultur i hållbar utveckling, kultur för hållbar utveckling och kultur som hållbar utveckling (COST, 2015, s. 29).

I den första modellen ingår kulturen i den hållbara utvecklingen som ett av fyra “ben”, eller – som jag föredrar att uttrycka det – som en av fyra dimensioner.

I den andra modellen utgör kulturen inte ett eget ben men bidrar till de tre benen genom att koppla samman dem, medla mellan dem och “driva på dem”. Kulturen är inte själv en hållbarhetsdimension enligt denna modell men bidrar till den hållbara utvecklingen genom att stärka och motivera de andra.

I den tredje modellen omfamnar kulturen hela hållbarhetskonstruktionen. Här tar, som författarna till rapporten uttrycker det, “kulturen på sig sin evolutionära, holistiska och transformativa roll för att skapa ett nytt paradigm för frågan om hållbar utveckling” (COST, 2015, s. 31; *min översättning*). Här är det kultur som livsstil och meningssammanhang som är i fokus: kulturen som *ett sätt att leva*, vilket av nödvändighet rymmer både miljömässiga, ekonomiska och sociala aspekter.

Översätter vi detta till Malmö stads kulturstrategi kan vi säga att Kulturstrategins syn på relationen mellan kultur och hållbar utveckling antagligen kommer närmast den andra av dessa tre modeller: kultur *för* hållbar stadsutveckling.

2.4 Forskning om kultur och hållbar utveckling

Kultur och hållbar utveckling är ämne för en växande forskning, både forskning som direkt rör temat och forskning som på olika sätt – fast kanske utifrån andra begrepp eller perspektiv – knyter an till frågan om vilken betydelse kultur kan ha för samhällets utveckling och vår förmåga att hantera dess utmaningar. Inom detta fält kan vi identifiera forskning som fokuserar på olika aspekter av kultur i relation till hållbarhet (t.ex. mångkultur, kulturinstitutioner som t.ex. museer eller andra institutioner med uppdrag kring kulturarvet) men också forskning som lyfter fram specifika utvecklingsarenor – såsom arkitektur och stadsplanering – och kopplar dem till kultur. “Kultur och hållbar utveckling” är ett växande forskningsfält, men det är ett forskningsfält som påverkas av de oklarheter som finns kring några av de grundläggande begreppen, vad vi egentligen menar med dem och hur vi ser på deras inbördes relation.

2.4.1 Den vetenskapliga diskursen om kulturell hållbarhet

Bland den forskning som direkt knyter an till begreppen kultur och hållbar utveckling kan vi urskilja forskning som griper sig an frågan från (vad man skulle kunna kalla) ett metaperspektiv. Jag tänker då på forskning som handlar om själva diskursen, sättet som forskare och debattörer talar om kultur och hållbar utveckling. Ett exempel som jag här särskilt vill nämna är en artikel av Katriina Soini och Inger Birkeland (2014), som inom forskningen identifierar sju berättelser – eller “storylines” – om relationen mellan kultur och hållbar utveckling. Forskarna sätter också termer på dessa berättelser: *Kulturarv*, *Kulturell vitalitet*, *Ekonomisk livskraft*, *Mångfald*, *Plats*, *Eko-kulturell resiliens* och *Eko-kulturell civilisation*.

Den förstnämnda diskursen (“berättelsen”) – Kulturarvet – betonar kulturen som en källa till identitet för grupper och lokala samhällen. Ett citat från Farsani et al. (2012) fångar in denna innebörd:

Cultural sustainability is the concept for the recovery and protection of cultural identities. It is linked to previous traditional practices through celebrating local and regional histories and passing down cultural values to future generations.

Kulturarvssdiskursen och den andra diskurs som Soini och Birkeland refererar till – Kulturell vitalitet – ingår i vad de betraktar som en *konserverativ* politisk kontext, medan sammanhanget för den diskurs som betonar kulturens roll för samhällets ekonomiska livskraft snarare är att betrakta som *nyliberal*. Den senare betonar behovet av att göra städer till attraktiva turistmål på den globala marknaden av platser och kulturella upplevelser:

Drawing on local cultural capital for economic development, local culture is not merely maintained or sustained, as is the case in the heritage or vitality story lines; it is constructed in and for the global space. (Soini & Birkeland, 2014, s. 217)

De två följande diskurserna – av Soini och Birkeland benämnda Mångfald och Plats – betonar *mångfaldens* betydelse för nutida samhällen och platser, vilket (särskilt för den senare diskursen) innefattar betydelsen av lokal demokrati och att en hållbar lokal utveckling

behöver rymma minoritetsgruppers erfarenheter och behov. Soini och Birkeland betecknar dessa diskurser som ingående i en "*kommunitaristisk*" politisk kontext.

De två sista diskurserna betonar (som framgår av hur de benämns) båda *eko-kulturella* perspektiv. Med andra ord ingår de i en politisk kontext där den miljömässiga hållbarheten betonas och där kulturen kommer att betraktas som en central beståndsdel i den mentala förändring som ökad miljömedvetenhet och stärkt miljöengagemang utgör i dagens samhälle. Enligt detta synsätt avgör kulturen takten i den miljömässigt hållbara utvecklingen, "because it is considered a system of values, basic principles, and beliefs for local and regional societies that control the rate of societal change" (*ibid.*, s. 218).

2.4.2 Svensk forskning om kultur och hållbar stadsutveckling

Det är nog ingen överdrift att säga att den svenska forskningsaktiviteten inom detta område främst har ingått i sammanhang av kulturpolitiska överväganden i olika konkreta städer (den rapport läsaren håller i handen är i detta avseende inget undantag). Som forskare har jag själv kommit i kontakt med några städers kulturpolitiska processer, vari forskningsperspektiv och reflektionsunderlag har efterlysts. Utöver Malmö har jag hållit föreläsningar om kultur och hållbar stadsutveckling i Halmstad, Uppsala och Jönköping, och jag har deltagit i seminarier och konferenser i Göteborg och Stockholm. Sammanhanget har i samtliga fall varit kommuners vilja att stärka kulturen i sina respektive städer, öka den kulturella tillgängligheten och mångfalden och/eller på olika sätt lyfta kulturen som ett viktigt men hittills underutnyttjat redskap för en demokratisk samhällsplanering. Alltihop kan sägas ha med hållbar stadsutveckling att göra, samtidigt som det kulturella perspektivet också ger särskild färg åt detta begrepp.

Vad betyder perspektivet hållbar utveckling för den forskning som rör den svenska kulturpolitiken? Ett sätt att undersöka detta är att se hur kulturpolitiken länkar till andra politikområden. Om kulturen uppfattas ha en roll för att stärka samhällets hållbara utveckling fyller den denna roll i samspel med andra politikområden, vilka delar samma ambition. Ett talande exempel på detta kan vara integrationspolitiken, för vilken erkännandet av det svenska samhället som präglad av etnisk och kulturell mångfald länge har utgjort ett väsentligt

inslag (egentligen redan sedan 1970-talet, även om man då inte talade om integrationspolitik utan om invandrapolitik). Forskaren Klara Tomson – som arbetar som utredare för den statliga *Myndigheten för kulturanalys* (<https://kulturanalys.se>), vars statistiköversikter, rapporter och analyser får ses som en betydande resurs för vår förståelse av kulturens plats i det svenska samhället och effekterna av kulturpolitiska reformer och insatser – konstaterar att mångfaldsbegreppet inom kulturpolitiken ibland får en dubbel betydelse; det används både syftande på “den integrationspolitiska betydelsen – med fokus på etnisk och kulturell mångfald” – och “i meningen en variation av konst- och kulturuttryck” (Tomson, 2017, s. 93f.). Hon konstaterar också att det kulturpolitiska mångfaldsuppdraget ofta tolkas som ett medel “för att främja allas lika rättigheter” (*ibid.*, s. 96). Ett brett – men samtidigt diffust – mångfaldsuppdrag tenderar att få frågan om kulturens roll för samhällsutvecklingen att främst handla om allas rätt och tillgång till kultur (utan inskränkningar, t.ex. med avseende på vad som i diskrimineringslagstiftningen definieras som *diskrimineringsgrunder*: kön, etnisk tillhörighet, religion, funktionsnedsättning, ålder etc).

Forskaren Linnéa Lindsköld (2017) har i detta sammanhang visat hur frågan om mångfald hänger samman med en mer grundläggande fråga, nämligen om vilket syfte det egentligen fyller för ett samhälle att ha en kulturpolitik. Hennes svar visar att det handlar om något mer än enbart rättighetsperspektivet:

Svaret i en liberal demokrati kan vara: för att erbjuda medborgare ett varierat och nyskapande kulturutbud som marknaden inte kan eller vill erbjuda, för fler och olika individer. Men även för att skapa vissa värderingar i samhället med målet att främja gemenskap. Mångfald är ett exempel på en sentida värdering som kulturpolitiken vill främja och som används för att legitimera kulturpolitik och stat när samhället inte längre beskrivs som i första hand kulturellt homogent. (*Ibid.*, s. 61)

Sveriges största stad, Stockholm – en stad vars demografiska mönster gör mångfaldsbegreppet i högsta grad relevant (liksom för övrigt begreppet *segregation*) – har i sitt hållbarhetsarbete aktivt arbetat med begreppet *kulturnärvaro*, “som en drivkraft för ett vitalt håll-

bart stadsliv” (Dahlin, 2016, s. 8). Termen kulturnärvaro betecknar de tillgängliga kulturella resurser som kan identifieras i staden. En undersökning av dessa resurser – genomförd av Ann Legeby, Daniel Koch och Ehsan Abshirini (2016) – kretsar kring frågor som “Vilka möjligheter finns för medborgarna i stadens olika delar att nå och utöva kultur?” och “På vilket sätt är kulturen närvarande?” (*ibid.*, s. 5). För att besvara dessa frågor har man tagit fasta på faktorer som kan beskrivas som både sociala, rumsliga och arkitektoniska. Det handlar om i vilken utsträckning kulturverksamheter är konkret närvarande och synliga i stadsbilden, i form av byggnader och platser för kultur men också i form av människor engagerade i någon form av kultur, materiella artefakter och (mer indirekt) i form av andra “spår” av kultur i staden (*ibid.*, s. 8). Kulturnärvaron som rapporten talar om ska alltså förstås konkret: som en fråga om närhet, tillgänglighet, och synliga tecken på kultur. Den modell författarna har utvecklat rymmer fyra olika perspektiv – kallade “Att få till sig”, “Att delta”, “Att göra” och “Att uttrycka” – vilka speglar de olika sätt vi kan förhålla oss till kulturen i staden, i relation till olika platser och fysiska miljöer. Rapporten ger vidare exempel på olika analyser av kulturnärvaro, dock inte i särskilt hög grad i form av färdiga resultat. Det rapporten mynnar ut i är snarare en uppsättning rekommendationer avseende hur analysmodellen kan – och bör – användas i stadsplanering och annan kommunal verksamhet. “Staden kan”, skriver man,

utveckla och fördjupa analyser av kulturverksamhet och kulturförutsättningar /.../ [och] bidra till att medborgare känner ansvar och omtanke om platser, får ökad förståelse för varandra, och främja en mer aktiv och levande samhällsdialog på olika sätt. (*Ibid.*, s. 95f.)

Det förhållningssätt som kommer till uttryck här – den nära relationen mellan stadsplanering och kultur – är lätt att koppla till det planeringsideal som kallas *kulturplanering* (på engelska: *cultural planning*). Kulturplanering ska inte förstås som att det handlar om att planera kulturen utan som ett sätt att använda kultur som en resurs i samhällsplaneringen. “Cultural planning”, skriver Deborah Stevenson, “seeks to express local identity and history, and rejuvenate

the public sphere” (Stevenson, 2003, s. 94). Hon placerar kulturplaneringen som urban praktik på den ena änden av ett spektrum representerande kulturens roll i nutida stadsförnyelse, där den andra änden – den mest påtagligt kommersiella – “are those developments that emphasize pleasure and entertainment through the integrative use of thematic architecture and ‘event’ shopping experiences” (*ibid.*).

Viktiga insatser inom forskning kring kulturplanering och urban hållbarhet görs också inom ramen för *Mistra Urban Futures*, en internationell plattform för kunskapsutveckling och samverkan inom området stadsutveckling, som har sin bas i Göteborg (<https://www.mistraurbanfutures.org/sv>). Forskning om svenska planeringsförutsättningar och exempel länkas där till den växande internationella forskningen som på olika sätt och från olika utgångspunkter rör dessa typer av frågor.

Svensk forskning om kulturplanering har för övrigt i första hand kopplats till kommunalt och regionalt utvecklingsarbete och större stadsomvandlingsprojekt. En av de mer framträdande svenska forskarna inom området heter Jenny Johannisson och är docent vid Högskolan i Borås. Johannisson har i sin forskning om kommunal kulturpolitik och stadsplanering särskilt intresserat sig för utvecklingen i Göteborg, där en kulturpolitisk omorientering kunde noteras vid slutet av 1990-talet, en omorientering där den traditionella distinktionen mellan *konst* (den estetiska kulturen) och *kultur* (“de värderingar, traditioner och livsformer som håller samman en grupp, en befolkning eller ett samhälle i en social gemenskap”) delvis sattes ur spel:

Det är till denna [breda] definition av kultur som kulturplanering ansluter sig, och kulturplanering omfattar allt “från de traditionella konstformerna till media, hantverk, mode, design, idrott, stadsplanering, kulturminne, turism, mattraditioner, nöjesliv, lokalhistoria”. [...] Kulturplaneringens syfte är att skapa en attraktiv livsmiljö i staden genom att identifiera stadens kulturella resurser, dvs. kulturplanering ska bidra till att konstruera [stadens] identitet, betraktad från ett kulturpolitiskt perspektiv. (Johannisson, 2006)

Det finns dock, menar Johannisson, anledning att betrakta intresset för kulturplanering med en viss kritik, åtminstone i den mån det blir en beståndsdel i en politik syftande till att främja städers möjligheter att vinna globala “marknadsandelar”. Konst och kultur blir då politiska verktyg för en strävan att skapa en identitet för staden som uppfattas som *autentisk* och *stabil*, men vad man i själva verket gör är att försöka homogenisera en bild av staden som i sig blir en konstruktion, inte den verkliga staden med dess komplexa identitet, uppfattad på olika sätt av olika grupper.

Bild 9. Kulturplanen för förskolan presenteras för rapportförfattaren (t.h.) och andra involverade i kulturstrategiprocessen. Bild från kulturstrategifrukost 2018-11-14. (Foto: Jon Willén)

KULTURSTRATEGIPROCESSEN – EMPIRISKA RESULTAT

3 KULTURSTRATEGIPROCESSEN 2017-18: EN ÖVERSIKT

Det uttalade syftet med kulturstrategiarbetet inför år 2017 (kommunicerat av min uppdragsgivare i december 2016) var:

1. Att stötta arbetet ute på institutionerna och på förvaltningar och se till att fler samarbetsprojekt med andra förvaltningar blir av.
2. Att det fria kulturlivet involveras i större utsträckning. Vi vill också kunna erbjuda och forum där man kan nätverka och arbeta med handlingsplanen.
3. Få med förvaltningar som inte varit lika aktiva.
Fortsätta sprida och synliggöra arbetet i större utsträckning både inom och utanför vår organisation. Följeforskning kopplas på projektet för utvärdering och dokumentation av arbetet inför nästa handlingsplan.
4. Anpassning av handlingsplanen till den nya organisationen.

Även om dessa punkter avsåg en kortare tidsperiod än den som hela följeforskningsprojektet har omfattat kan de ses som viktiga för att bedöma kulturstrategiprocessens förlopp under åren 2017 och 2018 och därmed fungera som en grund för mina slutsatser angående hur processen har sett ut och vilka resultat den har medfört, som kommer att diskuteras i det följande.

3.1 Iakttagelser från möten och seminarier 2017-2018

Under dessa två år har ett antal aktiviteter för att stötta implementeringen av Kulturstrategin genomförts. Aktiviteterna, i form av möten och seminarier, har samlat personer som företrätt processens olika åtaganden.

Det som initialt mötte mig i följeforskningsprojektet var ett differentierat utbud av möten och seminarier, som involverade delvis olika grupper och också skilde sig åt i fråga om omfattning och utformning. På vissa möten deltog personer från olika förvaltningar och på andra endast processledarna från kulturförvaltningen och dess institutioner. Flera av dessa möten hade det fortsatta arbetet med att implementera Kulturstrategin som övergripande tema, men de kunde också innehålla andra inslag, såsom presentationer av aktuella projekt och satsningar med olika typer av koppling till Kulturstrategin.

Under 2018 renodlades dock mötesstrukturen till att enbart omfatta en mötesform – kulturstrategifrukost – en form av frukost-seminarier dit alla involverade i kulturstrategiprocessen bjöds in. Sammantaget har dessa möten och seminarier fungerat som både diskussionsforum, tillfällen att få inspiration och möjligheter för avstämning och informationsspridning om var man befinner sig i processen.

Som följeforskare har jag medverkat vid följande 17 möten under 2017 och 2018:

2 februari 2017: Halvdagsmöte om kulturstrategin
1 mars 2017: Kulturstrategifrukost
29 mars 2017: Möte med UCLG – Analys av kulturen i Malmö
6 april 2017: Arbetsfrukost
4 maj 2017: Kulturstrategifrukost
24 maj 2017: Halvdagsmöte om kulturstrategin
29 augusti 2017: Kulturstrategifrukost
22 september 2017: Seminarium Kultur, framtid, Malmö (inom ramen för evenemanget Verkstad: Agenda 2030)
7 november 2017: Kulturstrategifrukost
30 november 2017: Möte med det fria kulturlivet
27 februari 2018: Kulturstrategifrukost
22 mars 2018: Kulturstrategifrukost

29 maj 2018: Kulturstrategifrukost
26 september 2018: Kulturstrategifrukost
17 oktober 2018: Kulturstrategifrukost
14 november 2018: Kulturstrategifrukost
12 december 2018: Kulturstrategifrukost

I den sammanfattning av iakttagelserna från dessa möten som görs i kapitel 4 i denna rapport framträder både ett betydande engagemang från deltagarna och ett antal svårigheter som processen har varit förknippad med. Särskild betydelse i det senare fallet hade den stora organisationsförändring som Malmö stad genomgick 2017. I kapitel 5 kommer bilden därefter att kompletteras med ett antal iakttagelser från det intervjumaterial som jag också har tagit fram under projektperioden.

Här i kapitel 3 redogör jag emellertid också för mina iakttagelser från de möten jag har haft med projektledarna och som har varit tillfällen för återkoppling och utbyte av tankar om processens utveckling – med dess med- och motgångar – samt vad som väntas ske i fortsättningen. Möjligheten till återkommande avstämningar får ses som en av de stora fördelarna med ett följeforskningsprojekt, där gjorda iakttagelser kan spela in i själva processen och en dynamisk relation mellan informationsutbyte och värdering kan upprättas som en funktion inbyggd i själva projektet.

3.1.1 Kulturstrategimöten och -seminarier

I samband med de kulturstrategimöten jag har deltagit i under tvåårsperioden har jag alltså gjort ett antal iakttagelser. Vissa av dessa iakttagelser rör förutsättningarna för följeforskningsprojektet i sig.

Mötena under 2017 hade ett framåtblickande syfte, men betydande tid ägnades också åt att *berätta vad man gör och var man befinner sig i processen*. Jag tolkar detta faktum på två sätt, nämligen dels som att det har funnits ett ibland outtalat men ändå tydligt behov av *informationsutbyte* som dessa möten har uppfattats fylla, dels som att det har funnits ett behov av att visa upp vad man gör, och detta i ett sammanhang där det man gör möter ett intresse (vilket inte alltid tycks ha varit fallet inom verksamheten i den egna förvaltningen).

Den senare tolkningen vill jag nämna med viss försiktighet, eftersom det inte är något som har uttalats på dessa möten (däremot i någon mån i intervjuerna). Sammanfattningsvis kunde, menar jag, behovet av att berätta om sitt eget arbete förstås utifrån behovet av att känna delaktighet i processen (alltså ungefär: “jag berättar vad jag gör för att också få del av vad andra gör, eftersom det är viktigt för mig att se att jag befinner mig i ett större sammanhang”) men också utifrån ett mer personligt känt behov av att känna sig sedd, ett behov som vardagens arbete inte alltid har mött.

De möten som genomfördes under 2018 utgick i flera fall från att olika förvaltningar bjöd in till mötet, berättade om sin verksamhet i relation till Kulturstrategin samt organiserade en workshop där deltagarna fick diskutera utvecklingsfrågor av betydelse för den egna förvaltningen. Vid dessa möten noterade jag ett stort engagemang och mötena hade – huvudsakligen beroende på det spridda värdskapet men också för att samtliga möten var öppna för alla involverade i kulturstrategiprocessen – sitt fokus mer på de diskuterade frågorna än på Kulturstrategins interna arbetsprocesser. Lite tid ägnades åt strategin och desto mer åt kulturen, skulle vara ett sätt att uttrycka detta på. Mötena var överlag välorganiserade och präglade av den inbjudande förvaltningens frågor. Samtidigt förblev det gemensamma sammanhanget tydligt. Kulturstrategimötena fick under 2018 – trots de olika förvaltningarnas värdskap – en tydligare gemensam form, vilket jag har uppfattat som en styrka. Kulturstrategiarbetet – i form av sin mötesstruktur – hittade, skulle man kunna säga, hem under 2018.

3.1.2 Följeforskningsprojektet – möten med uppdragsgivarna

Till fölieforskningsprojektet har alltså också hört återkommande möten mellan undertecknad och min uppdragsgivare, projektledare för kulturstrategiarbetet (eller, inledningsvis, *projektledarna*, eftersom det ursprungligen var två personer som delade denna roll). Sådana möten genomfördes 3 februari, 10 mars, 30 mars, 24 maj, 13 juni, 5 september, 12 oktober och 18 december 2017 samt 5 februari, 12 mars, 12 april, 30 augusti och 15 oktober 2018 (det sista mötet genomfördes i form av en intervju; se nedan avsnitt 3.3). Dessa möten har jag uppfattat som mycket givande, och de har gett mig möjlighet

att ställa frågor om sådant jag inte har förstått, uppdatera mig om händelser och skeenden som har ägt rum mellan de större mötena och – kanske framför allt – berätta om mina egna iakttagelser från processen.

När jag har gått igenom mina minnesanteckningar från dessa möten har det dock ibland framstått som svårt att systematisera vad jag har lärt mig och vilka reflektioner jag har gjort. Ofta har mötena handlat om praktiska frågor, såsom kommande möten och intervjuer eller funderingar inför det kommande rapportskrivandet, och jag har bett om råd i de överväganden jag har stått inför som följeforskare. Mötena har alltså i första hand varit givande på ett annat sätt än som källor till specifik kunskap eller intryck vilka kan återberättas i en rapport. Deras värde för mig som följeforskare får förstås utifrån deras roll som "osynligt lager" i följeforskningsprocessen, som en möjlighet att förstå det som annars inte blir helt tydligt eller som framstår som förvirrande samt att låta mina egna intryck konfronteras med andra perspektiv. Som följeforskare om Kulturstrategin har jag haft många erfarenheter som jag har dragit nytta av (tidigare forskningserfarenheter inom gränslandet mellan humaniora och samhällsvetenskap, kunskaper om kultur och dess betydelse för människors liv och meningsskapande samt engagemang för frågor om hållbar utveckling, både med och utan koppling till kultur) men jag har inte – särskilt inte i utgångsläget – varit expert på vare sig Malmö stads organisation och åtaganden eller Kulturstrategin mer specifikt. Det jag genom denna rapport beskriver baserar sig på en ibland ganska trevande väg genom ett stort och komplext material. Mötena med uppdragsgivarna har därvidlag hjälpt mig att inte halka på vägen.

3.2 Förvaltningarnas engagemang för att stärka kulturen i Malmö

Kulturstrategiprocessen har koordinerats av kulturförvaltningens projektledare, men för sitt genomförande har den varit beroende av andra personer med processledaruppdrag inom kulturförvaltningen och med kontaktpersoner i stadens övriga förvaltningar. I kapitel 5 kommer jag att redogöra för ett antal intervjuer med sådana tjänstepersoner. Här, i avsnitt 3.2, ligger dock fokus på information som har framkommit vid möten anordnade inom ramen för kulturstrategiprocessen.

3.2.1 Särskilda projekt och satsningar

Till denna större process har hört en rad projekt och satsningar som jag genom följeforskningsprojektet har fått kunskap om och som pågått i mer eller mindre nära anslutning till kulturstrategiprocessen. Ett flertal sådana projekt har presenterats eller mer informellt berättats om under de sammankomster som har hållits inom ramen för kulturstrategiprocessen, vilka redogörs för närmare i kapitel 4. Till dessa projekt och satsningar hör följande (till listan har också fogats länkar till information om vissa av satsningarna):

- Framtidsfestivalen (<https://www.facebook.com/framtidsfestivalen/>)
- KRUT (<https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Biblioteken/Vara-bibliotek/Stadsbiblioteket/Barn-unga--unga-vuxna/KRUT.html>)
- Kultur i förskolan
- Malmö i mitt minne
- Marinpedagogiskt center (<https://malmo.se/Uppleva-och-gora/For-familjer-barn-och-unga/Marinpedagogiskt-center.html>)
- Mary Anderssons park (<https://www.facebook.com/maryanderssonspark/>)
- Mobility Week Malmö (<https://www.facebook.com/mobilityweekmalmo/>)
- Rum för spel i Malmö (http://www.malmobusiness.com/wp-content/uploads/2017/02/Rum_for_spel_2016.pdf)
- Rörelsernas museum (<https://malmo.se/Kommun--politik/Sa-arbetar-vi-med.../Kulturstrategiska-satsningar/Rorelsernas-museum.html>)
- StickUt Malmö (<https://malmo.se/Kommun--politik/Sa-arbetar-vi-med.../Kulturstrategiska-satsningar/StickUt.html>)
- Tidsresan (<http://video.malmo.se/?bctid=5969864147001>)

Några av projekten har jag blivit närmare bekant med genom att ha tagit del av presentationerna, genom de genomförda intervjuerna med personer som driver projekten eller, i något fall, genom att jag

har medverkat vid ett projektmöte. Gemensamt för dessa projekt är att de knyter an till något av åtagandena enligt handlingsplanen och, åtminstone i de flesta fall, bygger på ett samarbete mellan ett par eller flera förvaltningar eller institutioner.

3.2.2 Förvaltningarna i följeforskningsmaterialet

De av Malmö stads förvaltningar som, utöver kulturförvaltningen, regelbundet har deltagit i kulturstrategiprocessens möten och seminarier är:

- Funktionsstödsförvaltningen
- Förskoleförvaltningen
- Grundskoleförvaltningen
- Hälsa-, vård och omsorgsförvaltningen
- Miljöförvaltningen
- Serviceförvaltningen

Samtliga dessa förvaltningar utom funktionsstödsförvaltningen är representerade i mitt intervjumaterial i kapitel 4.

Övriga kommunala förvaltningar har inte ingått i mitt material, men hösten 2018 konstaterades vid den genomgång som gjordes i samband med direktörmötena (se avsnitt 3.3) att flera förvaltningar – däribland fritidsförvaltningen (som för övrigt under en period deltog mer aktivt vid kulturstrategisammankomsterna men där personalförändringar gjorde att detta deltagande upphörde) – uppfattar sig ha ett gott samarbete med kulturförvaltningen och ser möjligheter att i den egna verksamheten utveckla kulturella verktyg och former för att sprida kultur.

I hög grad tycks förvaltningarnas engagemang i processen vara en fråga om vilka resurser man anser sig ha haft utrymme att lägga på detta arbete. Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen, som jag uppfattar har lyst med sin frånvaro i kulturstrategiarbetet, konstaterar att man saknar möjlighet att avsätta en central resurs för detta arbete. Därmed inte sagt att det inom gymnasieskolan saknas ett intresse för kulturfrågorna, men gymnasieskolan är en splittrad verksamhet, uppdelad på olika enheter med sinsemellan olika profil (Minnesanteckningar 2018-10-15), och att utveckla en gemensam utgångspunkt från ett kulturperspektiv ter sig inte högt prioriterat.

Stadsbyggnadskontoret, som har den fysiska gestaltningen av staden som sitt särskilda ansvarsområde, ser många kopplingar till kulturstrategiarbetet (Minnesanteckningar 2018-10-09). Inför ett förnyat översiktsplanearbete – där det finns en ambition om att synliggöra kulturen ännu mer – och inte minst i form av en gemensam strategi för att stärka relationen mellan det rumsliga och kulturen (“om rumslig organisering av kultur och om och hur kulturen kan bli en del av samhällsinvesteringen”) finns det ett intresse av ett stärkt samarbete mellan Stadsbyggnadskontoret och kulturförvaltningen. I linje med detta för även fastighets- och gatukontoret i samband med sitt direktörmöte (Minnesanteckningar 2018-10-11) fram önskemål om en starkare koppling mellan det kulturstrategiska arbetet och den aktuella arkitekturpolitiska inriktning som går under namnet *gestaltad livsmiljö*.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen (ASF) identifierar i samband med sitt direktörmöte (Minnesanteckningar 2018-10-10) ett antal punkter där ett samarbete inom ramen för Kulturstrategin skulle vara möjligt. Sådana samarbeten skulle till exempel kunna avse allaktivitetshus och familjecentraler och över huvud taget områden där “utvecklingsmöjligheter [finns] kring metodutvecklande samarbeten”.

I sitt direktörmöte (Minnesanteckningar 2018-10-02) vittnar funktionsstödsförvaltningen om hur man har varit aktiv i kulturstrategiprocessen men också om vissa av de utmaningar man har mött, såsom

att målgruppen är väldigt diversifierad, att kulturaktiviteter idag bedrivs av engagerade individer inom personalstyrkan samt i att förstärka resurserna inåt så att man kommer ut [och får en möjlighet att ta del av kulturaktiviteter] i större utsträckning.

3.3 Ändrade förutsättningar

Baserat på både samtal med projektledaren och vissa intervjuer i mitt intervjumaterial kunde jag notera att våren 2018 blev en tid för omprövning och en viss förvirring i kulturstrategiprocessen. De uppfattade förändringarna i processen hade sin bakgrund i Malmö stads organisatoriska förändring från året innan, en förändring som tog tid att “sätta sig” eftersom den för kulturförvaltningen innebar

både personalförändringar och förändrade arbetsuppgifter för medarbetare. Till detta lades också en fysisk flytt av förvaltningens kansli från de tidigare lokalerna på Södergatan till Baltzarsgatan samt, inte minst viktigt, att en ny kulturdirektör – Pernilla Conde Hellman – hade rekryterats och efterträtt den tidigare kulturdirektören Elisabeth Lundgren i februari. När jag träffade projektledaren i april 2018 uppfattade hen att kulturstrategiprocessen nu stod inför betydande förändringar och att hen själv kände sig vilsen i det som hände. Som hen uttryckte det vid vårt avstämningsmöte 2018-04-12 hade den nya kulturdirektören aviserat ett omtag i processen. Motiven för omtaget uppfattade jag vara kulturdirektörens uppfattning om att styrningen i processen hade blivit oklar, att det inom kulturförvaltningens verksamheter i stort inte fanns en tillräcklig tydlighet och ett tillräckligt engagemang i detta arbete – ett oklart ägarskap över processen från förvaltningens sida – samt att alltför många av stadens andra förvaltningar inte på ett tydligt sätt hade blivit delaktiga i processen. I mina minnesanteckningar från detta möte noterar jag:

Direktören vill utveckla en ny plan (den befintliga är fluffig) och [den] ska tas fram i dialog med direktörerna [för de andra förvaltningarna]. [Projektledarens] uppgift är nu att ta fram en plan för hur de samtalen ska genomföras.

Ledningsgruppen här ska ta ett omtag. Hela förvaltningen ska jobba med detta. Kulturstrategin tas hem till kulturförvaltningen igen. Ska göras mindre men det ska synas mer. Fokusera på de som faktiskt vill.

Jag uppfattade vid detta tillfälle projektledaren som omtumlad av dessa förändringar, men eftersom det hen berättade om var en ny och vid tillfället i högsta grad pågående händelseutveckling var det alldeles för tidigt att uttala sig om vad som konkret skulle hända och vad utfallet skulle bli för kulturstrategiprocessen. När vi träffades igen efter semestern, den 30 augusti 2018, var de tidigare aviserade mötena med förvaltningsdirektörerna på väg att bokas in och projektledaren såg med större tillförsikt fram emot den fortsatta processen. Det är, menar hen då, tydligt att kulturdirektören vill arbeta med Kulturstrategin men också att hon har blicken riktad mot framtiden

och att den nuvarande strategin inom två år kommer att ersättas av en ny. Projektledaren noterar att det har förlorats tid i kulturstrategiprocessen – “i praktiken har vi tappat ett år” – men orsakerna till det är flera och hen är själv inställd på att ta nya tag i arbetet, och jag uppfattar att hen menar att det nu är på spåret igen. Som problematiskt ser hen dock det faktum att värdefull tid har tappats i arbetet med att involvera det fria kulturlivet. I minnesanteckningarna noterar jag, angående arbetet mot det fria kulturlivet, att “[där] måste man följa upp – och bemanna upp – så att man kan möta de behov som finns. Oklart läge just nu; har inte gjort så mycket som man skulle ha önskat”.

I oktober 2018 valde jag att följa upp detta för kulturstrategiprocessen kritiska läge genom att genomföra en intervju med projektledaren (representerande Kulturkansliets kulturstrategiska avdelning). Från början ingick inte en sådan intervju i planen (projektledaren hade jag ju ändå så många tillfällen att samtala med och hen var som drivande i hela arbetet med Kulturstrategin en person som såg hela processen inifrån), men mitt beslut att ändå genomföra en intervju hängde samman med de nya förutsättningar för processen som hade uppstått under detta år och mitt intryck av att så betydelsefulla interna förändringar hade skett inom kulturförvaltningen att bilden av den pågående processen hade blivit oklar.

De frågor jag ställde till projektledaren var:

- 1 Hur skulle du beskriva läget för implementeringen av Kulturstrategin just nu?
- 2 Om du blickar tillbaka sedan 2017: Vad har gått enligt planen? Vad har inte gjort det?
- 3 Vilken betydelse har de förändringar kulturförvaltningen har genomgått sedan 2017 fått för möjligheten att implementera Kulturstrategin?
- 4 Uppfattar du att stadens kulturinstitutioner har fått en tydligare roll när det gäller att tillförsäkra Malmöborna tillgång till kultur?
- 5 Har kulturstrategin inneburit någon förändring för de fria kulturaktörernas roll och utrymme i staden?
- 6 Hur kan idén om att vilja nå stor spridning för kulturen förenas med idén om att värna kvaliteten i kulturutbudet?

- 7 Om du försöker se på situationen så brett som möjligt: Hur bidrar kulturen till att stärka Malmös hållbara utveckling? På vilka sätt skulle den kunna få en ännu viktigare roll?
- 8 Om vi blickar framåt mot 2021: Vad har du för bild av hur en ny kulturstrategi för Malmö kommer att se ut och vilken roll den kan tänkas få?

Projektledaren var vid detta tillfälle nöjd med hur arbetet hade utvecklats sedan våren 2018. Mötena mellan kulturdirektören och de andra förvaltningsdirektörerna hade kommit igång och kulturstrategiarbetet kunde sägas ha fått fart igen, efter svackan under våren: "Det har gått bra. Resultatet förväntas bli ett eller ett par åtaganden per förvaltning som vi faktiskt kan genomföra." När jag frågar om detta innebär en sänkning av ambitionerna svarar hen att det inte är så hen uppfattar det. Det handlar snarare om att nu försöka göra en sak i taget, och att göra det bra, i stället för att gå vilse i mängden av åtaganden.

Projektledaren konstaterar att tidsplanen inte alls har hållit, men under senare tid har flera steg tagits som innebär att processen börjar hinna i fatt sig själv. "Det börjar hända nu", säger hen, "nu ser vi tydliga effekter av Kulturstrategin". Hen ger som exempel hälsa-, vård- och omsorgsförvaltningens kulturkarta för äldre (en parallell till den kulturkarta som redan finns för Malmös skolor), liksom funktionsstödsförvaltningens samarbete med stadsbiblioteket och förskoleförvaltningens kulturplan, samtliga exempel på framsteg i kulturstrategiprocessen. "Det görs redan mycket", säger hen, "och det är egentligen först nu vi ser att handlingsplanen har fått genomslag." Vissa förvaltningar, till exempel fastighets- och gatukontoret och gymnasieförvaltningen, har dock varit mycket svåra att få med. Det betyder inte att de inte gör något på kulturens område – de gör ganska mycket – men kopplingen till Kulturstrategin är svag.

En annan lärdom är emellertid att organisationen inom kulturförvaltningen inte har fungerat tillräckligt bra. "Den har levt sitt eget liv", säger projektledaren. "Man har varit ovan att leda processer på det sättet". Exempel på vad hen menar med detta är att, lite tillspetsat, varje kulturinstitution har samarbetat med *en* annan förvaltning, inte med flera, som tanken egentligen var utifrån åtagandena i Handlingsplanen. För kulturförvaltningen behöver Kulturstrategin bli en

självklar del av verksamheten: "Det måste gå genom ledningsgruppen och alla måste äga frågan".

Jag frågar "Har Kulturstyrstrategin gett stadens kulturinstitutioner en tydligare roll?" och projektledaren svarar: "Om jag ska vara krass: nej. Det har absolut inneburit möjligheter för kulturinstitutionerna, men jag uppfattar inte att de har tagit emot rollen." Med undantag för de få personer som arbetat aktivt med kulturstrategiprocessen har denna process inte gjort någon större skillnad för institutionerna i deras arbete och hur de ser på sitt mandat.

Om förändringarna i förvaltningens organisation tar projektledaren upp de punkter som redan tidigare har berörts: omorganisation, ny direktör och ledningsorganisation samt nya kollegor (särskilt från de tidigare stadsområdesförvaltningarna). Förvaltningen har stärkts av att personal från de tidigare stadsområdena har kommit in i organisationen. Det som har tagit tid är att de största förvaltningarna har tagit tid på sig att organisera sig. På sikt blir dock omorganisationen positiv även för dem, tror hen, och säkert också för samarbetet mellan förvaltningarna. I fråga om vissa andra aspekter av det utåtriktade arbetet uttrycker hen dock en viss självkritik:

Vi har inte tagit oss an det fria kulturlivet på ett bra sätt. Det har inte fungerat. Det har varit enstaka workshops. Ett återkommande forum – som tanken var – har inte blivit av.

Som en kommentar till frågan om samarbetet med de fria kulturaktörerna påpekar jag att det ju redan finns ett (ekonomiskt) system för att stötta dem, vilket i sin tur möjliggör ett brett kulturliv i staden. Vilket blir då Kulturstyrstrategins särskilda bidrag? "Det måste", svarar projektledaren, "handla om andra saker än pengar". Staden behöver stötta det fria kulturlivet på andra sätt: ge dem uppdrag och andra typer av stöd och hjälp än de ekonomiska. Detta är en gemensam utmaning som inte bara kulturförvaltningen kan driva, och det måste ske på frivillig basis från det fria kulturlivets sida.

Om relationen mellan kulturens spridning och dess kvalitet säger hen:

Jag tror att kvalitet tolkas som att det handlar om vissa gängse uttryck och en viss bekantskap med dessa uttryck. Det som be-

höver förändras handlar om hur man som kulturarbetare ser på sin roll. Det handlar om att man inte tolkar kvaliteten utan har en annan inställning; att bereda alla möjlighet att utöva sina kulturella uttryck på de sätt de vill, dock inom de ramar som det demokratiska samhället sätter upp. Det behöver finnas en lyhördhet och ett intresse för det som ännu inte bedöms som kvalitet i fråga om konstnärliga och kulturella uttryck.

Rollen projektledaren här beskriver är den som medlare eller facilitator för malmöbornas rätt och möjlighet att utöva och ta del av kultur: att arbeta inkluderande utifrån att alla har rätt till kultur och rätt till *sina* konstnärliga och kulturella uttryck. De grupper som inte tar del av stadens "officiella" utbud – i hög grad ungdomar, som samtidigt i andra avseenden är stora kulturkonsumenter – behöver relateras till mer. Detta skulle behöva medföra vissa omprioriteringar. Malmö stad behöver också inse i vilken grad Malmö redan är en blandad stad, etniskt och socialt. Förståelsen av vad som är "bra" kultur är präglad av västerländska ideal och vissa klassidentiter. Den förståelsen riskerar att exkludera människor. Det handlar också om att se att kulturen behövs för de människor som redan finns i staden, inte i första hand för att locka nya människor *till* staden.

Om kulturens roll för en hållbar stadsutveckling tänker projektledaren att det är viktigt att hålla anspråken på en rimlig nivå. Kulturen kan inte finnas med hela tiden överallt, det finns inte resurser för att möta en sådan ambition. Därför måste det bli en fråga om prioriteringar. "Vi behöver arbeta med människorna i staden på sätt som vi kanske inte har gjort tidigare." Inför ett arbete med en ny kulturstrategi säger hen att "målen i Kulturstrategin är bra, men diskussionen om konst och kultur behöver lyftas upp och nyanseras ytterligare. En ny Kulturstrategi är en bra anledning att föra de diskussionerna." Kanske behöver diskussionen också föras utifrån andra ord (hen nämner själv ord som kreativitet, rättigheter och demokrati) och inte låsa fast sig vid vad man menar med "konst och kultur". Positivt inför det kommande arbetet är dock, menar hen, att tanken om kulturens självklara roll för stadens utveckling numera har ett brett stöd. Men det finns fortfarande en hel del som behöver göras. "Precis som en översiktsplan bör kulturstrategin vara självklar som ett styrdokument i staden", säger hen, vilket alltså

ännu inte riktigt är fallet. Det behövs också ett bredare stöd bland de olika politiska partierna (projektledaren antyder här en risk för att Kulturstrategin annars blir ett projekt främst för den politiska vänstern). En ny kulturstrategi skulle också behöva vara ännu mer långsiktig (“tio år snarare än sex”), eftersom förändringar tar tid.

4 MÖTEN OCH SEMINARIER 2017-2018

Detta kapitel rymmer mer utförliga sammanfattningar – baserade på mina minnesanteckningar – av det stora antalet möten och seminarier som har utgjort steg i kulturstrategiprocessen 2017-2018 och i vilka jag har haft en roll som deltagande observatör.

Våren 2017

Det första av 2017 års möten ägde rum den **2 februari** och utgjordes av en halvdags uppstartsträff i stadsbibliotekets Gullbergssal. Till mötet hade samtliga personer med uppdrag inom Handlingsplanen för kulturstrategi kallats. Uppslutningen var god, om än inte fullständig. Förutom övergripande information om det kommande arbetet med Kulturstrategin presenterades ett antal specifika satsningar och projekt, såsom gatukontorets satsning *Mobility Week Malmö* och en kommande workshop om UCLG-samarbetet (se nedan 29 mars). Därefter vidtog diskussioner i grupper med det övergripande syftet att skapa en aktivitetsplan för vårens arbete. Diskussionerna utgick mycket från de olika åtagandena utifrån Handlingsplanen, och erfarenheterna från de olika förvaltningarna med uppdrag kring respektive åtagande jämfördes. Som en särskild utmaning för 2017 lyftes Malmö stads omorganisation, vilken kommer att medföra att de tidigare stadsområdena försvinner och resurser samlas i en delvis omstött förvaltningsorganisation. I detta sammanhang kommer flera av personerna med uppdrag knutna till Handlingsplanen att behöva flytta (organisatoriskt, ibland geografiskt och i många fall med avseende på arbetsuppgifter). Ett tydligt intryck från mötet var

att mycket är på gång och att ett flertal kultursatsningar genomförs i form av samarbete mellan olika förvaltningar och delar av kulturförvaltningens organisation.

Det andra mötet, som hölls på Kommendanthuset den **1 mars**, utgjordes av en så kallad kulturstrategifrukost. Efter en inledande avstämning om det pågående arbetet presenterades en förstudie avseende ett forum för spelutveckling, kallat *Rum för spel i Malmö*, som diskuteras med koppling till Science Center på Malmö Museer. Malmö har en betydande spelindustri, och spel utgör en gränsöverskridande (men kanske i alltför liten grad uppmärksammas) kulturform med potential för social inkludering. Dock är Malmö som spelstad inte särskilt framträdande i stadsbilden, ej heller i stadens marknadsföring. Satsningen på Rum för spel i Malmö skulle i sin maxiversion kunna utmynnas i skapandet av ett nordiskt spelmuseum, men även en mindre ambitiös satsning skulle kunna leda till ett stärkt samarbete mellan näringsliv, föreningar och museer och för spelindustrin bidra till en bredare rekrytering av såväl utövare som framtida medarbetare.

Den **29 mars** hölls ett heldagsmöte i form av en workshop kring Malmö stads samarbete med UCLG – United Cities and Local Governments (jfr avsnitt 2.3.4) – där Kulturstrategin sattes in i ett större sammanhang av kultur och hållbar stadsutveckling utifrån den modell som UCLG utvecklat. Medarbetare från i första hand kulturförvaltningen men också andra förvaltningar involverade i kulturstrategiprocessen medverkade. Vid mötet gavs en grundlig introduktion kring hur UCLG arbetar med sitt program *Agenda 21 for Culture* i olika städer runtom i Europa. UCLG menar sig ha lärt av sina erfarenheter av att tillämpa en analysmodell som uppfattas ha blivit alltför rigid. Arbetet med att stärka kulturens roll för en hållbar stadsutveckling ska befria, inte stänga in i snävt definierade former. Numera arbetar UCLG med en uppsättning åtaganden för de deltagande städerna och har under de senaste åren genomfört pilotprojekt i ett antal städer, däribland Malmö.

Nästa möte om Kulturstrategin – i form av en så kallad arbetsfrukost för kulturförvaltningens processledare – hölls i Kommendanthuset den **6 april**. Detta möte ägnades åt en diskussion om själva processen med arbetsträffar, bland annat utifrån frågeställningen: Vad är det våra frukostmöten ska bidra till och vad bör de inne-

hålla? Från projektledarens minnesanteckningar från mötet noteras bl.a. följande: "Frukosten ska fungera som stöd i arbetet för processledarna. Ett behov av att förtydliga processledarrollen och dess innebörd identifierades." Utifrån frågan om frukostmötenas innehåll noterades följande tre punkter:

- Ta del av varandras arbete
- Fokus på några åtaganden i taget
- Möjlighet att ta vidare frågorna till de större mötena

I mina egna anteckningar från mötet noterade jag att frågan om handlingsplanens revidering hade blivit mer brännande sedan de tidigare mötena. Med en förestående organisationsförändring inom staden, och i ett läge i processen där många av de väntade förändringarna hade blivit tydligare, började det bli hög tid att diskutera hur det fortsatta arbetet (fr.o.m. hösten 2017) skulle se ut. Vid mötet betonades också det behov av förvaltningsintern samling inom kulturförvaltningen som man verkade vara överens om: för de egna verksamheterna och utifrån de egna åtagandena. Det är, konstaterades det, inspirerande att höra om andra projekt och en bra inspirationskälla att träffa de andra förvaltningarnas representanter i samband med de större mötena, men det är inte alltid som denna information känns särskilt relevant för ens eget arbete. "Hur kan man", frågade sig deltagarna, "använda sig av varandra? Åtagandena är många och de spretar. Man jobbar med sina små öar och så bör det inte riktigt vara. [Det är viktigt] att inte göra samma saker och att inte dra i alla grupper samtidigt" (Minnesanteckningar JA 2017-04-06). En stor del av utmaningen ligger, menade man, i att stärka och tydliggöra processledarrollen och att, som det uttrycktes, åstadkomma något hållbart: "att få till något mer och större och framtidsriktande, inte bara sitta med sina egna projekt" (*ibid*). Sammanfattningsvis tydliggjordes här, uppfattade jag, ett behov av både en mötesstruktur med mindre möten för kulturförvaltningens processledare och större sammankomster med de andra förvaltningarna (även de s.k. kultur-luncherna skulle kunna fylla en sådan roll).

En fråga som hade berörts också vid de tidigare mötena – hur man ska göra för att involvera det fria kulturlivet i arbetet med att implementera kulturstrategin – stod i fokus för den följande kultur-

strategifrukosten, som hölls i Kommendanthuset den 4 maj. Mötet inleddes med en presentation av gruppen Artscape's arbete med offentlig konst (framför allt muralmålningar) i Malmö, ett koncept som de också vidareutvecklat och spridit till andra kommuner. I Malmö står Artscape bakom 15 stora konstverk, varav 11 har fått permanenta bygglov, och därtill ett antal mindre skulpturer. Dessa konstverk har satt Malmö på kartan som en plats för storslagen offentlig konst och har föranlett ett stort antal studiebesök från andra städer. Diskussionen om hur det fria kulturlivet ska kunna involveras mer kretsade mycket kring ekonomi och upphandlingsregler. Gatukontoret – en viktig aktör i fråga om stadens utsmyckning och konstnärliga interventioner i det offentliga rummet – får t.ex. inte ge kulturbidrag utan måste upphandla denna typ av tjänster. Detta förhållande – liksom det faktum att ekonomiska resurser för konst och kultur i stor utsträckning saknas i de olika förvaltningarnas budgetar (exemplet äldreomsorgen nämndes särskilt) – innebär utmaningar. Kulturförvaltningens "ägandeskap" över många av dessa frågor och resurser innebär dilemman, eftersom, som det hävdades, förvaltningens professionella förhållningssätt till kulturen tenderar att betona konstnärliga kvaliteter som "kontemplation och estetiska värden" och perspektivet i fråga om kulturens mer sociala funktioner ibland tenderar att handla om att "lösa problem i ytterområdena" (citerade utsagor, Minnesanteckningar JA 2017-05-04). Även om det kanske inte blev tydligt uttalat i denna diskussion drog jag slutsatsen att man uppfattar ett glapp mellan ett perspektiv på konst och kultur som företräds av kulturförvaltningen och en bredare förståelse av kulturens roll och betydelse, som på ett tydligare sätt skulle kunna ta sin utgångspunkt i malmöbornas intressen och behov (liksom kulturens betydelse för att förebygga olika typer av ohälsa), intressen och behov vilka det kanske ligger närmare till hands för andra förvaltningar att notera och där – vilket blir särskilt viktigt i detta sammanhang – det fria kulturlivet skulle kunna utgöra en brygga. Där blir också svårigheterna kring bristande ekonomiska resurser och strikta upphandlingsregler särskilt brännande. Dock finns det mycket man rent praktiskt skulle kunna göra. Från miljöförvaltningen – som anordnar många konferenser – konstaterades t.ex. att man borde ta för vana att till sådana konferenser "inte bara bjuda in talare utan också kulturutövare, som kan få betalt" (*ibid*).

Redan den 24 maj ägde en ny sammankomst rum, denna gång i form av en halvdags möte med lunch, där fokus i diskussionen låg på stadens omorganisation och dess konsekvenser för Kulturstrategin. Mötets syfte beskrevs i inbjudan som att "[välkomna] de nya förvaltningarna in i arbetet med kulturstrategin och [fortsätta] med gemensam planering av arbetet framåt". Mot bakgrund av de genomförda organisationsförändringarna ägnades en del av mötet åt att deltagarna berättade var de befann sig i åtaganden och projekt. En ny enhet inom kulturförvaltningen presenterades: Kulturhus och mötesplatser, som har skapats genom ett sammanförande av verksamheter som tidigare tillhörde stadsområdesförvaltningarna. Diskussioner fördes i grupper och det gavs en mängd exempel på såväl fungerande satsningar och samarbeten som sådant som uppfattades gå mer trögt.

Projektledaren konstaterar i sina minnesanteckningar att samarbetet mellan förvaltningarna kring olika aktiviteter i många fall fungerar bra men att det också finns exempel på en mer avvaktande attityd. Hen noterar att:

- Strategin har hjälpt till fler samarbeten över förvaltningsgränserna.
- Projekten som initierats är relationsbyggande mellan förvaltningar. Det ska vara enklare att hjälpa varandra.

Bland det som fungerat mindre bra nämner hen följande:

- Långsam start inom strategin, det har funnits en väntan på uppdrag.
- Otydligt vem som bör ta initiativet till samarbete.
- Svårt med förankring bland chefer inom organisationen.
- Utmaning resursprioriteringen.

Eftersom mötet den 24 maj utgjorde det sista för våren kom en hel del fokus att läggas på att blicka framåt mot höstens arbete. En rad behov inför hösten identifierades, som skulle kunna sammanfattas i orden *kontinuitet* (inledda samarbeten och projekt behöver fullföljas), *förankring* (chefer i de olika förvaltningarna behöver medvetandegöras och bli ett stöd för processen), *breddning* (fler aktörer

behöver engageras) och *spridning* (kunskapen i och utanför Malmö stads organisation behöver öka).

Hösten 2017

Höstens arbete inleddes med en kulturstrategifrukost på Stadsbiblioteket den **29 augusti**. Mötet inleddes med en presentation av projektet KRUT, som syftar till att i Stadsbibliotekets lokaler skapa en mötesplats för unga, särskilt för grupper som saknar röst och plats för sitt engagemang (t.ex. för att de inte är föreningsaktiva). Som målgrupp för satsningen har särskilt unga tjejer identifierats. Projektet har, som sades på mötet, syftet “att skapa en arena av och för unga malmöbor med yttrandejämlighet, jämställdhet, skapande och möten i fokus” (Minnesanteckningar JA 2017-08-29).

Deltagarna presenterade därefter var de befinner sig i processen och redogjorde för pågående samarbeten och planerade aktiviteter. I samband med denna runda framkom det att stadens omorganisation – som dock uppenbarligen har påverkat vissa verksamheter betydligt mer än andra – har skapat både osäkerhet och förseningar i pågående processer. Mycket har, föreföll det, ännu inte fallit på plats. Vid mötet informerades också om den uppdaterade åtagandefördelningen och tankarna kring det fortsatta processtödet under hösten, och datum för de kommande mötena spikades.

Vid detta möte lyftes också min roll som följeforskare fram tydligare än vid tidigare möten (även om jag också tidigare, i samband med en inledande presentationsrunda eller som en egen punkt, hade brukat kort redogöra för följeforskningsprojektet). Jag presenterade mitt arbete och projektledaren berättade för deltagarna att det var möjligt för dem att boka in tid med mig för ett möte och använda mig som bollplank i relation till de egna åtagandena inom Kulturstrategin.¹

Den därpå följande aktivitet, kopplad till Kulturstrategin, som jag medverkade i var kulturförvaltningens seminarium i samband med den av Malmö stad anordnade konferensen *Verkstad Agenda 2030*, som hölls på Moriskan den **22 september** som en del av den så kallade Framtidsfestivalen. Rubriken för seminariet var *Kultur*,

1 Under den följande hösten valde endast två personer att kontakta mig utifrån denna utgångspunkt, vilket kan bero på flera saker: dels att erbjudandet kanske inte var tillräckligt förberett och att det rådde oklarhet om vad jag skulle kunna bidra med, dels att jag ändå träffade flera av deltagarna i samband med att jag intervjuade dem eller på möten och dels att samma faktorer som jag noterade när jag sökte intervjupersoner (se avsnitt 5.1) – tidsbrist samt en oklarhet om den egna rollen (alternativt att denna uppfattades som mycket perifer i relation till Kulturstrategin) – blev tydliga även här.

Framtid, Malmö och jag medverkade som inledare tillsammans med projektledarna för Kulturstrategin samt två representanter från gatu-konstkollektivet Artscape. Seminariet samlade många intresserade, varav flera med en roll i kulturstrategiprocessen, och mynnade ut i en gemensam skapande aktivitet, där deltagarna i bild fick beskriva sina “provisoriska utopier” av Malmö ur ett kulturperspektiv. Bilden av olika typer av miljöer i staden tecknades av deltagarna tillsammans på ett mycket kreativt sätt. Denna programpunkt hade föregåtts av en SWOT-analys där styrkor, svagheter, möjligheter och hot för staden identifierades ur ett kulturperspektiv.

<p>STYRKOR</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kulturstrategin • Mångfald (avseende både kulturaktörer och befolkningen) • Liten storstad • Profilen “Hållbar stad” • Fria kulturlivet • Öppenhet för kulturens betydelse 	<ul style="list-style-type: none"> • Mod: engagemang & kreativitet • Delaktighet • Politiskt styre (starkt engagerat) • Gratis kultur • Eldsjälar • Nära till allt! • Ingenting är omöjligt! 	<p>SVAGHETER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hitta rätt i mångfalden • Synliggörande (för både konsument och producent) • Segregation, utanförskap 	<ul style="list-style-type: none"> • Samutnyttjande av lokaler • Bristande kontakt mellan kulturinstitutioner och medborgare • Hur mår människor
<p>MÖJLIGHETER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Greppbart • Låga trösklar • Kultur som alternativ till materiell konsumtion • Föreningslivet • Samverkan 	<ul style="list-style-type: none"> • Bidrag att söka • Skaparglädje • Mötesplatser • Externa kulturaktörer • Kommunikation med samhället • Politisk förändring 	<p>HOT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Svårt att nå ut • Höga trösklar • Rädsla för att uttrycka sig kulturellt • Prestationskrav 	<ul style="list-style-type: none"> • Elit tänkande • Pengarna • Ekonomisk ojämlikhet • Extremism • Valår • Politisk förändring

Bild 10. Styrkor, svagheter, möjligheter och hot för Malmö i relation till kultur. SWOT-analys genomförd i samband med *Verkstad Agenda 2030*, 22 september 2017.

Bilden ovan, som sammanfattar SWOT-analysen, visar att många såväl styrkor som möjligheter uppfattas vara förknippade med kulturen i Malmö. Kulturstrategin i sig lyfts fram som en styrka, tillsammans med flera av de faktorer som handlar om mångfalden i stadens kulturliv, ett för kulturen positivt politiskt klimat och engagerade kulturutövare. Till de uppfattade svagheterorna hör dock brister i kommunikationen mellan medborgarna och de ansvariga inom stadens verksamheter och kulturinstitutioner, vilket väl också hänger samman med att staden redan i utgångsläget är en splittrad livsmiljö med ett påtagligt utanförskap för stora grupper (där kulturen heller inte lyckas fungera som den brygga den ofta uppfattas vara). Till

hoten – alltså de krafter som riskerar påverka kulturens roll i negativ riktning – hör också en viss rädsla för att kulturen i Malmö ska komma att präglas av ett elit- och prestationstänkande, till skada (får man anta) för det öppna och mångfacetterade kulturliv som staden idag rymmer. Politiska förändringar – 2018 är ju ett valår – hör till det som uppfattas kunna gå i båda riktningarna, det vill säga både erbjuda nya möjligheter och utgöra ett hot.

Den 7 **november** var det dags för en ny Kulturstrategifrukost. Mötet inleddes med att personen som är ansvarig för hållbarhetsarbetet (“trygghet och trivsel”) på det kommunala fastighetsbolaget MKB presenterade en satsning – Mary Anderssons park i Sorgenfri – som på ett tydligt sätt knyter samman kulturen med utvecklandet av stadens naturmiljöer. Utifrån MKB:s övergripande uppdrag att verka för hela Malmö som boende- och livsmiljö är man, i samarbete med bland annat stadsarkivet och Malmö Museer men också med skolor i området, i färd att skapa en park som gestaltar de minnen av staden och Sorgenfriområdet som finns i Mary Anderssons böcker: att skapa vad som här beskrivs som en “taktill lokalhistoria”. Mötet bjöd också på nedslag i flera av de pågående projekt och samarbeten som deltagarna i gruppen är engagerade i. Jag uppfattade denna lägesavstämning – med en lång rad punkter – som ett tecken på att mycket av det som tidigare hade försenat och skapat oklarhet i kulturstrategiprocessen (kopplat till stadens omorganisation) var på väg att falla på plats och att det nu, i november 2017, återigen rådde en större målmedvetenhet och tillförsikt i arbetet.

Den sista sammankomst jag medverkade i under året, ett halvdagsmöte med lunch, hölls på Rehab kultur den 30 **november** och utgjordes av ett möte mellan Malmö stads medarbetare och det fria kulturlivet i staden. Mötet tog sin utgångspunkt i en diskussion liknande den som hade ägt rum i samband med SWOT-analysen vid seminariet den 22 september, närmare bestämt i en fråga om möjligheter och utmaningar för samverkan mellan kommunen och det fria kulturlivet. Det konstaterades att det ofta är svårt att hitta former, både för möten med och ett konkret involverande av det fria kulturlivet. Detta kan bero på okunskap och svårigheter i att göra sig känd och knyta kontakter men också – som hade konstaterats vid tidigare möten – rent konkret när det gäller sådant som upphandlingsregler. På den raka frågan “Är staden bra på att samarbeta?” gick det inte

att få något entydigt svar. Åtminstone tycktes många mena att så inte riktigt är fallet, även om mötestillfället i sig sågs som en positiv signal. För att stärka samarbetet med det fria kulturlivet behöver staden förbättra sina informationsvägar och kommunikationsformer, hitta fler och nya former för kulturstöd och stärka arbetet med matchning och förmedling i fråga om kulturarrangemang ("samverkanslotsar" var ett förslag som nämndes). Stadens egna verksamheter – de stora kulturinstitutionerna – behöver bli öppnare och släppa in fler aktörer. En större långsiktighet i arbetet behövs också, och med denna också en strävan efter att upprätta varaktiga relationer till kulturutövarna, snarare än de tillfälliga möten och korta projekt som ibland tenderar att känneteckna verksamheten. En "medverkandekultur" – snarare än en konsumentkultur – behöver skapas kring kulturlivet. Samtidigt konstaterades här, liksom vid tidigare möten, att mycket redan är bra: att Malmö är en stad som präglas av sitt rika kulturliv och därmed är en bra arena för kulturutövande. Dock ställer de ekonomiska villkoren till problem. Från mina anteckningar från dagen noterar jag följande:

Likabehandling av kulturaktörer – också en uppgift för förvaltningen (att se till att alla får chansen att t.ex. förstå de frågor som ställs i samband med ansökningar). Villkoren är ojämlika. Kulturaktörerna får inte lön för att delta i samverkan utan bara när de gör sitt jobb som de har fått anslag till. Systemet dränerar därigenom kulturbranschen på resurser. Detta är en stor utmaning för samarbetet – att det inte sker på lika villkor. (Minnesanteckningar JA 2017-11-30)

Våren 2018

2018 års första kulturstrategifrukost hölls i kulturförvaltningens lokaler på Södergatan den **27 februari** och utgjorde upptakt för årets arbete. Här fokuserades hur arbetet med Handlingsplanen skulle bedrivas under 2018, att strategin behövde lyftas mer i förvaltningarnas interna arbete och i samarbetet med kulturförvaltningen och kulturinstitutionerna. Särskilt berördes behovet av att bättra få igång samarbetet med förvaltningar som tidigare inte hade varit särskilt engagerade i processen. Frågan om hur åtagandearbetet skulle organiseras framöver sammanfattades i att det behövs en förnyad

introduktion till vad ett uppdrag som processledare kräver men också att processen i fortsättningen skulle dra större nytta av digitala kommunikationsformer som Yammer och – framför allt – den gemensamma projektplattformen i Sharepoint. Här ska information läggas ut som hjälper alla deltagande att känna sig uppdaterade och delaktiga. Det konstaterades också att mötesformerna – som tidigare hade varierat – under 2018 skulle koncentreras till en form: frukostmöten. Till dessa möten ska alla som är delaktiga i processen, oavsett förvaltning, i fortsättningen bjudas in. (Som kommer att framgå av följande observationer från dessa frukostmöten så ska dessa i fortsättningen också genomföras i form av att värdskapet – och därmed möteslokalen – flyttar mellan olika förvaltningar och verksamheter.)

Redan den 22 mars var det dags för den första kulturstrategifrukosten utifrån den nya mötesordningen. Värd för mötet var miljöförvaltningen, och tjänstepersonerna därifrån presenterade förvaltningens arbete, med särskilt fokus på några av de projekt som sysselsätter förvaltningen och hur kultur skulle kunna kopplas till dem (vilket också blev ämne för en workshopövning under mötet). Miljöförvaltningen genomför varje år en stor mängd evenemang, och viktigt där uppfattar man vara att få in kulturella inslag som både kan erbjuda omväxling i programmet och nya och kreativa infallsvinklar på miljörelaterade frågor. Bland de av miljöförvaltningens projekt som särskilt diskuterades på mötet fanns Nordic Clean Energy Week (med en idé om att skapa ett kulturstråk längs den så kallade ”linjen” mellan Malmö Live och Studio på Universitetsholmen), evenemangen i samband med EU:s energiministermöte i Malmö och Köpenhamn den 21-25 maj samt projektet Hallå Hållbara Malmö,

[ett] roligt sätt att lära känna staden och dess hållbarhetslösningar, som uppmuntrar till engagemang och ”ägande” av frågan, med ett särskilt fokus på de globala målen för hållbar utveckling. Vilka är möjligheterna med ny teknik? Vad kan man göra i Malmö? Att använda stadsmiljön som en arena för lärande och engagemang för hållbar utveckling. (Minnesanteckningar JA 2018-03-22)

Uppslutningen på mötet var god, med representation från (förutom alltså miljöförvaltningen) kulturförvaltningen och flera av dess

institutioner, funktionsstödsförvaltningen, grundskoleförvaltningen, förskoleförvaltningen och serviceförvaltningen. Ett knappt 20-tal personer medverkade vid detta frukostmöte.

Som har nämnts i kapitel 3 medförde nya organisatoriska och personella förutsättningar under våren 2018 en viss tillfällig avstannning i projektet, och som en följd av denna osäkerhet kom nästa kulturstrategifrukost att dröja till den **29 maj**, då Serviceförvaltningen stod som värd för frukostmötet. Serviceförvaltningens omfattande verksamhet presenterades, vilket jag uppfattade mötte stort intresse bland deltagarna eftersom denna verksamhet inte är särskilt känd bland Malmö stads övriga förvaltningar. Serviceförvaltningen har under de senaste åren arbetat alltmer med "mjuka värden" såsom kultur, värderingar och förhållningssätt i arbetet, vilket bedöms ha haft en positiv effekt på verksamhetens kvalitet och hur den uppfattas av omgivningen.

Hösten 2018

Efter sommaruppehållet fortsatte Kulturstrategiarbetet igen med förnyad energi. Hösten 2018 rymde fyra välbesökta frukostmöten, samtliga tematiserade kring olika förvaltningars arbete med kultur respektive en särskild satsning.

Höstens första möte ägde rum den **26 september** och hade hälsa-, vård- och omsorgsförvaltningen (HVOF) som värd. Förvaltningens ansvarsområden och verksamheter presenterades översiktligt, varefter särskild uppmärksamhet ägnades satsningen *Kultur för äldre*, presenterad av två av förvaltningens medarbetare med särskilt ansvar för denna aspekt av förvaltningens arbete. Satsningen på kultur för äldre syftar till att höja livskvaliteten för äldre på stadens särskilda boenden. En tidigare verksamhet, kallad Guldstunder för äldre, har avslutats och man är nu inne i en inventeringsfas som tydligt knyter an till Kulturstrategin och hälsa-, vård- och omsorgsförvaltningens åtaganden inom handlingsplanen. Syftet med arbetet är att utveckla samarbetet mellan förvaltningarna och att kartlägga både vilka verksamheter kulturförvaltningen har att erbjuda målgruppen äldre och vilka behov som kan identifieras hos denna målgrupp i fråga om kulturaktiviteter. Målsättningen är tydlig: "Oavsett om du som äldre bor i ditt hem eller bor på ett särskilt boende ska du ha rätt att få delta och uppleva alla slags former av kultur" (Minnesanteckningar

JA 2018-09-26). Som inspiration i arbetet har erfarenheter också hämtats in från andra kommuner, bland annat Södertälje där avtal har skrivits mellan olika omsorgsverksamheter och kultursektorn.

Satsningar på kultur för äldre – i det här fallet grundade i Malmö stads kulturstrategi – aktualiserar den oklarhet och de skilda synsätt som kan finnas i fråga om vad man menar med kultur. Det är, kan man konstatera,

[inte] så självklart vad kultur är. Många boende på särskilda boenden är multisjuka. [Det är] lätt att tänka att kultur inte tjänar något till, vilket förstås är helt fel. Personalen har ofta också mycket begränsad tillgång till kultur. Man vet inte vad som finns och vad som är tillgängligt. Kulturförvaltningen och HVOF visar att man vill något. (*Ibid.*)

Höstens andra kulturstrategifrukost ägde rum den **17 oktober** på Ungdomens hus. Denna gång var det projektet kring *Rörelsernas museum* som behandlades. Rörelsernas museum är namnet på den satsning där Malmö stad har fått regeringens uppdrag att undersöka förutsättningarna för ett nationellt museum med frågor om demokrati och migration i fokus. Efter en förstudie genomförd åren 2016-2017 har arbetet nu gått in i en fas där innehållet i det planerade museet ska konkretiseras. Arbetsgruppen kring Rörelsernas museum vill “skapa en plats där flera kulturarv rymms i ett och samma rum – där gömda och glömda historier processas fram och tar plats, [en] institution som är transparent, öppen och där makten över tolkningsföreträdet ligger hos de berörda” (Minnesanteckningar JA 2018-10-17). Planen är att det nya museet ska stå färdigt och kunna starta sin verksamhet 2023 eller 2024.

Under 2019 och framåt kommer Rörelsernas museum att förfoga över en lokal på Bergsgatan som ska användas för att anordna workshops och andra aktiviteter för kunskapsinhämtning, dialogmöten med olika grupper och över huvud taget att pröva idéer. Från den intressanta diskussionen på mötet tar jag med mig ett antal tankar med direkt koppling till Kulturstrategins ambitioner och inte minst till de frågor som rör Malmös karaktär som mångkulturell stad. Rörelsernas museum är en idé som handlar om kollektiva identiteter, särskilt kollektiva identiteter andra än samhällsmajoritetens. Rörel-

sernas museum kan därmed ses som en institution som både speglar historiska kulturmöten och gestaltar kulturmöten i vår egen tid.

Den **14 november** var det dags för nästa kulturstrategifrukost, denna gång hos förskoleförvaltningen, en stor förvaltning med verksamhet i hela staden (230 förskolor, 5000 anställda och 17500 barn inskrivna i verksamheten). Malmös förskolor ger stort utrymme för kultur i sitt arbete, och verksamheten rymmer inte mindre än 120 kulturombud samt den viktiga resurs som utgörs av *Kreativt lärcentrum* (KLC) i Mazettihuset, men betydligt mer skulle ändå kunna göras.

Statistiken utifrån visar vad barnen från varje förskola får ta del av. Utifrån kulturförvaltningens ambition – en kulturupplevelse per år per barn – ser man att det fördelar sig olika. Vissa förskolor tar del av mer, andra mindre, men alla erbjuds ett utbud. (Minnesanteckningar JA 2018-11-14)

Frukostmötet kretsade kring det stöd- och inspirationsmaterial, *Kultur i förskolan* (2018), som förvaltningen nyligen har tagit fram, på mötet beskrivet som “en demokratisk process där många skulle ha möjlighet att ta del i framtagandet av materialet” (*ibid.*). Kultur i förskolan innehåller – under rubriker som “Bildkonst, design, hantverk och arkitektur”, “Foto, film och rörlig bild”, “Kulturarv”, “Litteratur, läsning och muntligt berättande”, “Musik, rytm och rörelse” och “Scenkonst” – tips och råd om hur man i förskolan kan arbeta med kultur. Kulturstrategin har varit en central utgångspunkt för framtagandet av detta material, men stöd för inriktningen på ett aktivt arbete med kultur i förskolans verksamhet finner man också såväl i läroplanen för förskolan som i Barnkonventionen.

Mötet var välbesökt och många uttryckte beundran över detta konkreta resultat av ett arbete där Kulturstrategin hade givit viktig inspiration.

Den sista kulturfrukosten för året (och den sista som jag medverkade i inom ramen för följeforskningsprojektet) ägde rum på kulturförvaltningen den **22 december** och hade kultur inom Malmö stads LSS-verksamheter som tema. Ett projekt hade genomförts av funktionsstödsförvaltningen tillsammans med medarbetare från stadsbiblioteket, syftande till att stärka möjligheterna för personal

inom funktionsstödsverksamheterna att låta brukare få ta del av stadens kulturutbud. Att utveckla ett sådant arbete handlar i hög grad om att stärka personalens kompetens: att göra dessa mer lyhörda för brukarnas behov men också öka deras kunskaper om vilket kulturutbud som finns samt vilka hinder som deras brukare möter när det gäller att ta del av detta utbud. En övning kallad *solen* har genomförts bland personal inom LSS-verksamheterna, och denna har visat att det finns en stor bredd i förståelsen av kultur inom denna grupp, men också att man möter stora svårigheter i arbetet när det handlar om att sätta brukarna i kontakt med stadens kulturliv. Det handlar om bristande personella och ekonomiska resurser samt en brist på lättillgänglig information om det kulturella utbudet:

För barn och unga finns Kulturkartan. Stadsarkivet håller på att kartlägga kulturutbudet för äldre. Kan man koppla på LSS där och skapa en kulturkarta för alla dessa grupper? (Minnesanteckningar JA 2018-12-22)

“Det är”, konstaterar jag vidare i mina minnesanteckningar, “inte ett ointresse eller en okunskap om kultur, i första hand, som förhindrar möjligheten att låta brukare få ta del av kultur. Det handlar om annat i yrkesrollen eller den institutionella verkligheten på boendena” (*ibid.*).

Ett utfall av det genomförda projektet blev en förstärkning av den fritidshandledning som erbjuds. Men arbetet skulle behöva stärkas betydligt mer, förslagsvis genom inrättande av en funktion som fritids- och kulturkoordinator som kan arbeta mot olika grupper inom LSS-omsorgen, men också genom att stärka kulturkompetensen hos den “stödarkmé” av personer som med olika grad av professionalitet bidrar till omsorgen: “från boendepersonal till boendestödjare och andra grupper” (*ibid.*).

5. FÖRVALTNINGARS OCH KULTURINSTITUTIONERS ROLL I KULTURSTRATEGIPROCESSEN – RESULTAT FRÅN INTERVJUUNDERSÖKNINGEN

I underlaget för denna rapport ingår intervjuer – genomförda under perioden hösten 2017 till hösten 2018 – med personer representerande följande verksamheter inom Malmö stad:

Från kulturförvaltningen

- Barnkulturenheten (två personer)
- Kulturhus och mötesplatser (en person)
- Kulturstrategiska avdelningen, Kulturkansliet (en person; se avsnitt 3.3.)
- Malmö Konsthall (en person)
- Malmö Museer (en person)
- Malmö Stadsarkiv (två personer)
- Malmö Stadsbibliotek (en person)

Från andra förvaltningar

- Förskoleförvaltningen (en person)
- Grundskoleförvaltningen (en person)
- Hälsa, vård- och omsorgsförvaltningen (en person)
- Miljöförvaltningen (två personer)
- Serviceförvaltningen (en person)

Sammanlagt har alltså 15 personer intervjuats. Samtliga intervjuer utom en har varit individuella.

5.1 Genomförandet av intervjuundersökningen

Att få tag i intervjupersoner har ibland mött vissa svårigheter. Från flera av de tillfrågade personerna (personer med ansvarsområden kopplade till handlingsplanens åtaganden) fick jag inte något svar på min mailförfrågan, eller svar kom sent och först efter påminnelser. Några av de personer som jag hade fått tips om sade sig inte längre vara delaktiga i processen (de hade kanske fått andra arbetsuppgifter) eller så var de av andra skäl inte intresserade av att ställa upp på en intervju. Från några av dem som inte uppfattade sig som delaktiga i processen fick jag följande svar:

Jag [har] endast varit sporadiskt involverad i kulturstrategin och [dess] uppföljning och känner mig därför inte riktigt som intervjuperson till ditt arbete.

Tack för din fråga. Jag måste dock säga nej då jag inte varit så delaktig i detta och inte heller så insatt.

[Vi] har inte varit särskilt aktiva i arbetet med våra uppdrag inom Kulturstrategin. Detta på grund av den stora omorganisationen i Malmö stad och att vi fått direktiv om att invänta den

I vissa fall fick jag, som sagt, inget svar alls, och man kan givetvis fundera på hur detta ska uppfattas. Mitt antagande har dock varit att uteblivna svar har berott på att personen har haft en hög arbetsbelastning, snarare än att vederbörande har varit ointresserad.

Bland dem som svarat har det i de allra flesta fallen varit möjligt att hitta en intervjutid. I några fall har den överenskomna tiden behövt ändras i ett senare skede, men intervjuerna har blivit av utan några större förseningar. I ett fall var jag dock själv tvungen att ändra tiden utan att vi lyckades hitta en ny tid som fungerade för båda parter.

Intervjuerna har ägt rum på lite olika platser, dock oftast på intervjupersonens arbetsplats. Varje intervju har tagit en halvtimme eller mer i anspråk; i något fall till och med mer än en timme, men oftast runt 45-50 minuter. Intervjuerna har spelats in. Jag valde att inte

transkribera intervjuerna i sin helhet utan sammanfatta dem i referat, dock ganska fylliga sådana och med åtskilliga citat. Det inspelade intervjumaterialet har varit möjligt för mig att gå tillbaka till i de fall då det funnits behov av att i samband med rapportskrivandet ge en mer utförlig redogörelse för eller analys av svaren, vilket jag i de flesta fall också har gjort. Mitt intervjumaterial har därmed genomgått flera genomlysningar och föranlett många reflektioner.

I samband med en intervjuundersökning finns det anledning att som forskare ställa sig vissa frågor av forskningsetisk natur. Till det mer självklara hör principen om informerat samtycke: att de intervjuade personerna ska veta vad intervjun handlar om och dess syfte, liksom att de när som helst äger rätten att dra tillbaka sin medverkan. Detta har jag informerat samtliga intervjupersoner om. En annan, mindre självklar fråga rör de intervjuades anonymitet. I denna undersökning har jag låtit de intervjuade få veta att de som företrädare för Malmö stad och för olika verksamheter inom stadens organisation – verksamheter som de just i detta sammanhang (Kulturstrategin) ibland är ensamma om att representera – inte kan räkna med att vara anonyma i de delar som avser den egna organisationen, yrkesrollen och relationen till Kulturstrategin. Skulle deras anonymitet ha varit helt säkerställd där så skulle även verksamheterna ha behövt anonymiseras, vilket drastiskt skulle ha minskat möjligheten att dra slutsatser om skillnader i materialet. Detta har samtliga intervjupersoner accepterat och varit införstådda med. Dock har jag – mot slutet av intervjun – gett alla chansen att ge ett anonymt “medskick” till mina uppdragsgivare på kulturförvaltningen. Det de där har svarat har i rapporteringen inte kopplats till vare sig person eller organisation.

5.2 Intervjufrågor

Mina frågor till de intervjuade utgick från en enkel intervjuguide:

- 1 Berätta lite om dig själv och ditt arbete (var du befinner dig i organisationen och vilka dina huvudsakliga arbetsuppgifter är).
- 2 Vad är kultur för dig?
- 3 Hur ser du på Malmö stads kulturstrategi och dess möjligheter att bidra till en hållbar stadsutveckling:
 - Kulturstrategin i sig – styrkor och svagheter?
 - Implementeringsprocessen/handlingsplanen?

- Vilka aspekter av hållbar utveckling är det du särskilt tänker på (eller relaterar dig själv till i ditt arbete)?
 - För vilka grupper tänker du att Kulturstrategin kan vara särskilt viktig?
- 4 Hur har ditt eget arbete relaterat till Kulturstrategin (hittills) och hur bedömer du att det kommer att se ut framöver?

Och slutligen, alltså:

- 5 Anonymt medskick: “tänkt på detta” eller “det här är jag kritisk mot” eller “det här har varit jättebra”.

Mitt intryck efter de genomförda intervjuerna är att intervjuguiden har fungerat väl. Den har inte i detalj styrt mina frågor. Läsaren kan notera att dessa frågor endast i liten grad rör själva Kulturstrategin eller handlingsplanen, men detta har inte betytt att sådana frågor (som följdfrågor) har uteblivit eller att svarspersonerna har undvikit att säga något om detta. Tvärtom har en hel del av intervjutiden – åtminstone i de flesta fall – ägnats åt själva “processen” och personens egen medverkan i och intryck av den. Intervjuguidens frågor antyder dock att jag själv har sett det som viktigt att ge de intervjuade en chans att också lyfta blicken och reflektera över kulturens (och Kulturstrategins) roll för en hållbar stadsutveckling i vidare mening.

Nedan kommer ett antal iakttagelser och citat från intervjuerna att redovisas, som sammantaget ger bilden av hur kulturstrategiprocessen har uppfattats av de involverade personerna från dels kulturförvaltningen med dess enheter och institutioner, dels andra förvaltningar.

5.3 Kulturförvaltningen och -institutionerna

Som framgår av ovanstående förteckning över intervjupersoner har flertalet av dessa sin hemvist inom någon av kulturförvaltningens verksamheter. Här, inledningsvis, redogör jag för de “medskick” som några av dessa personer har lämnat, som svar på fråga 5 i intervjuguiden.

“Det som saknas i kulturstrategin”, säger en av mina intervjupersoner från kulturförvaltningens verksamheter, “är att vi inte har kastat alla bollar upp i luften”:

Vi har etablerade institutioner och verksamheten tenderar att bli ganska statisk. Det blir inte så mycket rörelse. Man kan undra om vi, med de utmaningar och problem Malmö har, egentligen har en strategi som går till grunden med problemen. Strategin har bra intentioner men dess utgångspunkt blir ändå att saker och ting förblir som de är. Skulle man börja om från början med en strategi för kultur i Malmö så skulle man kanske göra lite annorlunda.

En av de intervjuade personerna menar att det råder en viss förvirring kring uppdraget med Kulturstrategin eftersom det är så brett. "Ni kan", säger hen, "göra vad ni vill. Det kan vara så många saker och det är svårt att navigera i det. Det blir inte så konkret." Tveksamheten ligger här i att man inte riktigt har några riktmärken att gå efter. Ryms det man gör inom organisationens åtaganden eller rör man sig utanför dem? Hjälper det man gör idén, eller är det något man "bara ägnar sig åt"? Samtidigt är denna bredd inte något entydigt negativt utan det ligger en frihet i att processen inte är så styrd. Man kan göra sina egna tolkningar. Å andra sidan ligger det också ett värde i den institutionella logik som hänger samman med organisationens specifika roll i staden, vilken bidrar till att ge struktur åt arbetet: "[Vi har] det vi har att erbjuda. Vi kan inte plötsligt göra något helt annat."

En intervjuperson lyfter fram Kulturstrategin som ett *stort* åtagande: "Det är stort på så sätt att det involverar många människor och många olika verksamheter, och därför blir det ganska svårt att förflytta sig. Det har varit många människor som har varit representeranter för olika områden", vilket riskerar att leda till upprepningar och att man står och stampar i processen. Trots detta menar den intervjuade att "jo, det går faktiskt att jobba med en kulturstrategi på det här sättet". Processen är igång och människor deltar och engagerar sig. Kunskapen om kulturen i Malmö växer och breddas. "Kulturstrategin är bra, men den tenderar att bli lite instrumentell", säger intervjupersonen vidare. Hen har under processens gång mött exempel på ett synsätt där kulturen får rollen av "grädden på moset". I sådana fall har hen sett hur något har fattats i den grundläggande förståelsen av kulturens väsen och roll, och hen menar därför att man kanske snarare skulle behöva mötas över förvaltningsgränserna för

ett mer djupgående samtal om dessa frågor, för att undvika risken att de instrumentella anspråken på kulturen annars tar över.

En intervjuperson säger: "Vi har en ganska fast organisation och verksamhet, och det är kanske inte de bästa förutsättningarna för att uppnå de mål som står i Kulturstrategin. Tänk på att det krävs både ett uppifrån- och ett underifrånarbete!" Direktörer och förvaltningschefer pekar ut en riktning – "vi ska göra det här!" – och medarbetarna på golvet vill också mycket, "men någonstans däremellan trängs det bort av andra frågor såsom budget och så vidare. Jag vet inte hur man ska komma åt det problemet". Kulturstrategin är i detta avseende som andra kommunala strategier:

Det behövs en verklig vilja och en väldig tydlighet uppifrån, att det inte bara blir fina ord. Det här ska hända, och vi ska kunna utvärdera om några år: Vad är det som har hänt här och varför? Om något inte har funkat, vad ska vi göra för att inte upprepa samma mönster?

Intervjupersonen efterlyser ett systemskifte i fråga om kulturens roll i Malmö och vad resurser läggs på men ser samtidigt på Kulturstrategin som ett positivt steg på vägen: "Här kan det börja hända något!".

Kritiken mot en otydlig ledning yttrar sig i en av intervjuerna som en kritik mot en ledning som inte lyssnar. "Det har inte legat så stort fokus på att tillsammans diskutera verksamheten och utvecklingen av den, och det finns inte riktigt någon agenda för Kulturstrategin från ledningens sida", säger denna intervjuperson. Den egna verksamheten befinner sig, menar hen, i en process där ledningen inte hämtar sin verklighetsuppfattning från medarbetarna utan utifrån sina egna tankar, tankar som dock inte vittnar om en genomtänkt strategi.

En annan intervjuperson riktar kritik mot, i hens ögon, alltför vaga målformuleringar och bristande resurser. Det viktigaste arbetet man kan göra inom Kulturstrategin relaterar till idén om kunskapsallianser (jfr diskussionen om Malmökommissionen, avsnitt 1.2.3):

Det är där vi kan vinna mest på en insats: att bygga nya allianser med andra, både internt och externt. Det kanske är det man får fokusera på, särskilt när det är ett sådant top-down-initiativ från politiskt håll: att ge resurser för personalen att ha tid att träffa

andra och hitta bra strukturer. Det kanske räcker, det skapar ringar på vattnet.

Den kanske allra mest kritiska kommentaren kommer från en medarbetare på en av stadens kulturinstitutioner, som om Kulturstrategin säger:

Där är jag väldigt skeptisk, faktiskt. Kulturstrategin växte fram ur något bra – Malmökommissionens arbete och en något förändrad syn på Malmö stads roll, möjligheter och ansvar. Men sedan har man formulerat målsättningar och uppdrag på ett sätt som gör människor förvirrade, för resurserna finns inte där. Åtagandena är stort formulerade och formulerade från ett top-down-perspektiv. Det finns inga mätbara mål, vilket gör en väldigt stressad och förvirrad. Det finns inget sätt att förhålla sig till om man skulle kunna göra något som uppfyller någonting eller inte.

En annan intervjuperson menar sig från olika håll höra kritik mot Kulturstrategins mål, men hens egen slutsats är att problemen inte finns där utan i en brist på engagemang för strategin inom den egna förvaltningen och en alltför stor tolerans mot andra förvaltningars oförmåga att ta itu med sina egna åtaganden.

I svaren från kulturförvaltningens verksamheter framkommer, sammanfattningsvis, ett antal spänningsförhållanden, som skulle kunna uttryckas med ord som fokusering kontra bredd, styrning kontra frihet och uppifrån kontra underifrån. De mest kritiska kommentarerna handlar om ett uppfattat glapp mellan visioner – i och för sig lovvärda – och en konkret verksamhet som inte har resurser eller ett tillräckligt engagemang i organisationen för att det ska bli tydligt vad man ska göra. Detta skapar osäkerhet och stress bland medarbetarna. Några röster är uttalat kritiska mot den egna organisationens ledning. Det är dock inte helt lätt att värdera dessa kommentarer i relation till just Kulturstrategin, mer än som ett konstaterande om att bilden är motsägelsefull: handlar det om för lite styrning eller för mycket (eller kanske en styrning som uppfattas som godtycklig och nyckfull), oklara mål eller tydliga mål men brister i genomförandet? De tolkningar av situationen som möter mig i dessa intervjuer pekar

i delvis olika riktningar, även i de fall där man har en kritisk utgångspunkt i sina kommentarer.

Dock menar flera av de intervjuade att Kulturstrategin pekar ut en riktning angående det egna arbetet som de uppfattar som angelägen, nämligen mot målet att nå ut, att utveckla samarbeten med andra utanför den egna organisationen: för ett gemensamt lärande, men kanske också för att kunna stärkas i sin egen roll och identitet. Arbetets institutionella (eller "institutionaliserade") karaktär är här både en styrka och en svaghet. Det skapar, åtminstone i bästa fall, tydlighet kring vad som är ens uppdrag men riskerar samtidigt leda till en oförmåga att se nya möjligheter. Här kan, menar jag utifrån dessa svar, Kulturstrategin fylla rollen som något av en murbräcka, men det handlar i detta fall om att riva murarna inifrån snarare än utifrån. Tillåter organisationen och det institutionella tänkandet detta? Svaret på den frågan är inte självklart, men det är uppenbart att det, åtminstone på sina håll, finns tydliga ansatser i denna riktning.

5.3.1 Barnkulturenheten

Barnkulturenheten är kulturförvaltningens enhet för att förmedla kultur till Malmös skolor och förskolor. Jag intervjuar två av medbetarna vid samma tillfälle. Enhetens uppdrag inom Kulturstrategin handlar om åtagande 1, "Öka tillgång till kultur för barn i skola och förskola".

Kultur erbjuds alla barn och unga i Malmö stads skolor och förskolor (inklusive de fristående skolorna), men de största insatserna görs för årskurserna F-3. Därefter blir det glesare med insatserna, trots en tydlig ambition om att även nå de äldre eleverna. Där upplever man att det finns hinder. Intervjupersonerna noterar därför att det egna uppdraget främst riktar sig mot för- och grundskolan. Även mot stadens gymnasieskolor, men de senare får del av ett betydligt mindre utbud och har varit uppenbart svåra att involvera i arbetet utifrån kulturstrategiuppdraget: "Vi vill nå gymnasiet för att kunna få ett helhetsgrepp och kunna bygga upp kommunikationskanaler som inte finns idag, liknande dem vi har med förskolan och grundskolan".

För att möjliggöra utbudet av kultur arbetar man med både stadens kulturinstitutioner, de kommunala bolagen inom kultursektorn och det fria kulturlivet. Det arbetas intensivt med att skapa bredd i utbudet, att låta olika kulturformer komplettera varandra på bästa

sätt. Kulturpedagoger som arbetar ute i skolorna gör också ett viktigt arbete för att stärka banden till skolor runtom i Malmö, ofta på lärarnas initiativ. Allt erbjuds konstadsfritt. En stor del av arbetet är uppsökande, det vill säga föreställningar, film, samtal, författarträffar med mera erbjuds i skolornas och förskolornas lokaler. Samtidigt är det också viktigt att barnens och ungdomarnas möten med kultur kopplas till betydelsen av att komma ut i staden och uppleva den. Självkritiskt, och kopplat till kulturstrategiprocessen, ser intervjupersonerna dock att arbetet med barnkultur skulle behöva sträva mot ett vidgat kulturbegrepp och att erbjuda nya genrer för barn och unga. Här känner intervjupersonerna att kulturförvaltningen skulle behöva lyssna mer på de unga själva. En annan brist i arbetet med Kulturstrategin har, enligt dessa intervjupersoner, handlat om svårigheter i att samordna sig med andra förvaltningars arbete, till exempel det arbete med en kulturplan som har gjorts inom förskoleförvaltningen och där medarbetarna på barnkulturenheten inte har känt sig involverade.

Jag undrar: "Finns det något sätt att följa individer, alltså hur mycket kultur ett visst barn har fått ta del av under sin skoltid?" Svaret är nej. Detta kan man inte veta med den befintliga statistiken som underlag, och i viss mån kanske det är en brist. Dock påpekar intervjupersonerna, att även om det gick att följa enskilda barn på det sättet så skulle ett sådant material riskera att bli missvisande eftersom Barnkulturenhetens arbete bara avser den kultur barnen får ta del av *under skoltid*. Därutöver finns all den kultur barn får del av genom kulturskolan, genom kulturhus och mötesplatser, genom egna besök på stadens kulturinstitutioner och på en rad andra sätt.

Varför är då kulturen så viktig för barn och unga? "Det handlar om att barn ska få upptäcka sin egen röst genom att utbudet av kultur visar på att alla människors berättelser är viktiga. /.../ Det kan förstärka ett lärande genom ett annat uttryck." För att vara pedagogisk måste kultur inte vara "pedagogisk", alltså tillrättalagd och uppbygglig. Den kan också vara obekvämlig och besvärlig.

Kulturens roll för en hållbar stadsutveckling är, menar de, just det som uttrycks med orden att "kultur gör skillnad". Det handlar om att minska trösklar och bidra till unga människors identitets- och meningsskapande, öppna upp nya världar och *våga*. Hos den enskilda eleven, och genom de samtal som kulturupplevelserna väcker i klasserna, sker något som gör eleverna – och i förlängningen

staden – starkare: “Kulturen kan inte ensam göra mirakel, men den är en del av livet och en del av att bygga en hållbar stad.”

5.3.2 Kulturhus och mötesplatser

En av mina intervjupersoner arbetar som utvecklingssamordnare inom staben för kulturförvaltningens avdelning Kulturhus och mötesplatser, med uppdrag att arbeta för en samordning av enhetens ansvarsområden med andra verksamheter inom förvaltningen och i staden under gemensamma mål om kultur på fler platser i staden och att malmöbor ska ha så god tillgång till kulturverksamhet som möjligt. Det är, menar hen, viktigt att se mixen av verksamheter och dess möjligheter till samverkan. Mötesplatser behöver vara gränsöverskridande och inte begränsa sig till en eller ett fåtal målgrupper. Begreppet “kulturhus” rymmer en sådan öppenhet, menar hen, men man behöver arbeta för att göra det som händer i dessa hus mer synligt och stärka samarbetet mellan olika aktörer som är intressenter i samma hus eller på samma plats. I Malmö, en migrantstad där en stor del av befolkningen är nyanländ i staden och i landet, kan ett kulturhus – såsom ett bibliotek – få en viktig roll i att representera det nya samhället. Samhället består av olika grupper, och ingen människa har bara en identitet. Därför har mötesplatserna en nyckelroll, för de hjälper oss att förstå både samhället och vilka vi själva är i det.

Om Kulturstrategin säger intervjupersonen att det är bra att Malmö stad har lyft de strategiska kulturpolitiska frågorna och tydliggjort vad som behöver göras. Tillkomsten av Kulturstrategin byggde på många parter medverkan, vilket i sig är mycket värdefullt eftersom frågan “vad vill vi med Malmö som kulturstad?” behöver ställas och diskuteras brett. “Jag tycker mycket om strategi”, fortsätter hen, “men jag tycker också om handling”. Därför uppfattar hen också det mer handfasta arbetet med handlingsplanen som fruktbart.

De mötesplatser intervjupersonen arbetar med möjliggör en flexibel verksamhet som utgår från platsen men som inte har ett tydligt definierat innehåll, vilket hen ser som en stor styrka. Kulturen kan där få spela en öppen roll, kreativ för både den som själv utövar och den som är mottagare av kultur. Samtidigt tenderar kulturens betydelse för stadens hållbara utveckling att överdrivas en smula, eller kanske snarare att lämnas odefinierad. Malmökommissionen ser hen som ett exempel på denna tendens: Det talas där om hur viktig

kulturen är och hur eländigt allt skulle vara om den inte fanns, men *vad* i kulturen som har denna positiva effekt, det säger man inte och därför ger ett sådant konstaterande inte någon riktig vägledning i ett kulturstrategiskt arbete:

Det finns en potential i att jobba mer med kultur och möjliggöra mer kultur i Malmö för att människor ska må bättre och känna sig mer socialt trygga, men det krävs mycket annat också, och kulturen får inte tränga bort andra saker som människor också behöver.

Ett värde med Kulturstrategin är, menar intervjupersonen, att den öppnar upp vägar för kulturen in i andra förvaltningar och verksamheter i staden. I vilken mån detta kommer att bära frukt är dock i hög grad beroende av enskilda personers engagemang och att man tillåter sig att ha en kontinuitet. I konkreta beslutssituationer och budgetavgöranden finns det en stor risk att något så "mjukt" som kulturen får stryka på foten, till förmån för de "hårda" kommunala åtagandena.

5.3.3 Malmö Museer

Min intervju med en medarbetare på Malmö Museer uppvisar perspektiv från en central kulturinstitution i Malmö – en institution med en mycket bred kontaktyta mot Malmöborna (under ett år når man t.ex. mer än hälften av alla skolbarn i Malmö) – men samtidigt en institution som jag har fått intrycket av har följt kulturstrategiprocessen på lite avstånd. Detta bekräftas också delvis i samtalet. Från början var man tre personer som arbetade med implementeringen av Kulturstrategin men på grund av andra tyngande åtaganden har man behövt reducera det till två. Museimedarbetarna har följt processen såtillvida att de har haft kontinuerlig kontakt med de ansvariga inom kulturförvaltningen och försökt delta vid frukostmöten, men ofta har det inte fungerat på grund av tidsbrist. Man är dock öppen för att engagera sig mer i arbetet framöver. Att jobba på tvärs mellan förvaltningar är inget problem i sig; tvärtom ligger det tvärssektoriella arbetet i själva uppdraget. "Det är inte där det stöter på patrull utan det är bara tiden".

På museet finns ett 25-30-tal olika yrkesgrupper och man bevakar många områden:

Museet är speciellt. Vi står på tre ben: det kulturhistoriska, det naturhistoriska och det teknikhistoriska. Det är kulturarv, men det är kulturarv i bred bemärkelse, och handlar både om det som är materiellt och det som är immateriellt.

Att vara museum och stå på dessa tre ben innebär att kulturförvaltningen, med dess till synes snävare perspektiv på kulturen, "blir en lite för trång kostym".

Kulturstrategin är ett bra och viktigt initiativ och kan leda till ett verkligt samarbete mellan förvaltningar i staden, mot ett gemensamt mål: ambitionen att göra kulturen till hela stadens angelägenhet. "För staden är det viktigt att det finns ett bra samarbete mellan förvaltningarna. Risker är annars att alla kör på i sina stuprör och bara tänker på sitt." Kulturstrategin speglar också en ambition som är Malmö Museers egen, nämligen den om att ha låga trösklar. Man har visserligen (en låg) entréavgift, men denna avgift ska ge tillträde till allt. Man vill inte ha en uppdelning mellan de som har råd att komma och de som inte har det. Därigenom kan kulturen spela en roll för den hållbara stadsutvecklingen, "ha en utjämnande betydelse och råda bot på ökande klyftor i samhället", som intervjupersonen uttrycker det.

Av resursskäl arbetar museet inte mycket med uppsökande verksamhet. Ett undantag är dock projektet *Tidsresan*, som har genomförts i samarbete med de lokala biblioteken runtom i staden och där fokus har legat på närområdena. Projektet är avslutat men idén skulle kunna tas vidare och utvecklas i annan form, till exempel med anknytning till äldreboenden.

Vid intervjun, genomförd i april 2018, lyfter intervjupersonen fram hur hen uppfattar att kulturstrategiprocessen "verkar lite göra halt, och lite omtag". Detta är en iakttagelse som stämmer överens med hur jag själv uppfattade situationen vid denna tidpunkt, men den vittnar också om hur signalerna om detta uppenbarligen lyhört har uppfattats från olika delar av stadens organisation.

5.3.4 Malmö Konsthall

I intervjun med företrädaren för Malmö Konsthall framgår att arbetet i konsthallen är varierande och flexibelt, vilket gör att man som medarbetare har en inblick i hela verksamheten. Ansvarsområdena kan därmed uppfattas som lite flytande, vilket gör att det kan vara svårt att kommunicera utåt vem som har ansvar för vad. Konsthallens primära ärende i staden är att förmedla upplevelser av och kunskap om konst som kreativ verksamhet. Konsten relaterar också till ett bredare kulturbegrepp och konsthallen arbetar med kultur i en bredare mening – som rörelser, utbyten och möten mellan människor – som själva ramen för det konstnärliga innehållet. Kultur får människor att må bra, vilket ses som ett grundläggande motiv, både för konsthallens arbete och för behovet av en kulturstrategi för staden.

Om det egna engagemanget i kulturstrategiprocessen säger intervjupersonen att hen från början skickades till mötena av sin dåvarande enhetschef, ett engagemang som dock med tiden har blivit personligen viktigt. Kulturstrategin pekar, menar intervjupersonen, på behovet av ett möte, ett möte med andra människors tankar i vilka man själv kan utvecklas. Oavsett formen för det kulturella uttrycket så är det något som händer i individen, och det handlar om att hitta saker som ger människor utlopp för sina känslor. Kultur är något djupt personligt – “det handlar om ens eget känsloliv, något som ingen annan kan komma åt eller ta ifrån en” – och därför är det också, menar hen, av central betydelse för en hållbar utveckling: “Hållbar stadsutveckling handlar om att staden ska vara en plats där människor trivs, och då behöver det finnas rum där man kan trivas.” Kulturen kommer, menar hen, in där dessa platser och rum ska designas. “Oavsett vilket område man bor i ska det inte vara för långt till ett bibliotek, en teater eller en biograf. Det ska inte vara svårt att ta sig till något man vill ägna sig åt.” Hållbar utveckling handlar om att öka tillgängligheten och jämlikheten i tillgång, till exempel genom att anordna kulturevenemang som är gratis. Kulturstrategin uppmärksammar människor i staden på viktiga aspekter av vad som finns i staden och på *varför* dessa aspekter är viktiga.

Kulturstrategin som process går i detta avseende i rätt riktning: “Den är ett oerhört bra initiativ!”. Med sin ambition att skapa tillgång till kultur för alla, på ett vardagligt plan, bör kulturstrategin

uppmuntra alla som arbetar i Malmö stad att ägna sig åt kultur och stärka närvaron av kulturella uttryck i vardagslivet, även som en kompensatorisk handling, eftersom kulturen i vår tid tillåts ta mindre plats – och ges mindre resurser – i till exempel skolan och mycket annan offentligt finansierad verksamhet. I konsthallen sker mycket arbete “bakom” själva utställningsverksamheten: offentlig konstverkstad, projekt, kvällsevenemang, samarbeten med bland annat områdesbibliotek och skolor samt medverkan på Malmöfestivalen och olika områdesdagar, för att därigenom “nå ut till grupper som inte så ofta tar sig hit”. Samarbete bedrivs också med Barnkulturenheten, Kulturskolan, filmfestivalen Nordiskt Panorama med flera aktörer. Konsthallen sträcker sig brett, och har gjort så en längre tid, och vill ogärna retirera från den ambitionen, vilket ibland innebär en kamp om och ett “trollande” med resurser.

5.3.5 Malmö Stadsarkiv

En av mina intervjupersoner, med arbetsledande och administrativa uppgifter på Malmö Stadsarkiv, berättar att hens arbete ligger inom den del av arkivets verksamhet, “den publika och den pedagogiska”, som kulturnämnden är uppdragsgivare för och som relaterar till kulturstrategiprocessen. I stadsarkivets löpande arbete har man inga svårigheter att länka arbetet till Kulturstrategins ambitioner. Kultur – och kulturens tillgänglighet för malmöborna – är själva ärendet för stadsarkivets publika arbete. “Kultur är allt vi gör på kulturförvaltningen och lite till.” Möjligheten att delta, vara aktiv och medskapande är grundläggande för hens förståelse av kultur, och kulturförvaltningen lyckas bra i det arbetet.

“Kulturstrategins styrkor överväger svagheter”, menar denna intervjuperson. “Jag är övertygad om att kultur gör skillnad, skapar möjligheter, vidgar horisonter och knyter ihop staden. Oavsett var vi är; bara det finns en möjlighet ta del av kultur eller vara medskapande.” En svaghet med Kulturstrategin, då som process, ligger dock i svårigheten att få in arbetet i den löpande verksamheten:

I det projekt vi hade var vi tvungna att ta in externt folk, men jag skulle vilja att det fick bli en integrerad del i vår löpande verksamhet, inte bedrivs i projektform. Vi försöker ha det levande, men det behövs en uthållighet och en samordning som blir svår att integrera med det löpande, dagliga arbetet.

Att åstadkomma en hållbar stadsutveckling handlar i hög grad om att göra människor mer delaktiga:

Kulturen finns representerad på så många platser i staden. Det finns en möjlighet till en mer stimulerande vardag och ett fortsatt lärande, oavsett vilken ålder du är i. Malmö stad arbetar väldigt brett och lyckas nå ut till alla områden.

Även om mycket kan bli bättre finns det hos denna intervjuperson alltså en tydlig bild av Kulturstrategin och dess ambitioner som både värdefulla och med förutsättningar att i hög grad lyckas.

Arbetet med Kulturstrategin har särskilt fokuserats på ett projekt, genomfört tillsammans med en tidigare stadsområdesförvaltning som efter stadens omorganisation gick upp i hälsa-, vård- och omsorgsförvaltningen. Om detta berättar den andra av mina intervjupersoner på stadsarkivet, som arbetar som arkivpedagog, i första hand mot skolor. Med bakgrund som historiker och med kulturarvsfrågor som sitt dagliga arbete har hen en bred förståelse av vad kultur är:

Vi arbetar dagligen med att göra kulturarvet tillgängligt och attraktivt. När jag för något år sedan var på ett möte med Kulturstrategin och läste det de menade med kultur kändes det ganska självklart, även om jag personligen kanske skulle ha velat ha definitionen lite bredare.

Projektet intervjupersonen var involverad i, *Malmö i mitt minne*, var inriktat mot äldreomsorgen. Anknytningen till Kulturstrategin var tydlig i och med att detta projekt var definierat som ett pilotprojekt, pekande framåt mot nya sätt för stadsarkivet att arbeta i samverkan med andra förvaltningar. Kulturstrategin gav ett incitament för att få arbeta med viktiga frågor, och detta har gett intervjupersonen en positiv bild av Kulturstrategin och dess ambitioner: "Kulturstrategin syftar högt, och det är bra. Om vi sedan når hela vägen är en annan fråga, men vi kommer att sträva åt det hållet." Hen är nöjd med projektet. "Det blev bra. Ett väldigt bra möte mellan olika verksamheter." Hen tillägger: "Det var en lång starträcka på projektet, men när det kom personal från vårdboendena och såg att det fanns en möjlighet att använda vårt material i deras dagliga arbete, då kände vi att vi hade träffat rätt".

5.3.6 Malmö Stadsbibliotek

Min intervjuperson på Malmö Stadsbibliotek hade haft en central roll i en av de utvecklingsprocesser som biblioteket hade drivit: KRUT, som var ett initiativ från stadsbibliotekarien syftande till att, som intervjupersonen uttrycker det, “utveckla ett koncept för en verksamhet som arbetar med skapande och möten för ungdomar, och att i samverkan med externa aktörer och i dialog med målgruppen designa ett fysiskt rum för denna verksamhet”. Det handlade alltså om att bereda en fysisk plats i stadsbiblioteket och om ett projekt som har väckt en hel del uppmärksamhet och bland annat presenterades på kulturstrategifrukosten den 29 augusti 2017.

På ett personligt plan hör den sociala hållbarheten till de starkaste drivkrafterna för denna intervjuperson. Som anställd på biblioteket möter hen många olika sorters människor, och det blir tydligt att staden rymmer en stor ojämlikhet i fråga om makt och resurser. Detta, menar intervjupersonen, är vad man behöver arbeta med från stadens sida, och det är detta som frågan om social hållbarhet handlar om. Arbetet med att nå ut med kultur till malmöborna är angeläget, säger hen, men “ibland kan det kännas meningslöst; vi jobbar ’här uppe’, men folk har ingenstans att bo. Och jag tvivlar på att man är särskilt intresserad av det offentliga kulturlivet då. Det kommer långt ner på listan.” Kulturen kan dock fungera som ett verktyg för att ge röst åt maktlösa grupper. Ett annat projekt, som hen var engagerad i vid intervju tillfället, kan utgöra ett bra exempel:

Vem står längst ifrån delaktighet i samhället? Vem måste vi lyfta för att få ett hållbart samhälle? Barn och unga har något slags struktur genom skolan. Det betyder inte att det är bra, men vi såg en grupp som ofta blir bortglömd – människor på LSS-boenden – och vi testade med några boenden om vi kunde hitta något som skulle förbättra deras möjligheter att bli delaktiga i kultur, och sedan förhoppningsvis kunna sprida det. Vi är på väg.

Intervjupersonen beskriver Kulturstrategins åtaganden som resurskrävande och svåra att uppnå. Det positiva är dock det arbete på “på tvären” som det har initierat och den inblick olika delar av organisationen har fått i varandras verksamheter. “Horisontellt” – mellan förvaltningar och institutioner – utvecklas många vinster, men

“vertikalt” – inom den egna organisationen och i relationen till den egna förvaltningsledningen – finns det oklarheter.

5.4 Andra förvaltningar

Svaren från dem som företräder andra förvaltningar inom Malmö stad uppvisar ett lite annat mönster. Här finns – naturligt nog – inte samma “interna” perspektiv på kulturförvaltningens arbete kring handlingsplanen. Det handlar här om vilken inblick – eller brist på inblick – man känner att man har haft i processen, hur man uppfattar styrningen (eller bristen på styrning) och hur man uppfattar sin egen roll i relation till det kulturförvaltningen gör.

En av de intervjuade berömmar kulturförvaltningens företrädare och beskriver dem som “mycket duktiga processledare”. Hen fortsätter: “De skulle kunna lära ut till oss andra, vara interna konsulter”. Som ett ytterligare medskick påpekar denna person att kulturen som en fjärde hållbarhetsdimension borde marknadsföras hårdare. Hen frågar sig: “Vilken är kulturförvaltningens roll? Att driva en rad verksamheter? Nej, det finns ett större och viktigare syfte som man borde lyfta fram mer och ta ett helikopterperspektiv avseende sin roll i hela staden”. I relationen mellan kulturförvaltningen och andra förvaltningar menar denna person att det är viktigt med den ömsesidiga hjälpen – “att vara varandras budskapsbärare”. Malmö stads förvaltningar – inklusive kulturförvaltningen och dess institutioner – behöver bli bättre på att samarbeta. “Vårt motto borde, även internt, vara: Vi ska vara enkla att samarbeta med.”

Liknade positiva kommentarer om kulturstrategiprocessen kommer från en annan intervjuperson som kort och kärnfullt säger: “Jag tycker ärligt talat att de har gjort det jättebra, en jättebra process!”. De ansvariga har också insett att processen inte rullar på av sig själv: “Vi behöver fortfarande piskan på ryggen, eller en morot, eller handpåläggning”. Detta har de ansvariga alltså förstått, menar denna intervjuperson, och de återkommande kultstrategimötena har fyllt en viktig roll i detta sammanhang.

Även nästa intervjuperson har saker att säga om kulturförvaltningens processtöd för Kulturstrategin, dock från en mer kritisk utgångspunkt. Det är naturligt att det är kulturförvaltningen som ska vara drivande för en kulturstrategi, men den styrning detta kräver menar hen i hög grad har saknats. Jag uppfattar i denna kommentar

en kritik mot att kulturförvaltningen, trots att man borde, inte har förmågan att definiera vad man förväntar sig av de andra förvaltningarna. Det kan vara värt att påpeka att det denna intervjuperson talar om egentligen inte är relationen till arbetet i den egna förvaltningen utan att hen har uppfattat en brist i tydlighet i kommunikationen med *andra* förvaltningar, där förståelsen av det egna uppdraget kring kultur inte är lika väl förankrad.

En annan intervjupersons beskrivning på samma tema speglar, uppfattar jag, en mer dubbel bild: "Ibland har det varit oklart vad processtödjarna gör" (hen refererar här till de personer på kulturförvaltningen i vars uppdrag det ligger att arbeta mot intervjupersonens egen förvaltning). "Deras roll är väldigt luddig." Hen uppfattar sig få glada tillrop men inte det stöd hen egentligen skulle behöva. Formerna för möten och information har dock varit mycket bra. De ansvariga för processen "har gjort ett jättebra jobb i att föra arbetet framåt". Dock har det, uppfattar hen, "tunnats ut i leden och blivit mer folk från kulturförvaltningen" under senare tid. "Om de ska kunna jobba mot andra förvaltningar och aktörer så måste de nog bli tydligare gentemot dem. De [deltagarna från de andra förvaltningarna] hade nog inte försvunnit om de hade känt sig tilltalade."

En av intervjupersonerna ställer sig något kritisk till kulturstrategiprocessens mötesstruktur. "Det hade behövts ett lite mindre format, mer av samtal", säger hen. Många fler – från olika verksamheter – skulle ha haft nytta av att vara med, men vid dessa möten har personer som är vana att göra sig hörda deltagit. "Ett tips är att låta andra komma till tals, att göra på ett annat sätt". Kulturstrategin behöver syfta till att göra kulturen *vanlig*, menar intervjupersonen, "inte högrävande och märkvärdig": "Jag hoppas att Kulturstrategin lyfter blicken och inte navelskådar och pratar sitt språk." Här framskymtar en kritik mot en process som inte har *nått ut* i den grad som hade varit önskvärt utan i någon mån framstår som ett slutet samtalsforum för en grupp redan frälsta.

Dessa kommentarer har, uppfattar jag, en mer recenserande karaktär än de som kommer inifrån kulturförvaltningens verksamheter, kanske för att man främst uppfattar processen kring Kulturstrategin som en styrprocess – med såväl sina styrkor som brister – och därtill en utifrån kommande sådan. Materialet är begränsat, men en tendens som jag finner intressant i ett par av svaren är att intervjupersonerna

tycks ha ganska starka uppfattningar om hur processen fungerar för *andra* förvaltningar än deras egen.

Bilden av kulturstrategiprocessen är, trots ett begränsat material, mångfacetterad. Det är tydligt att olika personer sitter inne med olika – och olika mycket – information. Materialet aktualiserar också frågan om i vilken grad det är kulturförvaltningens uppgift att *styra* processen, respektive i vilken grad det snarare handlar om att erbjuda inspiration och möjliga modeller. Här förefaller det råda delade meningar, och en viktig fråga för mina uppdragsgivare att ta med sig är hur man uppfattar sin roll i detta avseende och hur man i fortsättningen – och tydligare – bör kommunicera den roll man anser sig ha.

5.4.1 Förskoleförvaltningen

Förskoleförvaltningen hör till de kommunala förvaltningar som i sitt arbete tydligast har knutit an till Kulturstrategin och dess ambitioner. Exempel på ett lyckat arbete har varit den kulturplan med stöd- och inspirationsmaterial – *Kultur i förskolan* – som färdigställdes under 2018 på gemensamt uppdrag av förskole- och kulturnämnderna. Jag intervjuar en medarbetare på förskoleförvaltningens utvecklingsenhet, som aktivt har deltagit i kulturstrategiprocessen. Intervjupersonen är också teamledare för verksamheten Kreativt lärcentrum i Kulturhuset Mazetti. “Den biten som jag tycker är allra roligast är den som handlar om kulturkopplingen”, säger hen, och berättar om ett mångfacetterat uppdrag som innefattar att vara kontaktperson för Kulturstrategin men också att vara sammankallande för förvaltningens fem kultursamordnare samt delta i referensgruppen för kultur i förskolan.

“Kultur är för mig ett sätt att ta sig an världen och förstå världen på”, berättar hen, vilket också blir en personlig drivkraft för arbetet med barns tillgång till kultur. Detta arbete är, menar hen, en hållbarhetsfråga och en livskvalitetsfråga:

Vi vill poängtera att både barn och pedagoger ska känna att de har tillgång till de kulturinstitutioner som finns i staden. Det ser jag som en mycket viktig del: att ta ner trösklarna. Även pedagogerna ska veta att de kan gå på Moderna Museet eller Malmö Live. Det är inte så krångligt.

Arbetet för en hållbar utveckling inom förskoleförvaltningen inskränker sig inte till de sociala (eller kulturella) aspekterna utan också de miljömässiga. Även den ekologiska aspekten kopplar till barnens skapande förmåga:

Man utnyttjar det som redan finns och ”maxar” det i stället för att bara producera en massa nytt för konsumtion. I det kommer alla de etiska frågorna in och frågorna om hur vi ser på varandra och det vi gör, lyssnandet till varandra och delaktigheten. Och det öppnar även upp för den sociala hållbarheten.

Intervjupersonen vittnar om ett givande samarbete med kulturförvaltningen:

Det jag ser som väldigt positivt med kulturstrategiarbetet är formerna. De har bjudit in till möten och sammankomster på ett sätt som har främjat nätverkande och nya kontaktytor. Det har varit ett jättebra sätt för mig att lära känna kommunen och staden.

Hen tillägger: “Tack vare att vi har kommit närmare kulturförvaltningen och hittat system för att följa upp, och att vi har forum för samtal på ett helt annat sätt [än tidigare], så kan vi också identifiera bristerna.” Hen ser inte Kulturstrategin som direkt vägledande i det egna arbetet, men det finns en andemening i den som hen har lätt att relatera till: “Dokumentet blev en bekräftelse på att det är okej att tänka så här.” Intervjupersonen ser en tydlig koppling mellan Kulturstrategin och Malmökommissionens arbete och att dokumenten sammantaget bekräftar en ambition som redan finns i verksamheten. För förskoleförvaltningen är det angeläget att fortsätta arbetet med att öka barns tillgång till kultur och att vidga ramarna för detta, till exempel genom att på nya och bättre sätt engagera det fria kulturlivet i staden. Utgångspunkten är att barnkultur är något mångfacetterat och att det så måste få vara. Även om det är viktigt att barn får tillgång till *bra* kultur ser intervjupersonen kritiskt på alltför snäva kvalitetskriterier: “Kulturen är ett sätt att mötas och att skapa mötesplatser kring något. Vad detta ’något’ är är inte alltid det primära. Det kan handla om något att *se den andre genom*.”

5.4.2 Grundskoleförvaltningen

Intervjun på grundskoleförvaltningen görs med en person anställd vid denna förvaltnings utvecklingsavdelning, organisatoriskt placerad inom den verksamhet som kallas Pedagogisk Inspiration (PI Malmö), som drivs gemensamt av de tre utbildningsförvaltningarna. Det aktuella uppdraget är *Kultur i skolan*, ett stöd för skolorna att bli mer kulturaktiva och som hanterar samordningen av det statliga stödet *Skapande skola* samt samarbetar med kulturförvaltningens barnkulturenhet och de olika kulturinstitutionerna.

Vi provar oss fram på olika sätt, bland annat om hur det kommunala kulturutbudet kan knytas ihop med Skapande skola, så att det blir en fördjupad upplevelse. Vi har också skapat en gemensam referensgrupp – en operativ funktion – och jobbar även mer strategiskt genom ett samarbete med Mötesplatser och kulturhus. Vi försöker se var våra åtaganden går ihop och synliggöra möjligheterna.

Skolan når barn i hela staden och jobbar med den dubbla målsättningen om ökad måluppfyllelse och ökad likvärdighet, vilket är viktiga ledstjärnor även i fråga om arbetet med kulturen och den betydelse denna har för barnens lärande och personliga utveckling.

Uppdraget Kultur i skolan arbetar direkt mot skolornas kulturombud. Ett gemensamt dokument beskriver hur man vill att skolorna ska definiera deras uppdrag, men rektorerna har själva mandatet att bestämma hur verksamheten ska organiseras, varför de lokala lösningarna ser väldigt olika ut. I samband med deltagandet i ett regionalt nätverk för kultursamordnare har det blivit tydligt för intervjupersonen hur ovanlig situationen är i Malmö, där skolförvaltningarna själv tar ett ansvar för dessa frågor, ett ansvar som annars nästan alltid ligger enbart på kommunens kulturförvaltning. Att grundskoleförvaltningen dessutom har anställt två personer för uppdraget pekar på långsiktigheten och, därmed, att detta är ett arbete med ambitionen att bidra till en hållbar utveckling i Malmö.

Problematiskt är dock att många av malmöskolornas kulturombud uppfattar sig ensamma i verksamheten och att de saknar ett tydligt uppdrag, varför ambitionen numera är att varje skola helst ska ha en kulturgrupp snarare än ett ensamt kulturombud.

Uppdraget Kultur i skolan är brett och bärs av två tjänstepersoner inom utvecklingsenheten. De har arbetat med kulturbegreppet och konstaterat att det egna arbetet relaterar både till de estetiska och de "hermeneutiska" aspekterna av begreppet (vilket i sin tur relaterar till en indelning i fyra olika kulturbegrepp – ett ontologiskt, ett estetiskt, ett antropologiskt och ett hermeneutiskt – som Johan Fornäs gör i boken *Kultur* (2012) och där det hermeneutiska kulturbegreppet är det bredaste och handlar om kultur som meningsskapande aktiviteter).

Om Kulturstrategin och dess styrkor och eventuella svagheter säger intervjupersonen: "Att det är Malmö stad-övergripande och omfattar alla förvaltningar är naturligtvis en styrka – om man lyckas. Men det är jättesvårt." Svagheten blir just att man har skapat en skör konstruktion som kräver mycket av alla inblandade.

Vi [grundskoleförvaltningen] ingår i fem åtaganden, där det första åtagandet – att öka tillgången till kultur i skolan – sammanfaller med vårt grunduppdrag, med det vi arbetar med varje dag. Det åtagandet blir helt oproblematiskt och det är detta grundskoleförvaltningen har valt att satsa på. Men de andra fyra åtagandena... Där har man sagt att vi kan se vilka delar man skulle kunna jobba med, men man har valt att vara reaktiv och är med om processstöderna på kulturförvaltningen vill driva det och hör av sig. Bollen ligger alltså hos kulturförvaltningen. Och det har ännu inte hänt.

Intervjupersonen pekar på den inbyggda svårighet som ligger i att en förvaltning vill ha något av en annan. Reaktionen blir då att "det blir nog bra, men ni får göra något så får vi se vad vi kan göra åt det". Någon – i det här fallet kulturförvaltningen – måste vara drivande och visa vägen i arbetet.

5.4.3 Hälsa-, vård- och omsorgsförvaltningen

Min intervju på hälsa-, vård- och omsorgsförvaltningen görs med en medarbetare som under en längre tid har arbetat i en verksamhet kallad *Guldstunder i de äldres vardag*. "Vi startade som ett projekt med statliga stimulansmedel 2007 och blev 2011 en fast verksamhet", berättar hen. Syftet med projektet var att "höja och utveckla

arbetet med det sociala innehållet på de kommundrivna särskilda boendena”. Bakgrunden var att brukarundersökningar inom verksamheterna hade pekat på brister i fråga om kultur och en meningsfull vardag för de äldre.

Man har under årens lopp behövt prova olika format. Utvecklingen av den kommunala hemtjänsten har gjort att äldre idag kan bo kvar hemma betydligt längre, vilket i sin tur betyder att de som får plats på vårdboenden är ännu äldre än tidigare och ofta multisjuka. Som en följd av detta blev arbetet på vårdboendena tyngre, med påföljden att det blev svårare även för personalen att komma loss. Med en samlad vård- och omsorgsorganisation för hela staden finns nu förhoppningen om att man kan skapa en mer likvärdig verksamhet för äldre i hela staden.

“Det sociala innehållet” är för intervjupersonen starkt förknippat med kultur:

Det är egentligen allt. Det är mötet, omhuldandet. Kultur i vården är därför egentligen inte så krångligt. Det handlar om hur man frågar, och om att tillåta sig att vara nyfiken. I det lilla formatet kan vi göra skillnad.

Från början var man flera anställda, men vid intervjutillfället återstod två medarbetare i denna verksamhet (och sedan dess har verksamheten ombildats och finns idag inte längre kvar i sin tidigare form). Man skapade en lokal som skulle kunna fungera som en inspirationsverkstad, ett försök att peka på vad personalen inom äldreomsorgen med små skulle kunna göra för att förbättra vardagslivet för de äldre på stadens boenden. “Vi har två målgrupper, de äldre och personalen. Om personalen, som ska ta hand om de gamla, aldrig har varit på museet eller på biblioteket, då är det en lång väg att gå och då blir äldreomsorgen en isolerad värld i förhållande till staden runtomkring.”

Om kulturstrategiprocessen har intervjupersonen mycket positivt att säga, inte minst i fråga om det projekt, *Malmö i mitt minne*, som man genomförde tillsammans med stadsarkivet. Detta projekt blev ett utmärkt exempel på samarbete. En risk med processen är annars, menar hen, att det blir “en grupp som pratar men inte gör”. Intervjupersonen har personligen fått ut mycket positivt av samar-

betet inom kulturstrategiprocessen, men runtomkring i den egna förvaltningen uppfattar hen att kunskapen om Kulturstrategin är mycket låg. Det blev ganska snabbt tydligt att det inte handlade om att kulturförvaltningen skulle erbjuda verksamheterna nya kulturresurser, som vissa inom hens egen förvaltning hade uppfattat det, utan om ett samarbete. Bakgrunden till detta är vad som förefaller vara en ständig resursbrist inom äldreomsorgen när det handlar om just kultur och de sociala verksamheterna. "Det är märkligt att man har en barnkulturbudget och barnkultursamordnare men inte motsvarande för äldreomsorgen. Det behövs länkar mellan vården och kulturen, och det behövs mer resurser så att man kan göra mer." Hållbar kan staden bli om utgångspunkten är att alla ska ha tillgång till det de behöver: en stad där man kan bli gammal och där alla människor – även de äldre – tas tillvara.

5.4.4 Miljöförvaltningen

Miljöförvaltningen har deltagit i kulturstrategiarbetet som ett led i ansvarstagandet för stadens hållbara utveckling. Som särskilt viktigt i detta sammanhang uppfattar jag förvaltningens uppdrag om lärande för hållbar utveckling, vilket rent konkret kopplar samman miljöförvaltningen med kulturverksamheter i staden, särskilt Malmö Museer. "Kulturens uttrycksmedel", säger en av intervjupersonerna, "är ett viktigt verktyg för att arbeta mot målen om hållbar utveckling". Kulturen kommer in i sammanhang där den kan användas för att förmedla budskap om betydelsen av miljövård och hållbarhetsarbete i bredare mening. Arbetet med Kulturstrategin har aktualiserat frågorna om vad kultur är, och från början uppfattade intervjupersonen dessa frågor som lite förvirrande i diskussionen. "Vad pratar vi om egentligen? Pratar vi om kultur och traditioner, eller pratar vi om konst och musik och teater?" Intervjupersonen menar att vi behöver kulturen "som en samhällsdräkt", och inte minst Malmökommisionen har visat vilken stark roll kulturen (och föreningslivet) har för att utjämna ojämlika förutsättningar mellan människor.

För en förvaltning vars arbete i så hög grad kretsar kring hållbarhetsfrågor blir det särskilt intressant att fundera över vilka aspekter av hållbar utveckling det egentligen är som kulturen kan antas understödja. I detta sammanhang säger en av medarbetarna att "vi behöver ett levande kulturliv och vi behöver kulturutövare som kan

försörja sig på sitt jobb – för det är ett jobb – och att se värdet i det kulturutövarna levererar är en nyckelfråga”. Hen menar vidare att “vi kan hitta smartare sätt att föra medborgardialog på om vi kan få med kulturen”. Kopplingen mellan kultur och miljö handlar bland annat om kulturens unika roll som budskapsbärare och tanke- och engagemangsväckare. Miljöfrågorna är brännande för staden och världen, och kulturens förmåga att föra människor in i frågor och stimulera deras eget engagemang behöver tas tillvara. “Viktiga miljöfrågor måste inte levereras i tjocka pärmar eller som uppmaningar på arga lappar.” Malmö stad borde också uppmuntra sig själv att göra justare upphandlingar, menar intervjupersonen, och hen ser detta som en viktig aspekt av Kulturstrategin som inte får glömmas bort. Även kulturarbetare bör ha rätt att leva över existensminimum. Därför bokas kulturutövare in när kulturförvaltningen skapar engagemang: för att skapa en trevlig konferensmiljö men också – och framför allt – för att på andra sätt tydliggöra budskapet. (Detta har också blivit tydligt vid evenemang som jag själv har deltagit i: miljöförvaltningen tänker kultur som ett sätt att skapa intryck och arbeta pedagogiskt med miljöfrågorna.) På ett bredare plan handlar det emellertid också om att på olika sätt koppla samman kultur- och hållbarhetsfrågorna, vilket till exempel ter sig särskilt viktigt för det arbete Malmö stad gör i utsatta bostadsområden och över huvud taget i stadsutvecklingsarbetet. Ett exempel där beröringspunkterna blir tydliga är det arbete som bedrivs i och kring Marinpedagogiskt center och på andra områden där miljöpedagogiska och kulturella inslag kan samverka. Med erfarenheter från internationella projekt som miljöförvaltningen varit engagerade i pekar intervjupersonerna också på möjligheten att använda kultur i utsatta områden eller i relation till grupper där mer traditionell myndighetskommunikation ofta misslyckas.

En samlad bild jag får från intervjuerna med miljöförvaltningens medarbetare är att man är imponerade av den talang man menar att kulturförvaltningen har visat när det gäller att driva ett utvecklingsarbete. Ändå uppfattas arbetet med handlingsplanen inte som helt förankrat inom den egna organisationen: “Vi har samma grepp som kulturförvaltningen när det gäller vårt miljöprogram – det är inte bara vi som ska se till att det genomförs – men däremot vet vi hur svårt det är att få gehör för det.” Ett annat exempel är Agenda 2030-arbetet. Synergierna borde vara uppenbara, men det är ändå

svårt att engagera varandra över förvaltningsgränserna. En annan svårighet man pekar på är att inrapporteringsystemet “funkar sådär än så länge” (iakttagelsen härrör från en intervju som genomfördes i oktober 2017). Det har också rått en viss osäkerhet om vilka som ingår i arbetet, men “det får vara lite så där vagt i början, tills alla hittar sin egen roll”, säger en av medarbetarna.

5.4.5 Serviceförvaltningen

Min intervju på serviceförvaltningen görs med en person som arbetar som strateg med inriktning på social hållbarhet, innefattande barnrättsfrågor, och som också är engagerad i kulturstrategiprocessen. Bakgrunden till förvaltningens engagemang på detta område handlar, menar hen, både om dess konkreta ansvar för att ge god service åt olika verksamheter i staden – bland annat kulturinstitutionerna – och den viktiga grund av gemensamma övergripande mål för att stärka den sociala hållbarheten som inte minst Malmökommissionen har inspirerat till och som förvaltningen ska bidra till att förverkliga.

Aktiviteten i kulturstrategiprocessen har gått lite upp och ner, berättar intervjupersonen. Ibland blir arbetsbelastningen från andra uppdrag lite för stor.

Det finns fruktansvärt många åtaganden. Hundratals, till exempel på miljöområdet. Jag brukar säga: “Hellre göra färre saker med kvalitet än att rabbla upp hundra för att visa att vi är duktiga och aktiva!”

“Bryt ner målen”, lägger hen till, syftande på att stadens måldokument tenderar att bli abstrakta och svårtillgängliga. “Gör dem så konkreta som möjligt. Gör dem hanterbara.” Bland alla åtaganden är emellertid kulturstrategiarbetet något som intervjupersonen gärna vill prioritera: “Det är jätteviktigt. Om vi ska få någon effekt av Kulturstrategin så måste vi alla vara involverade.”

Utifrån serviceförvaltningens perspektiv kan arbetet med kultur bland annat handla om verksamheten inom Stadsfastigheter (som förvaltar Malmö stads fastigheter): om att samordna och hitta smarta lösningar, inte minst för hur stadens lokaler ska kunna användas på ett mer inkluderande sätt, och hur därmed exempelvis barns och ungdomars kreativitet kan stimuleras. Delaktigheten i fråga om kultur

bland barn, unga och äldre skulle kunna stärkas på flera sätt, menar intervjupersonen: "Man får jobba lite mer aktivt och våga testa." Det handlar om att göra kulturen mer synlig, inte minst i områden som (med ett uttryck som intervjupersonen ogillar) brukar beskrivas som utsatta. "Kalla dem hellre utvecklingsområden", säger hen. Där behövs kultur som är tillgänglig, inkluderande och som inte kostar en massa pengar. Med en etnisk mångfald som den i Malmö måste man tänka brett i frågor om kultur.

Hen företräder själv en förvaltning där man inte är så van vid att tänka kultur, men kultur finns i allt, till exempel i de skolmåltider som förvaltningens personal serverar varje dag. Som serviceförvaltning kan och bör man också hjälpa andra förvaltningar att förverkliga sina ambitioner på kulturens område.

6 KULTURSTRATEGIPROCESSEN – SAMMANFATTANDE IAKTTAGELSER

Detta kapitel sammanfattar mina iakttagelser som följeforskare för kulturstrategiprocessen. Inledningsvis (avsnitt 6.1) presenterar jag de övergripande iakttagelser jag gjort genom att *följa* processen. Därefter (avsnitt 6.2) kommer jag in på slutsatserna från intervjuundersökningen.

6.1 Iakttagelser från processen

I inledningen av kapitel 3 listades fyra punkter som beskrev syftena med kulturstrategiprocessen inför år 2017. Dessa var: 1) stöd till institutioner och förvaltningar och att stimulera fler samarbetsprojekt, 2) att i större utsträckning involvera det fria kulturlivet, 3) få med förvaltningar som inte varit så aktiva tidigare i processen samt 4) att anpassa handlingsplanen till Malmö stads nya organisation.

Av dessa punkter kan praktiska resultat kopplas till samtliga, med reservation för ambitionen om att “[få] med förvaltningar som inte varit lika aktiva”, ett arbete som jag uppfattar har visat sig svårare än de ansvariga för processen hade förväntat sig. Mitt intryck efter två års följeforskning är att det i fråga om implementeringen av Kulturstrategin framför allt är förvaltningar (och i viss mån personer) som redan i ett tidigt skede visade engagemang i processen som har fortsatt göra detta. En annan oklarhet avser punkten om att i högre grad involvera det fria kulturlivet. Under perioden har ett utåtriktat möte hållits utifrån denna ambition (2017-11-30), men de större effekterna av detta saknar jag underlag för att kunna bedöma och mitt intryck

är att det i detta avseende inte har hänt så mycket nytt i förhållande till det arbete gentemot det fria kulturlivet som kulturförvaltningen sedan tidigare redan driver.

6.1.1 Mötesstrukturen

Angående kulturstrategiprocessens mötesstruktur så rymmer materialet olika intryck (se också kapitel 5). Den "dubbla" mötesstruktur som fanns initialt i processen – med större gemensamma sammankomster med företrädare för alla institutioner och förvaltningar samt en särskild serie mindre möten för kulturförvaltningens processledare – fick i det skedet stöd från deltagarna, som såg den dubbla mötesstrukturen som ett sätt att både hålla samman processen (de mindre mötenas särskilda kännetecken) och sprida kunskap och inspiration bredare (kännetecknande för de större frukostmötena och seminarierna). Mot slutet av perioden noterar jag dock att den dubbla mötesstrukturen har ersatts av en gemensam, och att detta verkar ha inneburit såväl en större tydlighet i den ömsesidiga processen som en större delaktighet för deltagarna. Kanske ska denna förändring i första hand ses som en effekt av tidsfaktorn. En större vana vid formen hade etablerats och därmed en tydligare plattform för hur dessa möten kunde genomföras. Till tidsfaktorn ska emellertid också räknas det faktum att de olika förvaltningarna hade kommit längre i sitt eget arbete. Kulturstrategiprocessen blev under senare delen av följeforskningsprojektet en process där konkreta resultat kunde börja skönjas.

Relaterat till denna fråga är också ett annat intryck som jag vill beröra här – en iakttagelse möjliggjord av den förhållandevis långa projekttiden – nämligen att de personer som representerade olika förvaltningar tycktes uppvisa en över tiden ökande säkerhet i sin relation till kulturstrategiarbetet. Detta är alltså min egen iakttagelse, baserad framför allt på de möten jag deltog i under 2018. Eftersom de flesta intervjuerna genomfördes redan 2017 är det inte på samma sätt möjligt att förankra detta resultat i intervjumaterialet; det förblir ett intryck, grundat i hur jag uppfattar att deltagarna har förhållit sig i gruppdiskussioner och andra samtal i samband med genomförda kulturstrategimöten och -seminarier. Trots att flera aspekter av kulturstrategiprocessen förändrades över tid (p.g.a. kommunal omorganisation, chefsbyten och en förändrad struktur för dialog

mellan kulturförvaltningen och andra förvaltningar) är det inte en känsla av förvirring som framträder vid det sista årets möten utan snarare ett intryck av att processen har mognat och att deltagarna blivit mer trygga i sina roller.

Kulturstrategiprocessen och dess med- och motgångar har beskrivits i de empiriska kapitlen 3, 4 och 5. Här ser vi exempel på både framgångar – i form av en process som successivt hittar sin form och ett gradvis ökande engagemang och ansvarstagande från flera ingående förvaltningar (dock inte alla, vilket har förblivit ett memento för kulturstrategiprocessen) – och ett antal hinder i processen. De uppfattade hindren förklaras främst av förändringar i Malmö stads organisation, vilka gjorde det nödvändigt att revidera handlingsplanen, men också om inbyggda svårigheter som har med förvaltningsgränser, hårt arbetsbelastade medarbetare och oklara prioriteringar att göra.

6.1.2 Relationer mellan förvaltningarna

I maj 2017 konstaterade projektledaren att Kulturstrategin hade lett till ett ökat antal samarbeten och ett stärkt relationsbyggande mellan förvaltningar i staden. Hen noterade också vissa oklarheter i processen: en långsam start, en otydlighet om vem som bör ta initiativet till samarbete och en svårighet rörande förankringen av processen bland chefer på olika håll i organisationen. Dessa iakttagelser verkar ha varit mycket träffsäkra, och slutsatserna kvarstår än idag, nästan två år senare. Det som fungerade från början fortsatte fungera och det som var svårt fortsatte vara svårt. Dock tillkom svårigheter och förseningar som en följd av de organisationsförändringar som har redogjorts för, samtidigt som – å andra sidan – konkreta frukter av processen och de samarbeten den hade genererat också började kunna skördas, särskilt mot slutet av perioden.

Hur ska vi förstå olika parter rolltagande i kulturstrategiprocessen? Handlingsplanen betonar det för hela staden gemensamma åtagandet. En så stor utmaning som denna kan bara antas om det verkligen finns ett engagemang inom flera olika delar av den kommunala organisationen. Men även med en betydande bredd i åtagandena existerar det en skillnad i vad olika förvaltningar rimligtvis kan uppfatta sig ha ansvar för i denna process, liksom en skillnad i fråga om hur de menar att kulturen angår deras egen verksamhet. Som ett åtagande för hela staden har Kulturstrategin av många först

och främst uppfattats som kulturförvaltningens angelägenhet. I handlingsplanen uttrycktes det att det skulle vara "respektive nämnds eget ansvar att tolka och bryta ned de övergripande kulturmålen till sina verksamheter", men för kulturstrategiprocessen som helhet har det ändå varit tydligt att kulturförvaltningen har suttit på förarplatsen. Detta är åtminstone den bild som jag uppfattar har funnits utanför kulturförvaltningen själv och som får stöd i handlingsplanens formuleringar om att "[det] är kulturförvaltningens ansvar att samordna arbetet /.../ och vara ett stöd för övriga förvaltningar" (*Handlingsplan för kulturstrategi 2016-2018*, 2017, s. 6). En sak som för mig som följeforskare därför har varit svår att förstå är varför inte alla delar av kulturförvaltningens egen organisation tycks ha deltagit aktivt i kulturstrategiarbetet. Handlade detta om att strategin sågs som en så självklar utgångspunkt för förvaltningens arbete att behovet av konkreta insatser i relation till den inte uppmärksammades (ens av alla delar av förvaltningen), eller handlade det snarare om att strategins karaktär av Malmö stad-gemensamt åtagande förflyttade fokus bort från det interna arbetet? (Blev, lite mer tillspetsat, processens förvaltningsövergripande fokus för överväldigande för att Kulturstrategin också i tillräcklig utsträckning skulle stimulera en utveckling av de interna arbets- och samarbetsformerna?) Även om just den metaforen kanske inte har uttalats i mitt material har det för mig varit tydligt att hela kulturstrategiprocessen har uppfattats som en strävan att *som ringar på vattnet* sprida medvetenheten om kulturens betydelse och även samarbetsformer för ett gemensamt engagemang för denna fråga. Från en kritisk utgångspunkt kan man dock fråga sig hur långt ringarna egentligen har nått. Det är uppenbart att det har funnits hinder på vägen och att (för att fullfölja metaforen) andra processer har skapat andra typer av vågor som har brutit dem som utgått från Kulturstrategin. Kulturstrategins vågor har haft svårt att nå hela vägen genom den egna förvaltningen, och i fråga om andra förvaltningar har de nått vissa betydligt mer än andra. Och utanför den cirkel som utgörs av den kommunala organisationen – som till exempel till stadens fria kulturliv – har de nått endast i mycket liten utsträckning.

Arbetet för att sätta handlingsplanen för kulturstrategi i verket utgör en ram för något som egentligen är en större strävan – och en större utmaning. Det har handlat om att "öppna upp" kulturen,

göra den till en angelägenhet för fler inom den kommunala organisationen och låta den utgöra ett redskap i fler sammanhang och typer av processer än vad som traditionellt har varit fallet. I någon mån tycker jag mig se att detta kan skapa en viss osäkerhet och tvekan i de förvaltningar som inte identifierar sin verksamhet och sina kärnuppgifter med kultur, vilket i sin tur innebär att de engagerade medarbetarna – deltagarna i kulturstrategiarbetet – ibland behöver föra en dragkamp gentemot sina chefer och mindre engagerade kollegor. Men att öppna upp kulturen innebär också en utmaning för kulturförvaltningen eftersom det betyder att man måste släppa på en del av sitt “ägarskap” för dessa frågor.

Samtidigt ligger inte den avgörande skillnaden här mellan förvaltningarna. De för Kulturstrategins implementering viktigaste skiljelinjerna tycks gå rakt igenom förvaltningarna, mellan dem som intresserar sig för och förstår kulturen som ett effektivt redskap för förändring och dem som ser den som en krydda eller dekoration vilken lätt kan prioriteras bort när arbetet behöver fokuseras eller resurserna tryter. Därför har de av kulturförvaltningen anordnade träffarna framstått som så viktiga för dem som deltagit, oavsett vilka delar av den kommunala organisationen de har kommit från. Vid dessa sammankomster har man varit bland vänner och likasinnade. Där har man tillåtits tala om kultur.

6.2 Intervjuundersökningen

De deltagande personerna i intervjuundersökningen instämmer i kulturstrategiprocessens premisser – dess syfte att stärka “Malmös hållbarhet /.../ med hjälp av konstnärliga och kulturella processer och uttryck” och dess etablerande av “en gemensam plattform att ha som utgångspunkt för samarbeten mellan nämnder, förvaltningar och bolag inom kulturområdet” (*Handlingsplan för kulturstrategi 2016-2018*, 2017, s. 5). Samtidigt ser de i flera avseenden olika på frågan om dess genomförande. Intervjuundersökningen uppvisar en bredd i uppfattningar om kulturstrategiprocessen – och både mycket positiva och anmärkningsvärt kritiska kommentarer framkommer i materialet – men den visar också hur intervjupersonernas placering i den kommunala organisationen är kopplad till olika *perspektiv* på denna process. En kommunal förvaltning är en verksamhet med sin egen inbyggda logik och sina egna traditioner. Att koordinera

ett arbete över förvaltningsgränser kräver därför förmåga till nytänkande men också mod att ifrågasätta förgivettagna normer och gränsdragningar. I flera av intervjuerna har frågorna om samarbete över förvaltningsgränser lyfts fram. Flera av de intervjuade pekar där på de stora dilemman man möter och hur ett stuprörstänkande riskerar att hämma breda och viktiga ambitioner. Hur bör man då göra? Lättast går det när satsningen – i det här fallet Kulturstrategin – “passar som hand i handske med de egna institutionella målen”, som en intervjuperson uttrycker det. Då blir strategin en draghjälp för det man ändå vill göra. Men i andra sammanhang kan värdekonflikter mellan verksamheterna uppenbara sig.

Mitt intervjumaterial vittnar om en bred enighet kring behovet av kultur och i ambitionen om att kultur är något som ska komma alla till del. Denna iakttagelse förstärks av svaren på en fråga jag ställde, en fråga där svaren dock blev så samstämmiga att jag valde att inte ens återge dem i svarsredovisningen. Frågan handlade om huruvida det finns några specifika grupper i staden som arbetet med att implementera Kulturstrategin särskilt borde riktas mot (eller, med andra ord, om det finns några grupper i staden som behöver kulturen mer än andra). Svaren på denna fråga var genomgående nekande, vilket kan tyda på att den var dumt tänkt eller formulerad. Ändå föranleder detta svarsmönster mig att göra vissa reflektioner. Ambitionen om “kultur för alla” förefaller alltså vara djupt rotad hos samtliga inblandade i kulturstrategiprocessen, och detta tror jag i grunden förklarar motståndet mot att namnge några grupper som särskilt “behövande”. Samtidigt tänker vi i många sammanhang att mänsklig behovstillfredsställelse behöver förstås utifrån vad som är utgångsläget. För att uttrycka det lite slarvigt: Alla behöver mat, men behovet ter sig olika för den som är mätt jämfört med den som är hungrig. Det borde vara fullt möjligt att tänka kompensatoriskt kring människors kulturbehov: att behovet för dem som har mycket tillgång till kultur skulle kunna underordnas deras som saknar denna tillgång. Faktorer som utbildningsnivå, socioekonomisk position och geografiskt avstånd från centrum skulle då kunna utgöra nycklar för var behoven av en förstärkning av det kulturella utbudet och de kulturella uttrycksformerna skulle kunna vara störst. För mig förefaller en sådan tanke ganska naturlig, men det faktum att så många av mina intervjupersoner värjde sig mot den visar att frågan om hur kultur och jämlikhet relaterar till varandra inte har något självklart svar.

Frågan om människors behov av kultur knyter också an till en annan fråga som dyker upp i några av mina intervjuer, nämligen den om kvalitet i kulturen. Här kan vi i någon mån notera en skillnad mellan vad kulturförvaltningen uppfattas representera och eftersträva – kultur med kvalitetsambitioner – och kultur i en mer vardaglig, spretig – men också diffus – mening som andra förvaltningar kan ha lättare att identifiera sin egen roll med: kultur i skola och förskola, på äldreboenden, på fritidsgårdar, i stadsrummet med mera; vardaglig kultur som utspelar sig i möten mellan människor, inte nödvändigtvis på särskilt iordningställda scener eller i form av särskilda evenemang. Frågan om vilken kultur som ska bejakas och ges resurser och utrymme i staden uppfattar jag oftast besvaras på ett öppet och inkluderande sätt, även av kulturförvaltningen, som inte heller den framstår som särskilt “elitistisk” i sitt förhållningssätt.²

Hoten mot engagemanget för Kulturstrategin finns runt omkring en, i den egna organisationen och i tyngden av åtaganden och arbetsuppgifter som inte gagnar Kulturstrategins sak. Möjligheten att låta sig involveras i arbetet med Kulturstrategin hänger alltså på organisatoriska faktorer och den egna arbetssituationen. Tidspress och organisatoriskt ointresse – eller oklara besked från chefer – är faktorer som visar sig begränsa möjligheten att engagera sig och som får kulturstrategiarbetet att hamna en bit ner i listan över prioriterade arbetsuppgifter. Men troligen är det också så att Kulturstrategins syn på kulturen och dess betydelse för staden inte självklart kommunicerar med andras förståelse av kulturen, och då blir det svårt att riktigt förstå vad arbetet syftar till. Därför blir det, inför Malmö stads fortsatta kulturstrategiarbete, viktigt att peka på betydelsen av Kulturstrategin som en idégrund, vilken på ett pedagogiskt sätt behöver kommuniceras såväl inom som utanför den kommunala organisationen. Som en av mina intervjupersoner från miljöförvaltningen beskrev det ser väldigt många människor i staden fortfarande hållbarheten som miljöfrågor, möjligen sociala frågor men inte som kulturfrågor. Förståelsen av kulturens betydelse för en hållbar stadsutveckling finns bland de personer jag har intervjuat, men det som kännetecknar den gruppen är att de redan är involverade i kulturstrategiprocessen. Det finns många andra i den kommunala organisationen som inte delar samma förståelse. Det är kanske med dem

² Elitismen framstår dock, åtminstone om vi ska tro den SWOT-analys som genomfördes den 22 september 2017, som ett möjligt hot; se kapitel 5.

och deras kunskap och värderingar som ett nytt kulturstrategiarbete i Malmö behöver börja.

I en av de sista intervjuerna jag genomförde i följeforskningsprojektet om Kulturstrategin smög jag in en fråga – i detta fall till en av kulturförvaltningens medarbetare – som jag inte hade ställt till övriga intervjupersoner men som utgick från insikten om att vi nu närmade oss slutet på den pågående kulturstrategiprocessen. Frågan löd “Vad har Malmö 2021 som det inte hade 2013?” och svaret blev:

2021 har Malmö kulturförvaltnings arbete blivit en självklar del av andra verksamheters medvetande. Man har runtom i staden en lite mer fördjupad kunskap om hur kulturförvaltningen fungerar och vad man rör över.

Detta svar vittnar om ett inifrånperspektiv på Kulturstrategin och dess spridning, ett perspektiv som borde vara naturligt för en företrädare för den instans i staden som har ett särskilt ansvar för förvaltande och spridning av kultur. Svaret rymmer en viktig sanning och kan bekräftas av flera av de iakttagelser jag har gjort i följeforskningsprojektet: Kulturstrategiprocessen har gett en tydligare roll åt kulturförvaltningen i stadens utveckling. Samtidigt handlar inte Kulturstrategin om kulturförvaltningen utan om *kulturen*. Indirekt pekar därför svaret, menar jag, också på att ett kommande och fördjupat kulturstrategiskt arbete i staden i ännu högre grad skulle behöva ta sin utgångspunkt, inte i den kommunala organisationen utan i kulturen i sig.

Bild 11. Malmöfestivalen. (Foto: Jonas Alwall)

**KULTUREN I MALMÖ
– REFLEKTIONER OCH
BLICKAR FRAMÅT**

7 KULTUR OCH HÅLLBAR UTVECKLING I MALMÖ – ÅTTA ASPEKTER AV KULTUR SOM DIMENSION I HÅLLBAR STADSUTVECKLING

När Malmö stad nu står inför avslutningen av den pågående kulturstrategiprocessen och börjar blicka fram emot en ny kulturstrategi kan det finnas anledning att fundera över vad som, utöver ovan nämnda slutsatser från den genomförda följeforskningen, bäst kan gagna perspektivet *kulturens roll för en hållbar stadsutveckling*.

I inledningen till denna rapport målade jag upp ett dubbelt syfte, nämligen att både värdera genomförandet av Kulturstrategins implementering (konkretiserat genom handlingsplanen och den struktur av möten och seminarier som har ramat in processen) och att titta närmare på kulturens betydelse för stadens hållbara utveckling. Den sista frågan – om kulturens betydelse för en hållbar stadsutveckling – var utgångspunkt för kapitel 2 i denna rapport. Perspektivet var där övergripande och handlade endast i liten grad om exemplet Malmö, men frågan om kulturens roll för stadens hållbara utveckling behöver förstås diskuteras även från en lokal utgångspunkt.

Följeforskningsprojektet har inte gett mig tillräckligt underlag för en konkret analys av kulturens betydelse för staden Malmös utveckling. Att kulturen har en viktig och positiv sådan effekt kan snarast ses som ett axiom, en premiss för hela strävan att stärka kulturen och (så att säga) öka dess verkningsgrad genom ett kulturstrategiskt arbete. En önskan om att kunna undersöka detta förhållande kan

dock finnas, även om man accepterar premissen. Det är en sådan undersökning jag, om än i väldigt skissartad form, försöker göra i detta kapitel. Mitt redskap för undersökningen beskrivs i nästa avsnitt i form av det jag har valt att kalla *åtta aspekter av kultur som dimension i hållbar stadsutveckling*.

Eftersom diskussionen om kulturens roll för en hållbar stadsutveckling rymmer så många aspekter, och eftersom det för denna diskussion inte går att begränsa sig till *en* betydelse av termen kultur, har jag kommit fram till att det kan vara rimligt att urskilja *åtta olika aspekter* av kultur som dimension i hållbar stadsutveckling. I bild 12 återfinns dessa åtta aspekter, tentativt inplacerade i ett schema som kopplar samman de olika aspekterna med de kulturella "polerna" (antropologisk–estetisk) och grundtemana för diskursen om kulturens roll för en hållbar stadsutveckling (arv–kreativitet).

Bild 12. Åtta aspekter av kultur som dimension i en hållbar stadsutveckling.³

³ Indelningen i åtta aspekter är min egen, även om den liknar den som till exempel görs i UCLG-rapporten *Assessing Cultural Sustainability* (James, 2014), som diskuterades i kapitel 2. Där görs en indelning i sju punkter, kallade (1) Identity and Engagement, (2) Creativity and Recreation, (3) Memory and Projection, (4) Belief and Ideas, (5) Gender and Generations, (6) Enquiry and Learning och (7) Health and Wellbeing. Vissa av dessa punkter sammanfaller mer eller mindre med de aspekter jag själv har identifierat, men det faktum att punkterna i sig präglas av en viss oklarhet och inte utan vidare kan uppfattas som *aspekter av kultur* ser jag som en brist för deras praktiska användbarhet. Viktigt för mig har också varit att så långt möjligt förknippa varje aspekt med *ett* begrepp (tveeggade begrepp som de i UCLG-rapporten riskerar att peka åt olika håll när vi börjar undersöka dem närmare och t.ex. försöker värdera hållbarheten i en stadsmiljö utifrån dem).

Uppdelningen i åtta aspekter ska inte dölja det faktum att dessa olika aspekter av kultur har några viktiga saker gemensamt: De handlar alla om sådant som knyter oss samman som människor (vår "samsamslighet"), de handlar om vad som ger mening åt våra liv och hur vi skapar denna mening och de handlar på olika sätt om *tradition*, det vill säga hur vi skapar band inte bara i rummet utan också genom tiden. De knyter oss samman med andra människor, både nu och då, både här och där. Med dessa åtta aspekter som utgångspunkt kan vi identifiera två nyckelfrågor som skulle kunna ställas till en stad. Dessa frågor är:

- *Hur klarar sig staden när den kulturella hållbarheten ska värderas?* (Med staden menar jag både den kommunala organisationen med dess olika nämnder och förvaltningar och det som finns i staden: dess platser, dess institutioner, dess föreningsliv m.m.)
- *Vad behöver göras för den utveckling som vi önskar: för att stärka kulturens roll, och – därmed – den hållbara utvecklingen?* (Detta handlar om resurser, om strategier och planer, och konkreta insatser och åtgärder.)

7.1 Kultur som arv

Den första aspekten känner vi igen från den tidigare diskussionen om kulturell hållbarhet. Den är en av de aspekter som brukar lyftas fram: (1) kultur som *arv*. Det handlar alltså om *bevarandenaspekten* och om kulturen som det som länkar oss till det förflutna.

Vad kan vi säga om kulturen som arv i Malmö? På detta område gör kulturförvaltningen och dess institutioner – jag vill här särskilt nämna Malmö Museer, Malmö Stadsarkiv och Biblioteken i Malmö – ett stort arbete. Men även andra aktörer i staden bör nämnas: skolorna, Malmö universitet (med dess institut för studier i Malmös historia, IMH), folkbildningsorganisationerna och en rad andra föreningar. Malmö har i så många avseenden en levande relation till sitt förflutna, och det görs stora insatser för att också nå ut med kunskaper om stadens kulturarv till en bredare publik (inte minst förskole- och skolbarn).

Även om mycket redan görs – och med framgång – visar följeforskningsprojektet dock att det finns utrymme för att stärka denna aspekt

ytterligare. För att ytterligare stärka kulturens roll utifrån denna aspekt skulle, menar jag, ett nytt kulturstrategiskt arbete behöva ta ett bredare grepp på denna fråga och stimulera ett tätare samarbete mellan olika typer av aktörer kring kulturarvsfrågorna.

7.2 Kultur som kreativitet

Den andra aspekten utgörs av (2) kultur som *kreativitet*, också den identifierad som en av den kulturella hållbarhetens nyckelaspekter. Det handlar alltså här om *utvecklingsaspekten*, om kulturen som är nyskapande och för oss framåt.

Frågan om kulturen som kreativitet är kanske inte lika lätt att få en samlad bild av i Malmös fall. Om Malmö i fråga om kulturell och konstnärlig kreativitet är en högt utvecklad stad låter sig inte så lätt besvaras; tydligare är då att förutsättningarna för kreativa uttryck onekligen finns genom stadens mångkulturella prägel, geografiska närhet mellan människor och förhållandevis unga befolkning.

Men i vilken mån hittar denna kreativitet sin plats och sina former? Malmö stad ger stöd åt barns och ungdomars kulturutövning på ett rikt och mångfacetterat sätt, och kulturstöd utgår till ett stort antal organisationer. Samtidigt lever mycket av det konstnärliga skapandet helt vid sidan om de kommunala strukturerna. Dialogen och samarbetet mellan staden och det fria kulturlivet behöver stärkas, det måste bli en av slutsatserna av denna studie och ett område där den rådande kulturstrategiprocessen inte har lyckats leva upp till sina ambitioner, samtidigt som man givetvis behöver ha respekt för det fria kulturlivets önskan om att bevara sitt oberoende. I fråga om denna aspekt framkommer också i mitt material från följeforskningsprojektet uppfattningen om att mer av en "medverkandekultur" behöver skapas kring kulturlivet i Malmö (detta utifrån utgångspunkten att "konsumentkulturen" redan är stark). Hur detta ska göras behöver dock bli föremål för en annan undersökning och ett fortsatt kulturstrategiskt arbete.

7.3 Kultur som utbud

Till de följande aspekterna hör först (3) kultur som *utbud*. Det handlar här om tillgången till kulturformer och -uttryck i staden.

I fråga om kultur som utbud får Malmö sägas ha en imponerande ambition. För den som någon gång har besökt Malmöfestivalen

– men också för alla som söker sig till Malmö Lives konserthall, konsthallen, konstmuseet eller Moderna Museet, någon av stadens teatrar eller många andra platser för kulturarrangemang – torde detta vara uppenbart. Kulturen i Malmö finner sin publik. Inte minst gäller detta de fria kulturutövarna.

Samtidigt återstår det givetvis oerhört mycket att göra för att både stärka kulturutbudet och – i ännu högre grad – att öka dess tillgänglighet för stadens befolkning. Tillgängligheten är nämligen inte bara en effekt av utbudet utan handlar också om människors faktiska möjligheter att ta del av detta utbud. Det handlar om i vilken grad ålder eller kroppslig funktionalitet förhindrar ett deltagande i kulturaktiviteter, det handlar om socioekonomiska faktorer och det handlar om faktorer som i sig är kulturella (språk, könsroller, unga personers handlingsutrymme etc). Kunskapen om stadens kulturutbud behöver spridas och symboliska trösklar avlägsnas.

7.4 Kultur som upplevelse

Nästa aspekt utgörs av (4) kultur som *upplevelse*. Det kulturella utbudet i staden utgör arena för kreativiteten (7.2) men också för dess indirekta effekter av att skapa en attraktiv stad, tillväxt och ökad kvalitet i det urbana livet. Det räcker emellertid inte med ett utbud. För att uppnå de här omtalade effekterna behöver kulturen också förmedla ett intryck, väcka en känsla hos den som tar del av den. Därför har den kulturella upplevelsen här fått bli en egen punkt, som en kvalitativ aspekt skild från utbudets “kvantitativa”. Frågan om kultur som upplevelse ligger alltså nära den om kulturens *kvalitet*, som även den har diskuterats i denna rapport.

Hur är det då med kulturen som upplevelse i Malmö? Kulturutbudet i Malmö präglas av en bredd och en mångfald, men hur är det med dess “djup” och dess kvalitet? Det kan noteras att Malmö inte är en världsstad. Trots dess satsningar på kulturutbudet – och trots framstående kulturinstitutioner som Malmö Live och den utmärkta Malmö Arena för större konserter – går de största utställningarna, de största artisterna och gästspelen oftast staden förbi. Därmed givetvis inte sagt att popularitet eller kändisskap är de avgörande kriterierna på kulturutövares förmåga att göra intryck på sin publik, ej heller på den konstnärliga kvaliteten. Men något säger det ändå. Samtidigt kan det också vara så att en del av de stora kulturupplevelserna i

Malmö går den etablerade kulturpubliken – och även kulturförvaltningen – förbi, eftersom de inte vänder sig till den “vanliga” svenska kulturpubliken utan till en invandrad publik med bakgrund i länder i Forna Jugoslavien, Mellanöstern, Afrika eller andra delar av världen. För flera av dessa grupper är Malmö en stor stad – åtminstone som exilstad räknat – och många kulturarrangemang vänder sig direkt till dem. Här ryms kulturupplevelser som för de centrala instanserna i kulturstaden Malmö snarast rör sig “under radarn”.

En strategi för att göra Malmö till en “betydande kulturstad” skulle kunna locka nya människor och därmed skapa ekonomisk tillväxt och attraktivitet för staden, men den behöver samtidigt ha sitt fokus på att nå och berika livet för den mångkulturella befolkning som redan finns i staden.

7.5 Kultur som mångkultur

Därmed är vi också inne på nästa aspekt, som är just (5) kultur som *mångkultur*, vilken kan ses som både förutsättning, möjliggörare och utmaning för dagens och framtidens städer. Vi rör oss här inom den antropologiska kulturens domän, men mångkulturen skapar också en mängd avtryck inom den estetiska domänen, vilka i sin tur förmedlar bilden till oss av en stad som förändras i riktning mot att bli ett öppnare och mer internationellt orienterat lokalt samhälle.

Mångkulturen får betraktas som det nutida Malmö:s särskilda signum. Även om ett fåtal kommuner i Sverige har en större andel utrikes födda så finns det ingen stad som relativt sin storlek har en sådan etnisk mångfald i sin befolkning. Kulturen i Malmö präglas av det mångkulturella sammanhanget, det är ofrånkomligt; den präglas av alla de språk som talas, de många olika religioner som bekänns, de många traditioner av musik och dans som staden rymmer och de många skilda sätt att klä sig som så tydligt manifesterar mångfalden. De platser i staden som särskilt präglas av denna mångfald är de jag i ett annat sammanhang har kallat de *konviviala* platserna (Alwall et al., 2012). De finns på många håll i staden men jag vill särskilt nämna en: Folkets Park, en kulturinstitution av rang i Malmö.

Malmö stad skulle dock kunna göra betydligt mer för att ge kulturmöten stöd och utrymme. I väntan på Rörelsernas museum, som planeras starta om 4-5 år, ser jag till exempel en anledning att tydliggöra stadens mångkulturalitet genom fler publika evenemang

och tillfälliga utställningar, med fördel sådana som tar stadsrummet i anspråk, som ett uppmärksammande av denna mångkulturalitets offentliga karaktär i staden.

7.6 Kultur som resurs för hälsa och välbefinnande

Den följande aspekten identifierar (6) kulturens betydelse som en *resurs för hälsa och välbefinnande*, alltså som bidragande till en stärkt livskvalitet och ett "bättre liv" för människor i staden. Denna aspekt av kulturens betydelse för en hållbar utveckling kan ses som särskilt viktig om vi vill identifiera en *preventiv* roll för kulturen i samhället. Ett väl fungerande kulturell sammanhang spelar en roll för att förebygga ohälsa och sociala problem, vilket inte minst Malmökommissionen har pekat på, och kulturen i sig kan alltså ses som en resurs som en rad välfärdsverksamheter i staden i större utsträckning skulle behöva ta i bruk.

Att stärka kulturen som en resurs för hälsa och välbefinnande kan ses som en av Kulturstrategins centrala uppgifter. Jag tänker då särskilt på det arbete som riktar sig mot äldre och funktionsnedsatta personer, där tack vare kulturstrategiprocessen en betydande energiinjektion får sägas ha givits i de berörda förvaltningarnas arbete. Samtidigt är, förstås, det som görs långt ifrån tillräckligt. Kulturen skulle behöva fylla en större roll i många människors liv, särskilt de människor som har en begränsad möjlighet att ta del av kulturevenemang eller där särskilda former behöver erbjudas för att de ska kunna få tillgång till kultur.

Frågan är dock betydligt större än så. Kultur som resurs för hälsa och välbefinnande avser oss alla, och därför blir det som kännetecknar kulturlivet i Malmö i stort också det som kommer att karakterisera denna aspekt. Erbjuds det för lite? Är det som erbjuds för ojämnt fördelat (geografiskt och med avseende på målgrupp)? Kommer kultur som resurs för hälsa och välbefinnande för få till del? Säkert är svaren på dessa frågor "ja", vilket dock inte ska tolkas som ett misslyckande för Malmö. De kulturella behov som jag har talat om tidigare i rapporten är svåra och resurskrävande att tillfredsställa. En kommunal organisation kan bara göra sitt bästa. Dock är mycket vunnet om de hälsofrämjande, emotionella och existentiella aspekterna av kultur tydligt lyfts fram i ett kulturstrategiskt arbete.

7.7 Kultur som lärande

Därefter identifieras (7) kultur som *lärande*, d.v.s. en aspekt som betonar kulturens viktiga roll som en källa till kunskaper och, därmed, för vår personliga utveckling. Inte minst kulturens roll i *folkbildningen* får ses som viktig för samhällets hållbara utveckling (vilket människor insåg redan för flera generationer sedan), eftersom denna parallellt engagerar människor i ett gemensamt lärande och kulturskapande. Lärande har också en självklar roll i uppdragen för kulturinstitutioner såsom bibliotek och museer.

Kultur som lärande pekar såväl mot kulturutövning som en enastående källa till kunskaper, färdigheter och personlig utveckling som mot behovet av att tänka pedagogiskt kring de kulturella frågorna. Bland de institutioner i Malmö för vilka kultur och lärande sammanfaller intar biblioteken en särställning, menar jag. Detta inte minst för att de når så många (för många malmöbor är nog biblioteket den enda kommunala kulturinstitution man regelbundet kommer i kontakt med), men kulturskolan, museerna, stadsarkivet och ett antal andra kulturinstitutioner förtjänar naturligtvis också att nämnas. Därtill givetvis också de institutioner för vilka lärande är det centrala och kulturen snarare en beståndsdel eller ett redskap. Jag tänker på alla stadens förskolor och skolor; jag tänker på studieförbunden och många andra av stadens föreningar. Min egen arbetsplats – Malmö universitet – vill jag räkna till de samhällsinstitutioner som manifesterar kultur som lärande i Malmö, liksom (kanske i ännu mer påtaglig grad) de konstnärliga utbildningsinstitutioner i Malmö som utgör delar av Lunds universitet: Musikhögskolan, Teaterhögskolan och Konsthögskolan. För en stad av sin storlek har Malmö många starka institutioner på detta område: betydande resurser för kultur som lärande som det borde vara möjligt för Malmö stad att tillvarata på ett tydligare sätt än idag.

7.8 Kultur som estetiska värden

Den avslutande punkten handlar om den (8) kultur som genomsyrar vår upplevelse av staden i form av *estetiska värden*. Det handlar om vad som gör en stad attraktiv, spännande och tilltalande att leva i. Till detta hör vackra byggnader och offentliga platser, offentlig konst etc. Denna aspekt pekar på arkitekturens och stadsplaneringens viktiga roll för den känsla en stad förmedlar, både som helhet

och i sina delar. Vad som är estetiskt tilltalande är dock en fråga om tycke och smak, och det är något som skiftar över tiden. Staden Malmö minns en tid – för bara några decennier sedan – när gamla byggnader revs i en hisnande takt och när idealet handlade om att bygga nytt och modernt. Idag är det snarare en balans mellan gammalt och nytt som eftersträvas, och att det gamla får bevaras ses i detta sammanhang som något omistligt. En stad utan historiska byggnader blir en stad utan minne; man skulle nästan kunna säga utan själ. Därmed kommer frågan om stadens estetiska värden nära den om kulturen som arv, vilken inledde uppräkningsen, och cirkeln är – skulle vi kunna säga – sluten. Men stadens estetiska värden ligger också nära det som i hållbarhetssammanhang brukar talas om som de ekologiska värdena, särskilt inslagen av natur i stadsmiljön. Det handlar om stadens grönska och vatten: de lummiga parkerna, träden och blomsterarrangemangen, stränderna mot havet.

Den offentliga konsten i Malmö hör givetvis också till detta område. I jämförelse med en del andra städer är den kanske inte så enastående, men medvetenheten om dess betydelse tycks ha vuxit (jag tänker t.ex. på det arbete som har utförts av gatukonstkollektivet Artscape, vars muralmålningar har väckt stor uppmärksamhet). I fråga om stadsplaneringen i Malmö är trenderna mot förtätning och en ökad blandning tydliga. Här finns ett starkt läge för – men också ett trängande behov av – att tänka estetiskt kring stadens utveckling: kring nybyggnation, offentliga platser och inslag av natur i stadsbilden. Till den estetiska aspekten hör också i högsta grad kulturarvs- och kulturminnesfrågorna. I en tid av kraftig nybyggnation blir det särskilt viktigt att bevaka bevarandenaspekterna av den hållbara stadsutvecklingen. Malmö är en stad med en specifik historia, ett historiskt arv som vi behöver kunna finna spår av i stadsbilden för att känna att det är just Malmö vi befinner oss i. Oavsett om det är den tidiga köpmansstaden, den befästa garnisonsstaden, den industrialiserade hamnstaden eller modernismens Malmö vi tänker på så är dessa stadier i stadens utveckling viktiga för hur vi förstår dess identitet. Viktiga är, som sagt, också de värden som brukar benämnas "gröna och blå", alltså stadens naturvärden, som i en tät stadsbebyggelse kan kräva en särskild kreativitet för att upprätthållas.

Även här finns alltså stora utmaningar för Malmö stad, inklusive – som jag ser det – för dess kulturstrategiska arbete.

8 SAMMANFATTANDE REFLEKTIONER OCH BLICKAR FRAMÅT

Föregående kapitel ringade in ett antal frågor som anknyter till det jag har beskrivit som bakgrunden till mitt intresse för att studera kultur i Malmö – kulturens roll ur ett perspektiv av hållbar stadsutveckling – och dessa är frågor som jag menar att Malmö stad kan behöva ta med sig in i nya kulturstrategiska processer. Här, i det avslutande kapitlet, sammanfattas de vunna erfarenheterna och reflektionerna från följeforskningsprojektet.

8.1 Sammanfattning av resultaten

I inledningen till rapporten identifierade jag syftet med följeforskningsprojektet (“[att] titta på implementeringsprocessen av Kulturstrategin och handlingsplanen utifrån det övergripande målet att stärka Malmös hållbarhet med hjälp av konstnärliga och kulturella uttryck”) och jag nämnde också handlingsplanen för kulturstrategi och dess mål om att “[skapa] förutsättningar för en gemensam inriktning för staden på kulturområdet vilket gynnar möjligheter till olika typer av samarbeten”. Här finns alltså en grund för att ställa frågan om huruvida – och i vilken grad – detta arbete har lyckats under perioden 2017-2018.

Åtagande	Kulturnämnden	Kommunstyrelsen (Näringslivs-kontoret)	Arbetsmarknads- och socialnämnden	Fritidsnämnden	Funktionsstöds- nämnden	Förskolenämnden	Grundskolenämnden	Gymnasie- och vuxenutbildnings- nämnden	Hälsa-, vård- och omsorgsnämnden	Miljönämnden	Service-nämnden	Stadsbyggnads- nämnden	Tekniska nämnden	MKB	Räddningstjänsten Syd	Andra kommunala styrelser/bolag
1. Öka tillgång till kultur för barn i skola och förskola	X					X	X	X					X			
2. Öka tillgång till kultur i vård, omsorgs- och stödverksamheter	X		X		X				X							
3. Kultur på fler platser i Malmö	X			X			X			X	X	X	X	X	X	X
4. Inkludera det professionella kulturlivet	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
5. Arbeta för goda levnadsvillkor för kultursektorn i staden	X	X	X	X						X	X		X			
6. Öka tvärssektoriell samverkan	X	X														
7. Inför kulturspektiv i planerings- och utvärderingsprocesser	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
8. Skapa kulturportal för arbete med kulturstrategi	X															
9. Öka kompetens och kunskap på kulturområdet i Malmö stad	X															
10. Initiera samarbete och inkludera kulturaktörer för en kulturellt hållbar stad	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

8.1.1 Kulturstrategiprocessen

Ovanstående tabell visar de åtaganden som beskrivs i *Handlingsplan för kulturstrategi 2016-2018* (2017) och som även diskuterades i inledningen av rapporten (avsnitt 1.3). I tabellen framgår hur de olika åtagandena enligt handlingsplanen har fördelat sig på olika nämnder och styrelser, som *huvudansvar* (kulturnämnden) respektive *ansvar för genomförande* (i de flesta fall kulturnämnden i samarbete med andra nämnder och styrelser).

Tabellen visar vilken hög grad av komplexitet kulturstrategiprocessen har rymt. Att genomföra ett arbete med så hög grad av samverkan – mellan så många organisatoriska aktörer och avseende så många punkter – innebär, vilket också på olika sätt har framgått i rapporten, att man bygger in svårigheter. Svårigheterna har, visar rapporten, ibland yttrat sig som oklara mål eller en oklar ansvarsfördelning i processen. De har också i vissa fall yttrat sig i att medarbetare – som själva har känt ett starkt engagemang för kulturen och kulturstrategiuppdraget – har uppfattat åtagandet inom kulturstrategiprocessen som tungt, detta på grund av tidsbrist eller att de har känt sig ensamma i sina organisationer. Detta vittnar i sig om att kulturstrategiåtagandena ofta inte har varit tillräckligt förankrade bland chefer och kollegor, och att engagemanget för kulturstrategin vid tider av organisatorisk förändring eller stor arbetsbörda har prioriterats ner.

Trots detta råder det ingen tvekan om att mycket positivt har åstadkommit inom kulturstrategins ram.

Resultaten av följeforskningsprojektet – avseende kulturstrategiprocessens genomförande – kan, menar jag, sammanfattas i följande sex punkter.

- **Kulturstrategiprocessen har rymt inbyggda svårigheter som har att göra med strukturens komplexitet och beroende av många aktörers engagemang.**

Kommentar: Bemästrandet av dessa svårigheter har inneburit stora utmaningar och har i vissa avseenden inte lyckats. Rapporten har påvisat brister både vad gäller att engagera vissa av de kommunala förvaltningarna och att nå utanför den kommunala organisationen. Som förklaringar till detta kan pekas på både en brist på tid och personella resurser och en brist på förankring i delar av Malmö stads organisation. Det finns mycket som talar

för att kulturstrategiprocessen skulle ha vunnit på en större tydlighet i strukturen, med färre och tydligare åtaganden för de inblandade förvaltningarna.

- **Kulturstrategiprocessen har – trots dessa inbyggda svårigheter och trots organisationsförändringar och andra ej förutsägbara utmaningar – lyckats åstadkomma ett flertal lyckade projekt och satsningar, och har därmed flyttat fram positionerna för kulturen i Malmö.**

Kommentar: Har kulturstrategiprocessen lyckats? I rapporten har flera olika typer av svar på denna fråga framskymtat och både ris och ros har förmedlats av de deltagare i processen som har intervjuats inom följeforskningsprojektet. Men om det vi mäter är konkret utfall i form av genomförda projekt, samarbeten och resurser för ett mer aktivt arbete med att tillgängliggöra kultur för malmöborna, ja då har onekligen ett antal mål uppnåtts. Mitt intryck är därför att staden efter den genomförda kulturstrategiprocessen nu står bättre rustad att, med handlingsplanens ord, skapa “en gemensam inriktning för staden på kulturområdet vilket gynnar möjligheter till olika typer av samarbeten”.

- **Kulturstrategiprocessen har lyckats sätta fokus på kulturen och dess värde och har därmed fått delar av den kommunala organisationen som inte brukar betrakta sin verksamhet i kulturella termer att se på kultur som ett redskap att höja kvaliteten i det egna arbetet.**

Kommentar: Processen har i detta avseende varit långtifrån heltäckande, men där den har fått genomslag har den lyckats skapa en ny och starkare grund att bygga vidare på i ett fortsatt kulturstrategiskt arbete. I avsnitt 6.1.2 talade jag om detta som att kulturstrategiprocessen har lyckats “öppna upp” kulturen, det vill säga “göra den till en angelägenhet för fler inom den kommunala organisationen och att låta den utgöra ett redskap i fler sammanhang och typer av processer än vad som traditionellt har varit fallet”.

- Ansvar för kulturstrategiprocessen har burits ojämnt mellan kulturförvaltningen och de andra förvaltningar och bolag som har varit delaktiga i processen, men processen har samtidigt medfört en inför framtiden positiv utmaning för kulturförvaltningen i fråga om hur man ser på sig själv och sin roll som förvaltare av kulturen i Malmö.

Kommentar: Denna punkt knyter an till relationen mellan kulturförvaltningen – med dess tydliga mandat och koncentration av resurser och kompetens på kulturens område – och andra förvaltningar med sina kanske mer obearbetade föreställningar om kulturen, var den finns och vilken roll den kan fylla. Om kulturen är – eller åtminstone borde vara – en angelägenhet för alla, kan en konsekvens behöva bli en omprövning av vad det innebär att vara den instans som har ett särskilt uppdrag för kulturen. Mitt intryck efter följeforskningsprojektet är att kulturförvaltningen, eller åtminstone de personer som har drivit processen kring Kulturstrategin, har visat sig mogna att hantera en sådan omprövning. De ser på sin roll, inte som att man är de som “äger” kulturen i Malmö utan som ett stöd i en process genom vilket detta ägarskap ska kunna delas av många. I detta arbete har man visat sig vara beredd att rucka på invanda arbetsätt och pröva nya sätt att tänka.

- Kulturstrategiprocessen har underlättats av en ambitiös och samtidigt flexibel struktur av möten mellan de deltagande parterna.

Kommentar: Följeforskningsrapporten har visat hur den mötesstruktur som blev ett bärande inslag i kulturstrategiprocessen har mött många behov och svetsat samman olika aktörer i ett gemensamt arbete och tänkande. Även om mötesstrukturen periodvis har präglats av osäkerhet om formen, och även om engagemanget för mötena ibland har sviktat hos enskilda aktörer, har den processen igenom haft en viktig roll som motor och inspiratör i kulturstrategiarbetet och därmed i hög grad varit den kraft som burit arbetet framåt. Det faktum att mötesformerna har kunnat anpassas till var man har befunnit sig i processen har här inneburit en särskild styrka.

- **Processer som likt kulturstrategiprocessen bygger på många parter medverkan och på komplexa relationer och flöden tar tid och behöver få ta tid.**

Kommentar: Kulturstrategiprocessen har på grund av den revidering av handlingsplanen som nödvändiggjordes 2017 (mot bakgrund av kommunens omorganisering) förlorat tid. Detta ska i sig inte ses som ett misslyckande men däremot som en påminnelse om att processer av detta slag behöver kunna “ta höjd” för sådant som händer och ha en inbyggd tolerans för att andra processer kan komma att sätta käppar i hjulen.

8.1.2 Att förverkliga visionen om kultur för alla

“Kulturen är”, säger Malmö stads kulturstrategi, “en mänsklig rättighet som staden vill tillförsäkra alla dess invånare” (*Kulturstrategi 2014-2020*, 2015, s. 4). I rapporten har jag beskrivit kulturen som det som skapar band mellan människor i tid och rum. Kulturstrategin uppmärksammar Malmö stad på kulturens avgörande betydelse för en hållbar utveckling. Om vi önskar en sådan utveckling, och om vi värdesätter banden mellan människor, måste vi också värdesätta kulturen.

Följande tre punkter utgör iakttagelser från följeforskningsprojektet om Malmö stads kulturstrategi som pekar på förutsättningarna för att uppnå ambitionen om kultur som något som kommer alla stadens invånare till del.

- **De antaganden om kulturens roll och värde som Kulturstrategin bygger på är viktiga utgångspunkter för ett utvecklingsarbete men behöver också bli föremål för gemensam reflektion, syftande till att åstadkomma en ökad samsyn.**

Kommentar: Kulturstrategin för Malmö rymmer starka formuleringar om kulturens betydelse för staden och dess hållbara utveckling. Den bygger på insikter vilka vi dock inte kan förutsätta delas av alla. Förankringen av en strategi som denna behöver bygga på ett kontinuerlig och brett siktande arbete med att sprida kunskap om de premisser strategin bygger på och en dialog med de människor som berörs av den om hur dess ambitioner bäst ska kunna förverkligas.

- Utbudet av kulturaktiviteter och -upplevelser i staden behöver rymma en mångfald och en hög grad av tillgänglighet men också ha fokus på kvalitet.

Kommentar: Det råder ett komplext förhållande mellan det kulturella utbudet och människors uppfattade behov och utbyte av detta utbud. I idén om kulturen som något som ska vara tillgängligt för alla ligger förutsättningen att vissa kulturella företeelser och institutioner kan behöva finnas oavsett om de i utgångsläget efterfrågas eller inte. Utbudet – det faktum att kultur av olika former erbjuds – *skapar* också en efterfrågan. Med andra ord: för att kunna efterfrågas behöver kulturen först *finnas*, vilket för en stad som Malmö blir ett avgörande motiv för en fortsatt ambitiös satsning på kulturutbudet och en än mer ambitiös satsning på dess tillgängliggörande för malmöborna. Dock kan sådana satsningar inte göras utan urskillning, och staden behöver ta hjälp av den kompetens som många malmöbor besitter när det gäller att identifiera kultur av hög kvalitet. Ytterst blir det en fråga om hur staden använder sina resurser på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt.

- Tillgången till kultur för malmöborna är en fråga om både vilket kulturellt *utbud* staden kan erbjuda och hur *tillgängligheten* till detta utbud ser ut för olika grupper i staden.

Kommentar: Malmö vill vara en stad med ett starkt kulturutbud och är det också, med alla rimliga mått mätt, men i fråga om kulturens *tillgänglighet* – för grupper som på grund av hög ålder eller funktionsnedsättningar eller för att de befinner sig i ett socioekonomiskt utanförskap har svårt att tillägna sig kultur – finns åtskilligt mycket mer att göra. Även arbetet med att säkra barns och ungas tillgång till kultur behöver förstärkas ytterligare, trots att detta arbete i flera av de berörda förvaltningarna redan framstår som högt prioriterat.

8.2 På väg mot en ny kulturstrategi

Som har konstaterats i rapporten går den innevarande kulturstrategiperioden för Malmö stad (2014-2020) nu mot sitt slut, och diskussioner börjar föras om vad som ska bli nästa steg. Ett nytt kulturstrategiskt arbete är alltså på gång. I detta sista avsnitt diskuteras i

fyra punkter vad jag utifrån iakttagelserna i följeforskningsprojektet menar skulle behöva präglade ett nytt sådant kulturstrategiskt arbete.

- **Ett nytt kulturstrategiarbete behöver ta sin utgångspunkt i en fördjupad diskussion om vad vi menar med kultur och kulturens roll för stadens utveckling.**

Kommentar: I inledningskapitlet till denna rapport diskuterades kulturbegreppet som det framträder i Kulturstrategin, och en jämförelse gjordes med två andra viktiga dokument från samma tid (Malmös översiktsplan och Malmökommissionens slutrapport). I detta sammanhang konstaterades, att i jämförelse med de andra dokumenten bärs Kulturstrategin av ett tydligare och mer avgränsat kulturbegrepp, vilket i sig inte framstår som så anmärkningsvärt. Kulturstrategin har kulturnämnden som avsändare och har framtagits av personer med ett starkt engagemang för kulturfrågor i olika specifika former. I stadsplaneringssammanhang och i diskussioner om stadens sociala liv, hälsoförhållanden och utveckling i en mer övergripande mening kan kulturen diskuteras på ett öppnare sätt, mindre knutet till de specifika resurser, former och institutioner som är kulturnämndens och kulturförvaltningens särskilda ansvarsområden. En gemensam förståelse av kulturen och dess roll är därför inte given, och vi kan framför allt inte förutsätta att den delas mellan olika typer av aktörer. Därför behövs en förnyad och fördjupad dialog om kulturen, dess innebörd och betydelse för stadens utveckling.

- **Ett ny kulturstrategisk process för Malmö behöver lära av erfarenheterna från den nyligen genomförda kulturstrategiprocessen, särskilt de erfarenheter som avser processens komplexitet och hur den samspelar med andra processer inom och mellan stadens förvaltningar.**

Kommentar: Flera iakttagelser från den genomförda kulturstrategiprocessen indikerar att denna blev för komplex och därmed sårbar för andra processer och behov av prioriteringar som kom att sammanfalla med den i tiden. Ett nytt kulturstrategiskt arbete behöver därför syfta till en mål- och åtagandestruktur som blir enklare och tydligare för de deltagande instanserna (förvaltningar, kulturinstitutioner, kommunala bolag och andra aktörer) att förhålla sig till.

- **Malmö stad behöver i sitt fortsatta kulturstrategiska arbete ta fasta på mångfalden av aktörer och perspektiv inom kulturområdet.**

Kommentar: En kulturstrategi som har en förankring både inom stadens organisation och utanför den – i relation till det som här har refererats till som det fria kulturlivet men också till stadens befolkning i stort – har förutsättningar att åstadkomma en genomgripande och varaktig förändring. Utan en sådan bredare förankring löper kulturstrategin risken att främst bli ett internt verktyg. Att den ändå kan vara verkningsfull för organisatoriska processer och samarbeten inom Malmö stad kan inte uteslutas, men som en strategi för hela staden – syftande till att stärka dess hållbara utveckling – bör kulturstrategin sikta högre än så, och då behöver den också en bredare förankring (bland kulturaktörer, inom föreningslivet och bland andra aktörer: ja, ytterst, bland malmöbor i allmänhet).

- **Ett fortsatt kulturstrategiskt arbete behöver ännu tydligare kopplas till den hållbara utvecklingens dimensioner, särskilt till den sociala hållbarheten.**

Kommentar: Kulturen har i Kulturstrategin beskrivits som ett viktigt redskap för en hållbar stadsutveckling. Ett fortsatt kulturstrategiskt arbete behöver utgå från och också *stärka* denna ambition. Kulturen har en betydelse för alla hållbarhetsdimensioner (den miljömässiga, den ekonomiska och den sociala) men utifrån de utmaningar Malmö möter, till exempel i form av segregation och ojämlikt fördelade livsmöjligheter för olika delar av befolkningen, behöver kulturens socialt utjämnande roll betonas. Till förståelsen av den sociala hållbarheten – och kulturens bidrag till denna – hör också behovet av att stärka de gemenskapsbevarande aspekterna, alltså de krafter som kan motverka splittring, marginalisering och identitetslöshet bland människor i staden. Malmö som kulturstad behöver hitta nya sätt att vinna styrka av sin diversitet och mångkulturella prägel.

Inför ett kommande kulturstrategiskt arbete i Malmö ser jag de här nämnda aspekterna som mycket väsentliga. Det är en god förutsättning – vilket min studie av implementeringen av den nuvarande kulturstrategin har visat – att det redan tycks finnas en stark medvetenhet om detta. Men i det fortsatta arbetet behöver vi alla som engagerar oss i stadens liv och utveckling tänka tillsammans och tala med varandra, mellan grupper och över sektorsgränser, för kulturen och stadens hållbara utveckling är vårt gemensamma ansvar.

REFERENSER

Källor

- Handlingsplan för kulturstrategi 2016-2018.* (2017). Malmö stad, Kulturförvaltningen. (https://malmo.se/download/18.a14c2f915b3cfb843d-88bc1/1492500684693/Handlingsplan_Kulturstrategi_2016_uppdaterad.pdf)
- Kommission för ett socialt hållbart Malmö. (2013). *Malmöns väg mot en hållbar framtid. Hälsa, välfärd och rättvisa.* Stigendal, Mikael & Östergren, Per-Olof (red.). Malmö: Malmö stad. (https://malmo.se/download/18.3108a6ec1445513e589b90/1491298327791/malmo%CC%88kommissionen_slutrapport_2014.pdf)
- Kultur i förskolan.* (2018). Stöd och inspirationsmaterial. Malmö stad. (<https://malmo.se/download/18.578ac132166b2bd8d601411f/1542795281623/Kultur+i+f%C3%B6rskolan+-+st%C3%B6d+och+inspirationsmaterial.pdf>)
- Kulturstrategi 2014-2020.* (2015). Malmö stad, Kulturförvaltningen. (https://malmo.se/download/18.16ac037b154961d0287297e8/1491298328680/Kulturstrategi_2015_webb_2016.pdf)
- Minnesanteckningar Jonas Alwall (JA) (2017-2018):
- Deltagande observationer: Frukostmöten, worskhops etc*
- 2017-02-02 Halvdagsmöte om Kulturstrategin (Stadsbiblioteket)
- 2017-03-01 Kulturstrategifrukost (Kommendanthuset)
- 2017-03-29 Workshop med UCLG, Agenda 21 for Culture (Malmö Live)
- 2017-04-06 Arbetsfrukost (Kommendanthuset)
- 2017-05-04 Kulturstrategifrukost (Kommendanthuset)
- 2017-05-24 Halvdagsmöte om Kulturstrategin (Kommendanthuset)
- 2017-08-29 Kulturstrategifrukost (Stadsbiblioteket)
- 2017-09-22 Seminarium *Kultur, Framtid, Malmö* (Moriskan)

2017-11-07 Kulturstrategifrukost (Kommendanthuset)
2017-11-30 Möte med det fria kulturlivet (Rehab kultur)
2018-02-27 Kulturstrategifrukost (Stadsbiblioteket)
2018-03-22 Kulturstrategifrukost (Miljöförvaltningen)
2018-05-29 Kulturstrategifrukost (Serviceförvaltningen)
2018-09-26 Kulturstrategifrukost (Hälsa-, vård- och omsorgsförvaltningen)
2018-10-17 Kulturstrategifrukost (Ungdomens hus)
2018-11-14 Kulturstrategifrukost (Förskoleförvaltningen)
2018-12-12 Kulturstrategifrukost (Kulturförvaltningen)

Minnesanteckningar från avstämningsmöten med uppdragsgivarna

2017-01-13
2017-02-03
2017-03-10
2017-03-30
2017-06-13
2017-10-12
2018-02-05
2018-04-12
2018-08-30

Minnesanteckningar (2018) från kulturdirektörens möten med andra förvaltningsdirektörer. Malmö stad, Kulturförvaltningen:

2018-10-02 (Förskoleförvaltningen)
2018-10-02 (Stadsteatern)
2018-10-09 (MKB)
2018-10-09 (Stadsbyggnadskontoret)
2018-10-10 (Malmö Live)
2018-10-10 (Arbetsmarknads- och socialförvaltningen)
2018-10-11 (Fastighets- och gatukontoret)
2018-10-15 (Möte med flera förvaltningar)
2018-10-16 (Miljöförvaltningen)

Översiktsplan för Malmö. (2014). Planstrategi. Malmö stad.

Översiktsplan för Malmö. (2018). Planstrategi. Malmö stad. (https://malmo.se/download/18.270ce2fa16316b5786c18924/1528181608562/%C3%96VERSIKTSPLAN%2BF%C3%96R%2BMALM%C3%96antagen_31maj2018_lowres.pdf)

Litteratur

- Agyeman, Julian. *Introducing Just Sustainabilities: Policy, Planning and Practice*. London & New York: Zed Books.
- Alwall, Jonas. (2016.) *De stora frågorna 1.15 – Livsmening och kultur*. (<https://jonasallwall.wordpress.com/2016/04/03/de-stora-fragorna-1-15-livsmening-och-kultur/>)
- Alwall, Jonas. (2017). *Kultur och hållbar stadsutveckling: 3. Kulturens relation till hållbarhetsdimensionerna*. (<https://jonasallwall.wordpress.com/2017/04/01/kultur-och-hallbar-stadsutveckling-3-kulturens-relation-till-hallbarhetsdimensionerna/>)
- Alwall, Jonas, Aguirre Sanchez-Beato, Sara, Garcia Troncoso, Mariana, Pérez Campillos, Alba & Saponaro, Tiziana. (2012). *A Remedy for Segregation? Conviviality and the Question of Sustainable City Development: the Case of Malmö*. IMMIGRANTS AND CIVIL SOCIETY – 16th Nordic Migration Research Conference & 9th ETMU Days, Turku, Finland, 13-15 August 2012. ([http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/14753/Alwall,%20A%20Remedy%20for%20Segregation%20\(conference%20paper\).pdf?sequence=2&isAllowed=y](http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/14753/Alwall,%20A%20Remedy%20for%20Segregation%20(conference%20paper).pdf?sequence=2&isAllowed=y))
- Agenda 2030. (2017). *Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling*. Stockholm: Regeringskansliet. (<https://agenda2030delegationen.se/wp-content/uploads/2017/01/Hela-Agenda-2030-på-svenska.pdf>)
- Bourdieu, Pierre. (2010). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge.
- Campbell, Scott. (1996.) Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development. *Journal of the American Planning Association* 62:3, 296-312.
- COST (European Cooperation in Science and Development). (2015). *Culture in, for and as Sustainable Development*. Dessein, Joost, Soini, Katriina, Fairclough, Graham & Horlings, Lummina (Eds.). University of Jyväskylä. (<http://www.culturalsustainability.eu/conclusions.pdf>)
- Dahlin, Åsa. (2016) *Staden där vi möts. Arkitektur och kultur i det offentliga rummet*. Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Stockholms stad. (http://www.stockholm.se/PageFiles/1285349/Delrapport_Boende%20och%20stadsmilj%c3%b6_KSHS_VT_2016_Staden%20d%c3%a4r%20vi%20m%c3%b6ts.pdf)
- Dempsey, Nicola, Bramley, Glen, Power, Sinéad & Brown, Caroline. (2011). The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development* 19, 289-300.
- Farsani, Neda Torabi, Coelho, Celeste & Costa, Carlos. (2012). Geotourism and Geoparks as Gateways to Socio-cultural Sustainability in Qeshm Rural Areas, Iran. *Asia Pacific Journal of Tourism Research* 17:1, 30-48.

- Fornäs, Johan. (2012). *Kultur*. Malmö: Liber.
- Hirdman, Yvonne. (2010). *Att lägga livet till rätta – studier i svensk folkhems- politik*. Stockholm: Carlsson.
- Holmlund, Susanne. (2011). Kultur är inte nytta och pengar – den är insikt. *Sundsvalls Tidning* 2011-11-11. (<https://www.st.nu/artikel/kultur/kultur-ar-inte-nytta-och-pengar-den-ar-insikt>)
- James, Paul. (2014). *Assessing cultural sustainability*. Agenda 21 for culture. United Cities and Local Governments.
- Johannisson, Jenny. (2006). Kulturpolitik blir kulturplanering. *Nättidningen Alba.nu*. Göteborg. (<http://www.alba.nu/sidor/18833>)
- Latour, Bruno & Hermant, Emilie. (1998). *Paris ville invisible*. Paris: Les Empêcheurs de penser en rond & Le Seuil.
- Legeby, Ann, Koch, Daniel & Abshirini, Ehsan. (2016) *Kulturnärvaro – inspel till boende och stadsmiljö*. Underlagsrapport, Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Stockholms stad. (http://www.stockholm.se/PageFiles/1285349/Underlagsrapport_Boende%20och%20stadsmilj%c3%b6-KSHS-v%c3%a5ren2016-Kulturn%c3%a4rvaro.pdf)
- Lindsköld, Linnéa. (2017). En flerfaldig mångfald: Reflektioner kring mångfaldsbegreppet i svensk kulturpolitik 1972-2016. *Vem får vara med? Perspektiv på inkludering och integration i kulturlivet i de nordiska länderna*. Stockholm: Kulturanalys Norden.
- Low, Setha M. (2002). Anthropological-Ethnographic Method for the Assessment of Cultural Values in Heritage Conservation. *Assessing the Values of Cultural Heritage. Research Report*. Torre, Marta de la (Ed.). Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Nytta med följeforskning*. (2008). En vägledning för utvärdering av strukturfonderna 2007-2013. NUTEK, R 2008:16. (http://www.tillvaxtstrategi.se/wp-content/uploads/2014/09/R2008_16_webb.pdf)
- Our common future*. (1987). Report of the World Commission on Environment and Development. United Nations. (<http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>)
- Soini, Katriina & Birkeland, Inger. (2014). Exploring the scientific discourse on cultural sustainability. *Geoforum* 51:213-223.
- Svensk scenkonst. (2010). *Kulturens värden och effekter*. (<http://www.svenskscenkonst.se/media/315849/2010-kulturens-varden-och-effekter.pdf>)
- Stevenson, Deborah. (2003). *Cities and Urban Cultures*. Maidenhead/Philadelphia: Open University Press.
- Teaching Aboriginal and Torres Strait Islander People and Societies; A Teacher's Guide*. (2014). Sidney: University of Sidney. (<https://societiesandcultures.weebly.com/cultural-needs.html>)

- Tomson, Klara. (2017). Vilken mångfald? Kulturinstitutioners tolkningar av mångfaldsuppdraget. *Vem får vara med? Perspektiv på inkludering och integration i kulturlivet i de nordiska länderna*. Stockholm: Kulturanalys Norden.
- United Cities and Local Governments. (2015). *Culture 21: Actions*. Agenda 21 for Culture. (http://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/multi/c21_015_en_0.pdf)
- Zukin, Sharon. (1995). *The Cultures of Cities*. Oxford: Blackwell.

I Malmö stads kulturstrategi 2014-2020 anges riktlinjerna för hur staden ska utveckla sitt arbete med kultur som redskap för en hållbar utveckling. För att ett strategiskt dokument som Kulturstrategin ska kunna få effekt behöver det dock implementeras, i detta fall genom en kommunal handlingsplan. Det är genomförandet av den handlingsplanen som undersöks i denna rapport, som utgör slutrapport från ett följeforskningsprojekt om Kulturstrategins implementering, genomfört under åren 2017-2018. Vilka positiva effekter fick implementeringsprocessen, och vilka hinder mötte den? Har Kulturstrategin lyckats stärka kulturens ställning i staden och har den medfört nya samarbeten på kulturens områden, inom och utanför den kommunala förvaltningsstrukturen? Dessa är exempel på frågor som rapporten ställer.

Rapporten lyfter också in dessa frågor i det mer övergripande sammanhang som handlar om vilken roll kulturen kan spela för en hållbar stadsutveckling. För att reda ut denna fråga undersöker rapporten kopplingarna mellan kulturbegreppet, utifrån både dess estetiska och antropologiska aspekter, och begreppet hållbar utveckling. Hållbar utveckling brukar förknippas med tre dimensioner – en miljömässig, en ekonomisk och en social – men hur passar kulturen in i detta sammanhang: som en aspekt av den sociala dimensionen, eller som en egen, fjärde hållbarhetsdimension?

Författare till rapporten är Jonas Alwall, universitetslektor vid Institutionen för urbana studier, Malmö universitet.

ISBN 978-91-7877-029-8 (tryck)

ISBN 978-91-7877-030-4 (pdf)